

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Podpůrné skupiny LGBTQ+ studentů

LGBTQ+ students support groups

Bc. Anna Hrudková

Vedoucí práce: Mgr. David Doubek, Ph.D.

Studijní program: Psychologie (N7701)

Studijní obor: N PSYCH (7701T005)

2021

Prohlašuji, že jsem Diplomovou práci na téma *Podpůrné skupiny LGBTQ+ studentů* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11.7. 2021

.....
Bc. Anna Hrudková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Davidovi
Doubkovi, Ph.D. za cenné rady a vedení práce.

Věnování

„Věnováno vzpomínce všem LGBTQ+ osobám.“

Abstrakt

Předkládaná práce je empirická etnografická studie forem podpory LGBTQ+ studentů ve všech typech škol od základní školy až po univerzitu. Sledovaným tématem je Institucionální zabezpečení podpůrné sítě LGBTQ+ a zakládání mimoškolních podpůrných skupin pro LGBTQ+ žáky.

Cílem práce je ověření poskytování podpory LGBTQ+ a specifikace fungování mimoškolních podpůrných skupin.

Práce se bude dále zaměřovat na potenciální problémy, které studenti identifikují při hledání podpory ve škole a na problémy artikulace identity v kritických momentech školního vzdělávání.

Užitím kvalitativní metody Zakotvené teorie se odhalila dostupná specifika poskytování podpory jak ve školách, tak v LGBTQ+ podpůrných skupinách. Vzhledem k nastalé pandemické situaci COVID19 se sběr dat přesunul do virtuálního prostoru. Pomocí online polostrukturovaných rozhovorů LGBTQ+ studenti popisovali problémy dostupnosti podpory ve škole a problémy provázející artikulaci identity v kritických momentech školního vzdělávání. Stejně tak byly artikulovány potenciální problémy i ze strany aktérů působících v podpůrných skupinách.

Výsledky zakotvené teorie odhalily přímý vliv heteronormativního řádu vzdělávací politiky na poskytování podpory LGBTQ+ studujícím, která se zatím na základních a středních školách ukázala jako stále nedostačující. Získaná data přináší reflexi současné situace, ze které plyne důrazná potřeba k vytvoření bezpečného prostoru pro LGBTQ+ ve školách a aktualizace LGBTQ+ vzdělávací politiky.

Klíčová slova

LGBTQ+ podpůrné skupiny, LGBTQ+ bezpečný prostor, genderově citlivé a inkluzivní vzdělávání, heteronormativita vzdělávací politiky, diskriminace v přístupu ke vzdělávání

Abstract

This diploma thesis is an empirical ethnographic study of forms of support for LGBTQ+ students in all types of schools from primary school to university. The monitored topic is Institutional provision of the LGBTQ+ support network and the establishment of extra-curricular support groups for LGBTQ+ pupils.

The aim of the work is to verify the provision of LGBTQ+ support and to specify the functioning of extracurricular support groups.

The study then focuses focus on the potential problems students identify when seeking support in school and on the problems of articulation of identity at critical moments in school education.

Using the qualitative Grounded Theory method revealed the conditions for providing support in both schools and LGBTQ+ support groups. Due to the COVID19 pandemic, data collection has moved into virtual space. Using online semi-structured interviews, LGBTQ+ students described the problems of accessibility of support in schools and problems surrounding the articulation of identity at critical moments in school education.and the problems surrounding the articulation of identity at critical moments in school education. Potential problems were also articulated by the founders of LGBTQ+ support groups.

The results of Grounded Theory method revealed direct influence of the heteronormative order of education policy in providing support to LGBTQ+ students, which is still insufficient in primary and secondary schools. Acquired data reflects the current situation, which implies a strong need to create a safe space for LGBTQ+ in schools and update LGBTQ+ education policy.

Key words

LGBTQ+ student support groups, LGBTQ+ safe space, gender sensitive and gender-inclusive education system, heteronormativity education policy, discrimination in access to education

Obsah

Úvod.....	1
TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	2
1. Předávání světa institucí dalším generacím.....	2
1.1. Institucionalizace heteronormativity ve školách.....	5
2. Rámování sexualit vzdělávací politikou.....	8
2.1 Sexuální výchova v kontextu transformace českého školství.....	9
2.1.1 LGBTQ+ v českém školství.....	10
2.1.2 Gatekeeping LGBTQ+ komunity.....	12
2.1.3 Regulace tabuizací.....	14
3. Formy podpory ve škole a Podpora od neziskových organizací.....	19
4. Být genderově nekonformní v heteronormativitě.....	23
4.1 Sexuální orientace a Genderová identifikace.....	23
5. Podpůrné skupiny LGBTQ+.....	26
5.1 Bezpečný prostor ve škole pro LGBTQ+.....	28
5.2. Fyzická versus Virtuální LGBTQ+ komunita.....	30
6. EMPIRICKÁ ČÁST.....	32
6.1. Problematika, cíl a výzkumné otázky.....	32
6.2. Průběh výzkumu a jeho limity.....	33
6.3 Metodika práce a sběr dat.....	33
6.4 Sběr dat.....	34
6.5 Kódování.....	35
6.6 Teoretická saturace.....	36
6.7 Charakteristika výzkumného souboru.....	37
6.7.1 Proces výběru vzorku respondentů.....	38
7. Analýza a interpretace dat.....	39
7.1.1 Vyhodnocování potřeb.....	39
7.1.2 Viditelnost.....	39
7.1.3 Citlivost.....	43
7.2 Bariéry.....	47
7.2.1 Stereotypizace.....	47
7.2.2 Zneviditelnění.....	51

7.3 Příklady dobré praxe	55
8. Praxe roztržité podpory	59
8.1 Fragmentarizace podpůrných skupin	59
8.2 Spolupráce škol a LGBTQ+ podpůrných skupin	63
8.3 Přesun LGBTQ+ do online komunity	65
8.4 Činnost podpůrné skupiny	67
9. Shrnutí výzkumného šetření	70
10. Výsledky	73
11. Diskuse	77
12. Závěr	79
Seznam použité literatury	81
Přílohy	87

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám konceptem Podpůrných skupin LGBTQ+ žáků a jejich zaváděním do škol. V současném výzkumu českých škol se jedná o dosud velmi málo zmapovanou oblast, což byla také jedna z mých motivací pro volbu tohoto tématu. Dosavadní výzkumy se ve většině orientují na fenomén homofobie v žákovských kolektivech a případně na realizaci výuky Sexuální výchovy, která už úzce souvisí s poskytováním informací a podpory LGBTQ+ studujícím.

Etnografickým výzkumem sleduji formy podpory LGBTQ+ studentů ve všech typech škol. Pro odhalení procesu, zda a jak dochází k poskytování podpory, se zaměřuji i na možné problémy, které LGBTQ+ studující identifikují při hledání podpory ve škole. K zachycení širšího sociálního kontextu je pak artikulace problému zjišťována i ze stran aktérů působících v mimoškolních podpůrných skupinách.

Ústředním motivem práce je upozornit na hlasy a ztělesněné školní zkušenosti LGBTQ+ studujících, kterých se zkoumaná situace bezprostředně týká a přiblížit přes širší dosah diplomové práce, jak jejich vlastní zkušenosti s genderem formují jejich každodenní život ve škole a co jim pomáhá ke zpochybňování předsudků, které denně vidí a slyší. Věřím, že přes sdílení těchto zkušeností můžeme začít posouvat školní kulturu tak, aby byla bezpečnější a inkluzivnější pro všechny její studující. Tyto strategie pak nakonec mohou pomoci i učitelům přejít od osvěty k akci.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1. Předávání světa institucí dalším generacím

S pojetím LGBTQ+ statusu jako celospolečenského problému jsem nejdříve provedla rešerši kvantitativních průzkumů veřejného mínění, mapující vývoje postojů a tolerance k LGBTQ+ v časovém srovnání od roku 1996 do 2020. Podstatné pro mě bylo zjištění ze zatím posledního výzkumu veřejného mínění (2020), který ukázal, že odmítání lidí s homosexuální orientací v posledních dvou letech vzrostlo o 5 %¹. V tomto výzkumu však nebyli explicitně zmíněni Transgender lidé a lidé bisexuální jako další z možných variant v kategorii sexuálních menšin, přestože jsou její legitimní součástí. Obecně je v obdobných výzkumech typicky užívána Homosexualita jako zastřešující pojem celého LGBTQ+ spektra, konečné výsledky jsou proto zkreslené. Postavení transsexuálních/transgender osob bylo však zahrnuto ve výzkumu ombudsmanky² a ukázalo se jako výrazně těžší a horší než postavení leseb a gayů. Takové výsledky přinesla už před 12ti lety i „*Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*“³, která uvedla, že se transsexuální lidé setkávají s diskriminací podstatně častěji, než zbytek LGB komunity.

Dá se tedy předpokládat, že by se dnes explicitním zahrnutím Transsexuálních a bisexuálních osob prezentovaný nárůst 5% odmítavých postojů ještě navýšil.

Doplňující data z průzkumu *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů* (CVVM, 2019) ukazují, že jedna z významných vysvětlujících proměnných netolerance je „úroveň dosaženého vzdělání.“⁴ Přešla jsem tedy ke zmapování situace postojů v žákovských

---

¹ Závěrečná výzkumná zpráva *Tolerance k vybraným skupinám obyvatel*, 2020, CVVM, dostupné online na Datový archiv Centra pro výzkum veřejného mínění, CVVM SOÚ AV ČR

² Výzkumná zpráva *Být LGBT v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisťi*, Kancelář veřejného ochránce práv, Brno, 2019

³ BEŇOVÁ, Kateřina. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*. Praha: Úřad vlády ČR, 2007.

⁴ Závěrečná výzkumná zpráva *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů*, CVVM, Praha, 2019, dostupné online na Datový archiv Centra pro výzkum veřejného mínění, CVVM SOÚ AV ČR

kolektivech, a sice přes Závěrečnou zprávu z kvantitativního výzkumu⁵ zjišťující postoje studentů k příslušníkům sexuálních minorit. Navázala jsem studií „*Obtěžování a diskriminace ve školství na základě sexuální orientace*“⁶, mapující zkušenost studujících ZŠ, SŠ a dalším takovým výzkumem „*České školy pod lupou: Výzkum homofobie a transfobie na školách*“⁷, kde byly zmapovány jak žákovské postoje ke svým vrstevníkům s menšinovou sexuální + genderovou identitou a jejich zkušenosti s homofobií a transfobií v prostředí školy, tak názory učitelů ohledně LGBTQ+ studujících, jejich postavení v kolektivu, coming outu, zahrnutí informací o různých LGBTQ+ identitách ve výuce a kurikulu a prevenci homofobní šikany.⁸

Hlavní zjištění relevantní pro tuto práci:

- „*Relativní četnost zkušenosti s diskriminací či obtěžováním je u respondentů ze ZŠ a SŠ statisticky významně vyšší; naopak mezi respondenty, kteří studovali v posledních letech pouze VŠ, mělo tuto zkušenost jenom 8 % respondentů*“
- „*Šikana a související jevy tedy představují problém zejména na druhém stupni základních škol a na školách středních.*“
- „*Homofobní komentáře jsou zcela běžné, zmiňuje je naprostá většina informantů a informantek. Jejich použití však není vnímáno jako problém a obvykle není nijak řešeno.*“
- „*Jestliže verbalizovaná homofobie není vnímána jako problém, je celkem logické, že neexistuje ani velká vůle prosazovat homofobii do školních řádů jako fenomén, vůči němuž je vhodné se vymezit.*“⁹

Fenomén homofobní šikany byl průběžně vyšetřován i v ostatních studiích, viz „*Homofobie v žákovských kolektivech*“¹⁰, viz „*Příklady prevence homofobní šikany*“¹¹ viz „*Problematika homofobie v žákovských kolektivech pohledem vyučujících*“¹².

---

⁵ Závěrečná výzkumná zpráva *Rovnost je cool*, ČVT, Praha, 2007 pro humanitární, rozvojovou, vzdělávací a lidskoprávní organizaci Člověk v tísni, dostupné online v Digitální parlamentní knihovně na www.vlada.cz.

⁶ PECHOVÁ, O. *Diskriminace na základě sexuální orientace*. E-psychologie [online]. 3(3), 1-16, 2009.

⁷ Výzkumná zpráva *České školy pod lupou: Výzkum homofobie a transfobie na školách*, PROUD (Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu), Praha, 2016

⁸ Tamtéž, pozn. 7

⁹ celý výčet Tamtéž, pozn. 7

¹⁰ SMETÁČKOVÁ, I., BRAUN, R. *Homofobie v žákovských kolektivech: homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách - jak se projevuje a jak se proti ní bránit*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009

¹¹ ČECHOVÁ, H., HAJDÍKOVÁ, L. *Duhová příručka pro vyučující: jak přispívat k bezpečnému a zdravému klimatu v prostředí školy na příkladu prevence homofobní šikany*. V Praze: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, 2016

¹² GOLEBIOVSKÁ, I. *Problematika homofobie v žákovských kolektivech pohledem vyučujících*, 2016

Aktualizovaná data k roku 2019 přináší zkušenosti LGBTQ+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisli ve výzkumu veřejné ochránkyně práv Mgr. Šabatové, Ph.D. „*Být LGBT+ v Česku*“¹³, kdy byla diskriminace v prostředí vzdělávacích institucí identifikována jako nejčastější ze všech.

LGBTQ+ respondentům/škákám měli ve výzkumu prostor k výběru návrhů opatření, která by podle jejich názoru pomohla k tomu, aby se jim v České republice žilo lépe. Vybrané:

- **Strategie prevence homofobní a transfobní šikany na školách 92%**
- **Osvěta a podpora práv leseb, gayů, bisexuálů a/nebo trans lidí ze strany veřejných organizací a úřadů 85%**
- **Školní výukové programy podporující respekt k lesbám, gayům, bisexuálům a trans lidem 79%**
- **Školení a vzdělávání lidí pracujících ve veřejném sektoru 77%**

Zaměřuji se proto na svět vzdělávacích institucí, který je ze své podstaty „objektivizovanou realitou, kterou každé dítě v průběhu své primární socializace internalizuje za svou tak, jak je, a nezpochybňuje ji“.¹⁴ Navzdory globální otevřenosti k neheterosexualitě, v současném českém společenském řádu stále ještě dominuje režim heteronormativity. Ten upřednostňuje heterosexualitu před jinými orientacemi a privileguje ji jako „normální,” „morální,” a „přirozenou“¹⁵. Tato prioritizace je pak dále reprodukována jako další z činitelů, které udržují genderové status quo, vedoucí žáky*ne k osvojování „spíše tradičních genderových představ a očekávání.“¹⁶ Tímto se heteronormativita stává součástí normálního školského prostředí, které má však za následek to, že se studenti*tky ze sexuálních menšin nemohou cítit bezpečně.

Socializace nové generace do institucionálního řádu vzdělávacích institucí představuje výzvu k tomu, aby si pedagogický personál vytvořil „kontext nový, odpovídající dominantnímu hodnotovému diskurzu konkrétní společnosti.“¹⁷ podle „symbolů v podobě oblečení, barvy pleti, přízvuku a dalších.“ Přílehlavě ke sledovanému tématu za další symboly uvažují i to, jakým způsobem jsou identity LGBTQ+ spektra veřejně komunikovány. Vycházím při tom

¹³ Výzkumná zpráva *Být LGBT v Česku*, pozn. 2

¹⁴ BERGER, P., LUCKMANN, T.. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999

¹⁵ BUTLER, J. *Undoing gender*. New York: Routledge. Page 19. 124 GENDER & SOCIETY / February 2007.

¹⁶ SMETÁČKOVÁ, I., JARKOVSKÁ, L.. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006.

¹⁷ BOURDIEU, P. *Nadvláda mužů*, Praha: Karolinum, 2000

z toho, že míra manifestace jejich genderové identity reflektuje změny ve (sledované) generaci.

Takoví studující, kteří se identifikují na LGBTQIA¹⁸ spektru, mohou být osoby Lesbické, Gay, Bisexuální, Transgender, Intersexuální, Asexuální; se souhrnným označením „Queer“. Pro všechny z uvedených platí vlastní identifikace k maskulinitě, feminitě, různé kombinaci obou nebo k žádnému z uvedených genderů - tedy do jaké míry se cítí být mužem, ženou, transgenderem (FtM Female to Male=tranzice z ženy na muže; MtF Male to Female=z muže na ženu) či nebinárním (genderově diverzní/expanzivní; ne výlučně mužské ani ženské; příp. bez genderu) člověkem.

Přestože jsou LGBTQ+ studující v hlavním vzdělávacím proudu, nemají zatím dostatečnou oporu v metodických dokumentech vzdělávací politiky. Queer boje ve školách tak nesměřují jen k toleranci nebo rovnému postavení, ale také k zpochybňování těchto institucí a jejich odpovědnosti. V takovém případě je potřeba věnovat pozornost i tomu, jaké se dostává školám a vyučujícím podpory „*k uplatňování genderově citlivého vzdělávání, a tedy k vytváření inkluzivního školního prostředí.*“¹⁹

1. 1. Institucionalizace heteronormativity ve školách

Jak heteronormativní školní praxe vynechává ty, kteří oslabují předpoklad všeobecné heterosexuality

Heteronormativitu ve školách můžeme nahlížet jako organizační strukturu, která vychází z podvědomého vnímání heterosexuality jako „*jediné obvyklé sexuální orientace*“.²⁰ Na rozdíl od dalších sexualit, heterosexuality bývá považována za normální, přirozenou a neproblematickou, a jako taková není předmětem k poučení.

---

¹⁸ dále jen akronym „LGBTQ+“

¹⁹ KRIŠOVÁ, D. (2019). *Genderově citlivé vzdělávání jako prostředek k vytváření inkluzivního školního prostředí: Porovnání situace v České republice, Rakousku a Maďarsku*. Sociální pedagogika/Social Education, 7(2), 32–46.

²⁰ BEŇOVÁ, pozn. 3

Gender je ale v instituci již před-přítomen, je součástí ideologií, postupů a rozložení moci v chodu instituce.²¹ Heteronormativní ideologie je tak umisťována jak ve státních oficiálních osnovách, tak v neformální školní kultuře. Škola má ovšem i „*moc (dosud jen zřídka využívanou) představit svým žákyním a žákům vedle tohoto převládajícího rovněž jiná, z genderového hlediska alternativní pojetí světa a umožnit jim tak zvolit si kritickým výběrem vlastní názor.*“²²

Zatímco se institucionalizovaný útlak zdaleka neomezuje pouze na školní kontext, řádná výuka a kritická reflexe může být výchozím bodem pro jeho rozpoznání a zpochybnění obvykle nezpochybnované praxe.

Každodenní školní praxe institucionální heteronormativity je rozpoznatelná v tom, jak školy ke svým studujícím i k veřejnosti ve věci LGBTQ+ komunikují. Ptáme se po podpoře LGBTQ+ diverzity a inkluze – zda má škola oficiálně vyhlášenou politiku podpory LGBTQ+, jaké má zavedená antidiskriminační opatření, nakolik je LGBTQ+ tematika zastoupena v realizovaném kurikulu a nakonec zda školy naplňují inkluzivní vzdělávání s ohledem na viditelnost sexuálních menšin v úplnosti celého LGBTQIA spektra – a tedy neohraničují menšinové sexuální orientace jen mužskou homosexualitou.

Další z institucionálních projevů heteronormativity je patrný u školní intervence zaměřené na homofobní šikanu – umístěním problému v jednotlivce spíše než do normalizačních a společenských struktur. Homofobie – a můžeme hned doplnit i transfobie a bifobie – jakožto fenomény přičtené především školnímu kolektivu, mají původ v heteronormativním genderovém řádu. Dalo by se tedy zauvažovat, jak chtějí školy efektivně řešit homofobní šikanu, když přitom samy na své žáky heteronormativní řád uplatňují.

V takovém řádu vždy budou sexuální menšiny „*stavěny do opozita k heterosexuálním jedincům*“²³, což ponechává prostor pro jejich další stigmatizující zobrazování.

Tak mohou školy nepřímo podporovat sekundární viktimizaci LGBTQ+ studujících a zasáhnout tím do intervalu jejich closetovanosti (stav před Coming outem, kdy se nevyoutovaní jedinci ještě „drží ve skříni“). V takových krajnostech jsou studující ohroženi mimojiné i internalizovanou homofobií, která je udržuje oslabené a ukryté.

---

²¹ ACKER, J. *Gendered institutions*, Contemporary Sociology, 21, 565-569, 1992

²² SMETÁČKOVÁ, pozn. 16

²³ SMETÁČKOVÁ, I., BRAUN, R., pozn. 10

I přes právní předpisy²⁴, které ošetřují protihomosexuální diskriminaci ve vzdělávání, ze strany vzdělávacích institucí převažují homofobní předsudky – často ve formě mlčení, opomenutí a domněnek. A jak píše Bianchi: „*Tam, kde nie je vzdelávanie k tolerancii a pravdivé informácie o sexualite, nie je možné vytvoriť systém ochrany potenciálnych obetí a tak predchádzať násiliu.*“²⁵

---

²⁴ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (Antidiskriminační zákon); základní právní norma, která se dotýká **homofobie**. Dostupné online na www.zakonyprolidi.cz

²⁵ BIANCHI, G. *Upgrade pre sexuálnu výchovu: (zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy"*, Modra 28.-30.11.2001. Bratislava: Veda, 2003.

2. Rámování sexualit vzdělávací politikou

V tomto oddílu sleduji obsahovou náplň vzdělávací politiky v otázce sexuálních menšin při implementaci následujících strategických dokumentů:

Kurikulární dokumenty:

- Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha)
- Rámcové vzdělávací programy (dále jen „RVP“)
- Školní vzdělávací programy (dále jen „ŠVP“)

Metodické dokumenty (Doporučení a Pokyny):

- Doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) *k realizaci sexuální výchovy v základních školách* (2010)²⁶
- Metodická doporučení a metodické pokyny v oblasti primární prevence rizikového chování schválená vedením MŠMT: Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027; Akční plán realizace Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2021.²⁷

Efekt rámování uvádím jako možnou manipulační strategii, podle které je „*rozhodování osob výrazněji ovlivněno kontextem prezentované informace než samotnou hodnotou této informace*“²⁸. Rámce prezentované informace mohou být pozitivní i negativní – „*pozitivní rámec zahrnuje prezentaci kladných stránek objektů či událostí nebo z nich plynoucích možných zisků, negativní zase předkládá negativní stránky konceptu, nebo z něho plynoucí ztráty.*“²⁹

Vzhledem ke sledované tématice sexuálních minorit věnuji zvýšenou pozornost její verbalizaci v předepsaném kurikulu s důrazem na to, jaká stanoviska jsou hájena a nakolik

---

²⁶ MŠMT ČR, dostupné online na www.msmt.cz

²⁷ Tamtéž, pozn. 26

²⁸ TVERSKY, A., KAHNEMAN, D. *The framing of decisions and the psychology of choice*, 1981

²⁹ TVERSKY, A., KAHNEMAN, D., pozn. 26

jsou skutečně promítnuta do školské reality. Za negativní rámování dosazují taktiky mlčení a opomenutí, kdy se vzdělávací obsah drží heteronormativních mezí, záměrně se neučí určitému obsahu, a rozšiřuje se tím nulové, chybějící kurikulum.

2.1 Sexuální výchova v kontextu transformace českého školství

K současnému stavu Sexuální výchovy při kurikulární reformě

V letech 1999–2000 pedagogové usilovali o vyvolání veřejné diskuze o potřebách reformovat školství. Školská reforma a její základní dokumenty uvolňují školám ruce při plánování toho, co a jakým způsobem budou školy učit.³⁰ Pro Českou republiku můžeme rozlišovat čtyři fáze postsocialistické transformace vzdělávání, a sice (1) dekonstrukce, (2) parciální stabilizace, (3) systémové rekonstrukce, (4) implementace.

Zaměřuji se na fáze (3) a (4), které jsou relevantní ke sledovanému období školské reformy.

Do fáze systémové rekonstrukce spadá start kurikulární reformy, která je zahájena zveřejněním zásadních dokumentů vzdělávací politiky, mj. takzvané *Bílé knihy* (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, která „definovala hlavní cíle vzdělávání a stala se podkladem k realizaci školské reformy.“³¹

Fáze implementace, během které se má koncepce kurikulární reformy propracovat do praxe, by měla v současnosti probíhat od roku 2004, tj. od doby, co byl přijat školský zákon č. 561/2004 Sb.,³². Přijetím školského zákona zanikly stávající učební osnovy a nahradil je RVP ZV, na jehož základě si školy vytvářely, a dodnes vytvářejí, vlastní ŠVP³³. Témata sexuální výchovy jsou v RVP již obsažena, a to od roku 2004, kdy byl po obsáhlé veřejné diskusi schválen. RVP tedy 16 let poskytuje osnovu sloužící k začlenění jednotlivých informací vztahujících se k sexuální výchově do výuky. Dodnes v ní však chybí zmínka k homosexuálům, lesbám, transsexuálům, intersexuálům a dalším příslušníkům sexuálních

---

³⁰ ZEMAN, V. *Reforma školství v české republice*, 2006 Člověk v Tísni, dostupné online na www.varianty.cz

³¹ Tamtéž, pozn. 28

³² KOTÁSEK, J. *Bílá kniha po pěti letech*. Učitelství listy, 23.2. 2006. Dostupné online na www.ucitelskelisty.cz

³³ Více na <http://www.nuv.cz/t/rvp>

menšin; RVP o nich v podstatě „*taktně mlčí – a je tak na každé škole a každém učiteli, nakolik bude aktivně formovat informace, které chce svým žákům předat.*“³⁴ Tímto téma LGBTQ+ z pohledu RVP spadá pod nulové kurikulum, tedy mezi další taková „*témata, která jsou špatně uchopitelná z hlediska svého emočního obsahu, či jsou potenciálně konfliktní na poli základních hodnot a přesvědčení o smyslu vzdělávání jako takového.*“³⁵

Výbor pro sexuální menšiny Vlády České republiky přitom už v roce 2007 na základě rozsáhlé Analýzy situace LGBT menšiny v ČR doporučuje tehdejší Ministryni školství, aby se zvážilo doplnění rámcových vzdělávacích programů ve smyslu povinnosti informovat žáky a studenty o existenci a životě sexuálních minorit. Stejně tak i v roce 2008 kolektiv autorek ve Sborníku textů k problematice genderových aspektů školství v ČR³⁶ zdůrazňuje, že jsou současné rámcové vzdělávací programy „*kritizovány za to, že v nich není genderová dimenze lépe propracována a že by měla genderová problematika představovat samostatné průřezové téma RVP.*“³⁷

Jedenáct let na to přichází doporučení³⁸ i od ombudsmanky, tou dobou ještě Mgr. Anny Šabatové, Ph.D., aby byly rámcové vzdělávací programy pro základní a střední vzdělávání upraveny tak, aby v nich byla obsažena témata a výstupy vzdělávání bezprostředně související s LGBTQ+ komunitou a specifiky jednotlivých sexuálních minorit.

Potřeba zahrnout prosazování rovnosti LGBTQ+ do současné agendy rovnosti tak zůstává nadále aktuální i pro rok 2020/21 a dál.

2.1.1 LGBTQ+ v českém školství

K současnému stavu

Česká republika je po právní i společenské stránce k LGBTQ+ problematice shovívavější než například sousední Slovensko, Polsko a Maďarsko; české školství se tak nemusí podřizovat žádným okresním a státním omezením. Přesto skutečná praxe výuky sexuální výchovy

---

³⁴ SUCHÁNKOVÁ, H. *Sexuální výchova z pohledu žáků prvních ročníků*, 2012

³⁵ JÍROVÁ, D. *Problematika LGBT v českých a zahraničních kurikulárních materiálech*, Praha, 2016

³⁶ SKÁLOVÁ, H. *Genderovou optikou*, Praha, 2008

³⁷ LABISCHOVÁ, D., GRACOVÁ, B. *Gender ve vzdělávací oblasti člověk a společnost*, 2013

³⁸ ŠABATOVÁ, A. více viz pozn. 2

zůstává nezaručená – dle posledního platného legislativního dokumentu, Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, jsou prvky sexuální výchovy „rozptýleny v tematických okruzích jiných předmětů a pravomoc rozhodovat o formách i metodách výchovného působení v oblasti sexuality je nyní v rukou učitelů, příp. ředitelů škol.“³⁹ Situace se proto liší „škola od školy, podle toho, nakolik kompetentní se učitelé v této oblasti cítí“⁴⁰ a to ještě dle sexuologa MUDr. Uzla „nejméně třetina pedagogů není k výuce sexuální výchovy vhodná“. Nadto „není daný žádný rámeček, který by zaručoval, že se toto téma na všech školách alespoň v nějaké míře a hlavně odpovídajícím způsobem projedná.“⁴¹

Je tedy dost pravděpodobné, že jsou z RVP ZŠ naplňována jen určitá formální a obsahová očekávání, zatímco je sexuální výchova držena v nulovém kurikulu, jako to, co se ve škole záměrně neučí. Takové zneprístupnění informací je vůči LGBTQ+ projevem diskriminace, jak nakonec uvádí i samotný Výbor pro sexuální menšiny Vlády České republiky: „terénní zkušenosti pak ukazují, že vyučující se tomuto pro ně nepříjemnému tématu vyhýbají a o existenci homosexuality, jako jedné z variant vývoje lidské sexuality, se nezmiňují. Hovoříme-li o diskriminaci jako širším sociálním jevu, pak je mlčení o LGBT problematice na školách jednoznačně diskriminační.“⁴²

V českém školství ošetřuje diskriminaci a nerovné zacházení školský zákon, který však přímo nezmiňuje sexuální orientaci, a to ani po své novelizaci⁴³ k roku 2020. Sexuální orientace a genderová identita je tak poprvé zmíněna až když je dána v souvislost s Homofobií v Antidiskriminačním zákonu. Tento zákon „výslovně zakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace (týká se homosexuálních a bisexuálních lidí) i na diskriminaci na základě pohlavní identifikace (týká se zejména transsexuálních osob) včetně diskriminace v **přístupu ke vzdělání a jeho poskytování**“.⁴⁴

V této souvislosti je na místě připomenout i nepřímou formu diskriminace (ust. § 3 odst. 1 ADZ) v jednání nebo **opomenutí**, kdy je „osoba na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe znevýhodněna oproti ostatním.“⁴⁵, která je v přístupu k LGBTQ+ zrovna

³⁹ KOUTNÁ, M. *Sexuální výchova na základních školách v České republice*, Praha, 2012

⁴⁰ Článek Aktuálně.cz. Smetáčková: *O sexualitě se má mluvit už ve školce, i učitelé v tom však tápou*, 2021, dostupné online na <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/o-sexualite-se-ma-mluvit-uz-ve-skolce/>

⁴¹ Tamtéž, pozn. 38

⁴² BEŇOVÁ, pozn. 3

⁴³ Zákon č. 349/2020 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů; dostupné online na www.zakonyprolidi.cz

⁴⁴ Antidiskriminační zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, dostupné online na www.zakonyprolidi.cz

⁴⁵ Tamtéž, pozn. 42

velmi zjevná. Jak už ukázala předchozí kapitola, slovo „*homosexualita*“ či „*LGBT*“ se v *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání nevyskytuje vůbec*.“⁴⁶

Rámcový vzdělávací program sice předpokládá vzdělávání v oblasti tolerance (vzdělávací obor Výchova k občanství) a v oblasti sexuální výchovy (vzdělávací obor Výchova ke zdraví), avšak téma sexuálních menšin nikde nezmiňuje.

LGBTQ+ obsah by jistě našel svůj prostor hned v několika předmětech; o sexuálních orientacích a možných podobách genderové identity by se pak studující měli dozvědět ve výuce Sexuální výchovy. Namísto toho je to tak, že samotná Sexuální výchova je realizována jen jako průřezové téma v rámci jiných předmětů (Člověk a jeho svět, Výchova ke zdraví, Rodinná výchova, Občanská výchova, Přírodopis, Biologie)⁴⁷, a dodnes není zavedena jako samostatný předmět. S tím se zase pojí problematika nedostatečného počtu hodin, ve kterých je téma vyučováno a také to, nakolik se realizuje výuka v požadovaném rozsahu a kvalitě, jde-li jen o průřezové téma.

2.1.2 Gatekeeping LGBTQ+ komunity

Gatekeeping neboli „*proces výběru vpuštěných informací, které se budou šířit dál k lidem, zejména v souvislosti s mocí, kterou nabývá jednotlivec disponující informacemi*“⁴⁸ uvádím jako možné strategické řízení vzdělávací politiky, která komplikuje – ne-li přímo brání zpřístupnění úplných informací k LGBTQ+. Gatekeeping reprezentace LGBTQ+ problematiky ve školním kurikulu, její neúplné zastoupení v obsahové náplni, nediskutovanost ostatních sexuálních orientací a genderových identit – to vše udržuje zneviditelnění variability jednotlivých identit, čímž se uměle omezuje znalostní základna Sexuální výchovy jako oboru souvisejícího se vzděláváním podporujícím LGBTQ+.

---

⁴⁶ JÍROVÁ, D., pozn. 33

⁴⁷ vlastní výčet z Dokumentu RVP ZV 2007, dostupné online na www.rvp.cz

⁴⁸ REIFOVÁ, I. *Slovník mediální komunikace*, Praha, 2004

Prostřednictvím procesu gatekeepingu jsou nechtěné, citlivé nebo kontroverzní informace odstraněny „*gate keeperem*“⁴⁹ – tzv. strážcem brány, kterým může být jak konkrétní aktér, jako například prezident republiky (tehdy Václav Klaus), viz vetování Zákona o registrovaném partnerství; viz vetování Antidiskriminačního zákona; ministr školství (tehdy Josef Dobeš) – viz dále; tak celá instituce – viz MŠMT a školská zařízení, než se pravomoci přenesou na ředitele škol a samotné vyučující jako na další, kdo střeží šíření informací například tím, že nevyučují Sexuální výchovu nebo jí vyučují v neúplném znění.

Snahy o zavedení Sexuální výchovy jako povinného předmětu se přitom objevily hned v 90. letech, MŠMT však už tehdy vyhovělo kritice Výboru na obranu rodičovských práv (dále jen „VORP“) a „*povinný předmět sexuální výchovy na základní školy nezavedlo*“.⁵⁰ K podobné situaci došlo i roku 2009, kdy po výzvě od Evropské unie k zintenzivnění výuky sexuální výchovy na českých školách, vydalo MŠMT „*Doporučení k realizaci sexuální výchovy*“.⁵¹ Na základě tohoto Doporučení byla do škol distribuována metodická „*Příručka pro učitele: Sexuální výchova - vybraná témata*“.⁵²

Zavádění tohoto Doporučení provázela hned řada gatekeepingu: Příručka o sexuální výchově vznikla ještě za předchozího vedení ministryně školství, Miroslavy Kopicové (funkční období 8. 5. 2009 – 13. 7. 2010). S nástupem nového ministra Josefa Dobeše (13. 7. 2010 – 30. 3. 2012) byla příručka stažena, po schůzce s kritiky (VORP) Příručky, s odborníky v oboru, kteří byli zároveň autory Příručky (mj. sexuoložka Fífková, sexuolog Petr Weiss) a s arcibiskupem Dominikem Dukou.⁵³ Výsledkem gatekeepingu VORPu a nakonec i MŠMT bylo stažení brožury a později také prohlášení tehdejšího ministra školství Josefa Dobeše, že „*sexuální výchova bude z povinné výuky odstraněna a od září 2012 se stane součástí nepovinné etické výchovy*“.⁵⁴ Bližšímu rozboru této kauzy se věnují např. socioložky Mgr. Jarkovská a Mgr.

---

⁴⁹ [překlad vlastní] Cambridge Dictionary, dostupné online na <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/gatekeeper>

⁵⁰ BOLÍVAR, M. *Problematka sexuální výchovy na ZŠ*, České Budějovice, 2014

⁵¹ PETRNOUŠEK, P. *Sexuální výchova v ČR z pohledu ředitele základní školy*, 2010

⁵² MŠMT 2010, dostupné online na www.msmt.cz

⁵³ Článek iDnes, 2010 *Ministr školství sundal příručky o sexuální výchově z webu*, dostupné online na <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ministr-skolstvi-sundal-prirucky-o-sexualni-vychove-z-webu>

⁵⁴ JARKOVSKÁ, L. *Gender před tabulí*, 2016

Lišková v publikaci „*Tradice, její rozpad a záchrana skrze sex: Diskurzivní strategie odpůrců sexuální výchovy*.“⁵⁵

Sexuální výchova v historickém a společenském kontextu vždy odrážela nejvíce diskutovaná témata té doby (viz onanie, masturbace, vzdělávání v oblasti mravní odpovědnosti mezi 1. a 2. světovou válkou; viz nárůst prostituce a osob nakažených přenosnými pohlavními chorobami po 1. světové válce; viz prevence k HIV/AIDS, prostituce, pedofile, pornografie po roce 1989⁵⁶). Dnes, ačkoliv je v Doporučení avizováno, že je Příručka věnována „*aktuálním tématům týkajícím se sexuální výchovy*“⁵⁷, je z celého LGBTQIA spektra diskutována pouze Homosexuální orientace v rámci separátně řešených otázek preventivního charakteru, jako je HIV/AIDS, homofobie a homofobní šikana v žákovských kolektivech. Přirozeně je toto zadání ve vleku MŠMT, které „*poukazuje v souladu s kurikulární reformou na naléhavost systematického přístupu k řešení problematiky sexuální výchovy v souvislosti s aktuálními výsledky různých šetření a analýz, týkajících se mimo jiné i šikany vykazující homofobní znaky*.“⁵⁸, nicméně LGBTQ+ tím zůstává vymezeno neúplně, přes patologii a krajnosti, které mohou, ale také nemusí být naplněny. Nadto – mnohem dříve, než může dojít k šikaně (a jejímu prokázání a uznání školou), může být LGBTQ+ studující ohrožen vyšším výskytem duševních problémů; deprese, úzkostných poruch, užívání návykových látek a sebevražd; případně ztrátou domova v důsledku coming outu a dalším sociálním vyloučením.

2.1.3 Regulace tabuizací

Stávající výukové materiály a nakonec i vyučovaný obsah, jsou pro LGBTQ+ regulovány heteronormativitou a individuálně sestavenými Školními vzdělávacími programy.

---

⁵⁵ JARKOVSKÁ, L., LIŠKOVÁ, K. *Tradice, její rozpad a záchrana skrze sex: Diskurzivní strategie odpůrců sexuální výchovy*. 2013

⁵⁶ JANIŠ, K., MARKOVÁ, D. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*, 2007

⁵⁷ Příručka *Sexuální výchova: Vybraná témata*, 2010, MŠMT, dostupná online na www.msmt.cz

⁵⁸ viz. Doporučení 2010 MŠMT ČR, dostupné online na www.msmt.cz

Zatím poslední oficiální metodický materiál, poskytující informace o sexuálních menšinách, je stále Příručka pro pedagogické pracovníky k realizaci výuky sexuální výchovy z roku 2010. Příručka je zpracována odborníky, kteří se sami mnohdy podílejí na gatekeepingu a dezinformování ve **veřejném diskurzu, kdy LGBTQ+ regulují tabuizací.**

Autorkou kapitoly k Sexuální orientaci je sexuoložka MUDr. Fifková, ani zde však nezazněly úplné informace k celému LGBTQ+ spektru. V kapitole Sexuální orientace je zmíněna jen Homosexuální orientace jako „*normální menšinová orientace*“⁵⁹ - že je z celého spektra sexuálních orientací popsána pouze homosexualita by se dalo vysvětlit tím, že byla vyřazena ze seznamu zdravotních poruch v roce 1992, zatímco Transsexualita – tedy Transgender lidé, v té samé klasifikaci⁶⁰ nemocí dodnes zůstává kategorizována jako duševní porucha, možná proto je i v Příručce vedena jako „*hluboká a zásadní porucha pohlavní identity*.“⁶¹ Manipulace s obsahem příručky je tak spíše ve vleku medicínského diskurzu, než z důvodu účelového zadržování informací. Přesto by měly být výukové materiály reflektovat současnou situaci a pružně reagovat na vývoj situace – jako je tomu v případě Transsexuality, kdy v roce 2022 Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN - s novou 11. revizí) pod Světovou zdravotnickou organizací (WHO) vyřadí Transsexualitu z kategorie duševních poruch.

Je tedy na další politické a školské vůli, kdy a zda se tato rekonceptualizace vezme v potaz v budoucí tvorbě výukových materiálů. Pakliže od roku 2010 mluvíme v osnovách o Homosexualitě a Transsexualitě, je nyní žádoucí doplnit a zahrnout i zbytek spektra nad rámec genderové binarity a heterosexuality.

Regulace tabuizací probíhá dál v rámci **mediálního diskurzu** od těch samých osob, kteří jsou mezi autory výukových materiálů k vyučování Sexuální výchovy, viz. Příručka. Jednou z jejích autorů je sexuoložka MUDr. Fifková, která v rozhovorech s médii například uvádí, že „*pohlaví jsou dvě, genderově neutrální výchova je nesmysl*“⁶² a dodává „*asi to celé souvisí s nějakou generační potřebou. A to, že existují jen dvě pohlaví, to se samozřejmě týká i transsexuálních klientů, protože v drtivé většině chtějí žít jako normální ženy či muži.*“⁶³

---

⁵⁹ Příručka MŠMT, pozn. 55

⁶⁰ Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10, více na <https://mkn10.uzis.cz/>

⁶¹ Příručka MŠMT, pozn. 55

⁶² Článek iRozhlas, *Pohlaví jsou dvě, genderově neutrální výchova je nesmysl, věří sexuoložka Fifková*, 2021 dostupné online na <https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/lgbt-gender-sexuolog-hana-fifkova-mensiny-prava-mensin-mensiny-genderove-tema>

⁶³ Tamtéž, pozn. 60

Přes toto tvrzení dodává, že měla v ordinaci člověka, který říkal „že je *gender fluid a bigender* a kdyby byl kluk, tak by asi byl *agender* – a já jsem mu vlastně vůbec nerozuměla. Používal termíny, které medicína vůbec nezná.“⁶⁴ Z uvedeného textu je zřejmé, že se v něm nerozlišuje mezi pohlavím biologickým a pohlavím sociálním – genderem.

V momentech, kdy lékařské autority formují veřejný diskurz z pozice své odbornosti je potřeba, aby oni sami šířili objektivní informace o sexuálních menšinách například už jen tím, že rozlišují mezi pojmy biologické pohlaví a genderová identita. Ne vždy tomu tak však je, setkáváme se s tím i u dalšího z autorů Příručky, sexuologa MUDr. Uzla: „(...) *umně do problému zamíchají ještě i jazykovědu, všechny ty pády a rody. Myslím, že jde o nesmysl. Rozumní lidé se těmto všem kvazi bojům a nesmyslným teoriím vždy vyhýbají. Ale je to lákavé pro lidi. Jakmile se někdo dozví, že kromě mužského a ženského je minimálně 5 dalších pohlaví, kdo by si to radostně nepřečetl, přitom je to úplná hovadina.*“⁶⁵

Sexuolog MUDr. Zvěřina ke genderovým identitám dodává, že „jedna z nejnovějších studií o sexuálních rolích popisuje **35 sexuálních identit**, tedy totožností. **Nechybějí mezi nimi ani asexuálové a jiné podobné menšiny.** Máme být připraveni na život ve společnosti, kde pohlaví bude *fluidní*, tedy proměnlivou vlastností. **Už se těším na fluidní nemocnice, věznice i toalety**“⁶⁶. Že ve výčtu nechybí asexuálové je dobrá zpráva, protože asexualita jako taková je jednou z oficiálních a platných pozic spektra LGBTQ+; nejedná se o žádný nově popsany aspekt lidské sexuality. Věnovat pozornost LGBTQ+ vězeňství se nabízí spíše z hlediska prevence sexuálního zneužívání, případně prevence homofobně motivovaných útoků, či trestných činů z nenávisti, tzv. hate crimes. Nakonec i obávaná fluidita už se tam dávno může odehrávat, viz náhražkové sexuální chování ve vězení, ale i v ústavních zařízeních a školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Dále je zavádějící tvrzení MUDr. Fifkové: „*nelíbí se mi, jak se z transgenderů dnes stalo veřejné a často probírané téma, protože se to týká opravdu minoritní skupiny - výskyt transsexuality v populaci se odhaduje v řádu desetin promile. Komise, která u nás schvaluje operace, ročně schválí kolem 200 žádostí, takže velice malé počty.*“⁶⁷ Pakliže MUDr. Fifková usuzuje, že „v české společnosti je poměrně velká svoboda být sám sebou a nemyslím si, že

---

⁶⁴ Tamtéž, pozn. 60

⁶⁵ Článek Parlamentní listy, *Nářez od Radima Uzla: Jiná pohlaví než muž a žena? Blbost!* dostupné online na <https://www.parlamentnilisty.cz/>

⁶⁶ Článek Novinky.cz, *Sexuolog Jaroslav Zvěřina: Pohádky o proměnlivém pohlaví*, 2019 dostupné online na <https://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/clanek/sexuolog-jaroslav-zverina-pohadky-o-promenlivem-pohlavi>

⁶⁷ Článek iRozhlas. 2021, pozn. 60

by genderové téma LGBT komunity bylo u nás nějak nepříznivě přijímáno⁶⁸, je pak přirozeně z podstaty „poměrně velké svobody být sám sebou“ samozřejmé, že jsou transgender lidé veřejné a probírané téma, když jsou veřejně součástí naší společnosti.

Snahy o fungující celospolečenské diskuze by naopak měly být vítány, podporovány a dále rozvíjeny. Argument k výskytu transgender osob v populaci nemůže být založen na reprezentativních reliabilních datech, vzhledem k tomu, že není možné jakkoliv metodologicky zachytit a změřit closetovanost ostatních nevyoutovaných transgender jedinců. Odhad by se neměl zakládat ani na tom, kolik operací komise ročně schválí, neboť ne všichni transgenderové nutně projdou tranzicí / nechťejí, nemohou a nebo jí nepotřebují podstoupit. Samotné předstoupení před komisi Ministerstva zdravotnictví, dlouhé čekací lhůty a nakonec i způsob hrazení zákroku (samoplátce nebo uhrazení zdravotní pojišťovnou) může pro dotyčné představovat jen další nerovné zacházení. Zatímco tyto zátěže Evropská komise aktivně řeší a podle své strategie do roku 2025 chce umožnit jednodušší přístup ke změně pohlaví, doktorka Fifková to „**považuje spíš za jakousi módní vlnu.**“⁶⁹

Sexuolog MUDr. Zvěřina zase za „modernistické výstřelky“. Přestože MUDr. Zvěřina není mezi ostatními autory Příručky, je předsedou Sexuologické společnosti a spoluzakladatelem Společnosti pro rodinu a sexuální výchovu a z těchto pozic se účastní formování veřejného diskurzu o LGBTQ+ záležitostech. V Doporučení k realizaci sexuální výchovy je citován v souvislosti s tím, z jakých zdrojů studenti získávají informace o sexualitě, kdy „*role rodiny a školy jako zdroje informací o sexualitě je u obou pohlaví pouze sekundární; tyto instituce zatím plní svou roli nedostatečně. Převládají zdroje nejméně spolehlivé, a to kamarádi a známí.*“⁷⁰

Opět je tak k pozastavení, proč jsou při komunikaci k široké veřejnosti informace o sexualitě rámovány přes osobní názory a odhady, viz. Zvěřina⁷¹: „*Stovky genderových identit? Neberme je vážně. Lidská sexualita se přes všechny nápady našich progresivistů v posledním století nijak zásadně nezměnila. **Vím, co trápi lidi, kteří mají problémy se svou sexuální rolí. Tím, že jim úředně změníme pohlaví v oficiálních dokumentech, nic nevyřešíme. Spíš naopak.** Co si třeba počne v praktickém životě žena, která před lékařem odhalí na gynekologickém stole svůj pohlavní úd? A co bude dělat muž, kterému bude urolog marně hledat penis, varlata nebo prostatu? **Proto bychom si vážně měli položit otázku, jestli si***

---

⁶⁸ Tamtéž, pozn. 60

⁶⁹ Tamtéž, pozn. 60

⁷⁰ Oficiální dokument *Doporučení k Realizaci Sexuální výchovy*, MŠMT, 2009, dostupné online na www.msmt.cz

⁷¹ článek Novinky.cz, pozn. 64

*opravdu přejeme, aby si lidé mohli libovolně volit svou sexuální příslušnost. A to třeba už v dětství. Nezpůsobí nám to spoustu bláznivých a zbytečných potíží? Nepotřebovali bychom řešit spíš jiné, důležitější problémy? Muži, kteří si úředně zvolili ženské pohlaví, úspěšně znásilnili ženy třeba ve vězení nebo v jiných kolektivech.*⁷²

Uvedené citace dokládám jen pro zdůraznění toho, jakým způsobem jsou využívány privilegované pozice zastupující sexuologickou větev ve veřejném diskurzu, kdy mají odborníci v oboru prostor k plošnému ovlivňování vnímání LGBTQ+ a zvolí k němu zrovna tuto omezenou kategorizaci, která jen zlehčuje zkušenosti LGBTQ+ komunity a posiluje již existující stereotypy. Ve svém důsledku je to zraňující nejen pro jedince z LGBTQ+ komunity, ale i pro zbytek společnosti, pro kterou může být výše uvedený diskurz jediný možný dostupný nebo jediný relevantní k tomu, aby z něj přejímali názory za fakta, která však už neodpovídají žité realitě LGBTQ+.

Opravdu efektivní zviditelňování sexuálních menšin musí probíhat šířením objektivních informací. Bylo by proto vhodné prozkoumat možnosti narušení dominantního diskurzu o sexualitách a genderové identifikaci. Nakonec, podobně by mohla zpochybňovat institucionální heteronormativní diskurzy (které jsou základem systemických forem útlaku) i školní praxe.

---

⁷² Tamtéž, pozn. 64

3. Formy podpory ve škole a Podpora od neziskových organizací

Momentálně dostupné institucionální zabezpečení **podpůrné sítě** shrnuji v následujícím výčtu 5ti bodů, které by dle mého měly v současnosti sloužit jako jakýsi záchytný systém ochrany LGBTQ+ studujících:

- **Klíčová role pedagoga, pedagožky** – vyučované obsahy v souladu s genderově citlivým vzděláváním, udržování zdravého klimatu třídy, vedoucího k vytvoření bezpečného prostoru pro všechny studující
- **Primární prevence:** Preventivní programy zajištěny nevládními **neziskovými organizacemi**
- **Školní psycholog, psycholožka** – pravidelný monitoring a evaluace klimatu ve třídě, sociometrie, včasná intervence
- **Pedagogicko-psychologické poradny** zřízeny krajem – následná péče a podpora studujících
- návazné služby: **Orgán sociálně-právní ochrany dětí, Policie ČR**

Prevence a řešení problémových situací by měla být záležitostí „*především pedagogů a metodiků prevence na školách, a to jak na rovině poskytování informací v rámci sexuální výchovy, tak v rovině vnímání potenciálních problémů jednotlivců.*“⁷³ Intervence v konkrétních problematických případech by pak měla spadat do kompetence školních psychologů či pedagogicko-psychologických poraden – praxe ale ukazuje, že „*pracovníci a pracovnice těchto poraden se složitějším problémům mnohdy vyhýbají*“.⁷⁴ Opět se tak setkáváme s nedostatečným proškolením v choulostivé tématice LGBTQ+, ne snad pro nedostačující kompetence a kvalifikace personálu, ale dost možná pro nulové ukotvení

---

⁷³ BEŇOVÁ, pozn. 3

⁷⁴ Tamtéž, pozn. 3

v metodických materiálech a osnovách, které by se zabývaly v rámci LGBTQ+ i jinými otázkami, než prevencí a řešením homofobní šikany. Navíc taková „problémová situace“ nemusí nutně začít až homofobní šikanou, může se jednat i o proces coming outu, vyjednávání užívání preferovaného rodu a jména, a obecně všechny další situace, které mají odpověď v genderově citlivém vzdělávání. Pomyslná podpůrná síť však nakonec není tolik provázaná, ukazuje se totiž, že „**podmínky pro genderovou citlivost vyučujících i samotného školního prostředí prozatím vytvářejí především neziskové organizace v rámci různých projektů.**“⁷⁵ Takový projekt zaměřený na změnu institucionálního rámce výchovy a vzdělávání, realizovala například Otevřená společnost, o.p.s. už v období kurikulární reformy, jednalo se o projekt *Zavádění konceptu Gender do pedagogické praxe neboli Gender ve škole* s cílem „vytvořit podmínky a nástroje pro zvyšování genderové citlivosti v české společnosti skrze výchovu a vzdělávání generace.“⁷⁶ Stejně tak byl v roce 2006 občanským sdružením Žába na prameni realizován projekt *Rovné příležitosti v pedagogické praxi*, který se zaměřil na „zavádění genderově citlivé výuky do základních škol“, s cílem „vzdělávat vyučující v genderové problematice a poskytnout jim praktický a srozumitelný návod, jak tyto znalosti a dovednosti předávat svým žákům a žákyním.“⁷⁷

Dodnes, v roce 2021, není genderově citlivá výuka (v celé šíři genderu, tedy včetně LGBTQ+) ukotvena v oficiálních kurikulárních dokumentech. Do té doby je tedy na dobrovolné, vědomé práci vyučujících, aby v komunikaci LGBTQ+ obsahu neužívali stigmatizujících, patologizujících označení a naopak aby genderově senzitivním jazykem validovali viditelnost svých studujících – nahradili generické maskulinum u dívek, trans osoby oslovovali preferovaným rodem a v případě nebinárních osob onikali. Školení pro pedagogické pracovnice a pracovníky v Genderově citlivé a nebinární češtině dnes poskytuje například nezisková organizace Nesehnutí⁷⁸, dále je možno využít příručky pro užívání genderově senzitivního jazyka od další neziskové organizace, Prague Pride, z.s.⁷⁹.

Je důležité pracovat s genderovou citlivostí i během výkladu vyučovaného obsahu, protože právě tehdy je ideální příležitost k formování žakovských postojů, případně k jejich rozšíření a dá se tak předejít stereotypnímu nahlížení na LGBTQ+.

---

⁷⁵ SMETÁČKOVÁ, I. *Genderový potenciál rámcových vzdělávacích programů*, In: *Genderovou optikou*. 2008

⁷⁶ Tamtéž, pozn. 73

⁷⁷ realizovalo Občanské sdružení Žába na prameni; in *Genderovou optikou*, 2008

⁷⁸ Více na www.nesehnuti.cz

⁷⁹ Více na www.praguepride.cz

Pozitivní efekt uplatňování principů genderově citlivé výuky přináší i výsledky ověřování programů primární prevence, např. Hajdíková⁸⁰, Sodomková⁸¹, Netíková⁸², kdy z jejich výzkumů vyplývá, že se po realizaci primárně preventivního programu „objevily malé nuance **zcitlivění a reflexe předsudků** vůči LGBTQ+ lidem“ a „celkově se některé představy o neheterosexuálních lidech přiblížily takovému způsobu nahlížení, který tyto osoby nepatologizuje, nestereotypizuje a nestigmatizuje.“⁸³

Výsledky ověřování programu primární prevence u Sodomkové⁸⁴ zase ilustrují až ideální příklad efektivity praktikování genderově citlivého vzdělávání, jelikož se ukázalo, že „**preventivní program znalosti studujících nezvyšuje, z toho důvodu, že účastníci/účastnice programu znalosti v této oblasti již měli/y a postoje program taktéž nezlepší, protože postoje studujících již před preventivním programem byly pozitivní.**“⁸⁵

Potřebné metodické ukotvení při práci se sexuálními menšinami zatím ze stran vzdělávací politiky sice chybí, ale věnují se mu už samotní studující pedagogických oborů, jako např. Mgr. Netíková ve své diplomové práci „*Výuka tématu homosexualita a prevence homofobie na druhém stupni základní školy*“⁸⁶, ve které sama sestavila metodiku pedagogům, která jim může posloužit jako „*motivace a inspirace nebo jako kompletní návod, jak žáky s tématem odlišných sexuálních preferencí seznámit. Návrh programu může sloužit jako úplný návod, jak ve výuce postupovat, nebo se může stát předlohou pro tvorbu programu vlastního.*“⁸⁷

Ačkoliv zatím není Genderově citlivá výuka administrativně prosazována, díky pozornosti těchto užších výzkumů v rámci diplomových prací se alespoň může ukázat její potenciál v tom, že je dostatečně efektivní – naruší dosavadní žákovská (a i pedagogická) schémata, která

---

⁸⁰ HAJDÍKOVÁ, L. *Příprava a evaluace primárně preventivního programu "Heterosexismus a homofobie" na základní škole*, Praha, 2015

⁸¹ SODOMKOVÁ, N. *Ověřování programu primární prevence proti homofobii*, Praha, 2016

⁸² NETÍKOVÁ, S. *Výuka tématu homosexualita a prevence homofobie na druhém stupni základní školy*, Brno, 2014

⁸³ HAJDÍKOVÁ, L., pozn. 78

⁸⁴ SODOMKOVÁ, N., pozn. 79

⁸⁵ Tamtéž, pozn. 79

⁸⁶ NETÍKOVÁ, S., pozn. 80

⁸⁷ Tamtéž, pozn. 80

jsou zatížena stereotypy, a aktualizuje je korektními, úplnými informacemi. Prezentují jí zde proto jako jednu z možných prostředků k vytvoření inkluzivního školního prostředí, s potenciálem lokálního zeslabení dosavadního heteronormativního nastavení škol.

Za další je zde potřeba zahrnout do stávajících vzdělávacích opor i tzv. „*Gender mainstreaming*“, což je „*označení pro všechny takové procesy související s rozhodováním, monitorováním a koncepčním vedením, ve kterých jsou zvažovány dopady na ženy, muže a další skupiny lidí definované kategorií gender.*“⁸⁸ To znamená, že by se ve škole pracovalo s genderovou rovností i včetně těch genderových identifikací, které jsou na LGBTQ+ spektru. To by také představovalo další způsob, jak prosadit LGBTQ+ do oficiálního kurikula, neboť by se v rámci gender mainstreamingu zvažilo i to, že umístování LGBTQ+ do skrytého/nulového kurikula může být zodpovědné za opětovné nasazení diskriminujících normativů.

---

⁸⁸SMETÁČKOVÁ, I. *Průručka pro genderově citlivé vedení škol*, Praha, 2007

4. Být genderově nekonformní v heteronormativitě

4.1 Sexuální orientace a Genderová identifikace

Sexuální orientace a genderová identita společně tvoří základ pro způsoby, jakými se umísťujeme v genderovém řádu a dáváme tak smysl sami sobě jako ztělesněné, genderové, sexuální bytosti.

Sexuální identifikace vyjadřuje „*vnitřní cítění a sebehodnocení*“⁸⁹, genderová identita je pak vyjádřením „*vlastního vnímání sebe sama jako muže či ženy, pocitu sounáležitosti či naopak rozporu s pohlavními znaky i s připsanou sociální rolí*“⁹⁰.

Pro přiblížení možných variant sexuální orientace volím Kinseyho škálu, která byla vytvořena pro demonstraci předpokladu toho, že „*sexualita nezapadá do dvou přísně ohraničených kategorií: homosexuální a heterosexuální*“⁹¹. Naopak Kinsey věřil, že „*sexualita je proměnlivá a podléhá změnám v čase*“⁹². Kinseyho škálu zmiňuji také pro její inkluzivitu jedinců, kteří se identifikují mimo tradiční označení sexuální orientace, tj. všichni ti, kteří se identifikují jako pansexuál, nevyhraněný queer/questioning, fluidní, asexuál, a jako transgender.

V posledních letech jsou čím dál více viditelné různé identifikace rozsáhlého LGBTQ+ spektra, jejich výskyt však můžeme datovat napříč kulturami prakticky kdykoliv se někdo v historii sebeidentifikoval mimo genderovou binaritu a heteronormativitu. Příkladem mohou být kmeny domorodých amerických indiánů, které „*vnímaly pohlaví ve spektru od muže k ženě, včetně transsexuálů a intersexuálů, kteří byli považováni za osoby se zvláštním duchovním významem*“; dále původní obyvatelé na Sibiři, kteří „*identifikovali kromě mužů a žen sedm pohlaví*“; Indonésie, kde se „*uznávají tři pohlaví (ženu, muže a hermafrodita), čtyři*

---

⁸⁹ PROCHÁZKA, I. *Společenská diskriminace a zkušenosti s některými jejími formami u gay mužů*, PRAHA [Gay Iniciativa], 2001

⁹⁰ Tamtéž, pozn. 87

⁹¹ [překlad vlastní] The Kinsey Institute, *Kinsey's Heterosexual–Homosexual Rating Scale*.. Retrieved 8 September 2011.

⁹² Tamtéž, pozn. 89

gendery (ženy, muže, transmuže a transženy) a pátá **meta-genderová skupina**“; v nakonec „**třetí genderová varianta lidí**“, která je dodnes uznávána a přijímána v Indii a Polynésii, kdy se za třetí pohlaví označují „*lidé, kteří se většinou narodí biologicky muži, ale mají genderové projevy a identitu, která ztělesňuje mužské i ženské chování.*“⁹³

Nejedná se tedy o nové typy rozlišování, které by přineslo až 21. století, dnes jde spíš o větší zviditelnění a uznání LGBTQ+ variant ve všeobecném, lékařském a psychiatrickém povědomí, jelikož „*až do poloviny dvacátého století byly prezentace neheterosexuální identifikace obvykle klasifikovány jako psychopatologické*“⁹⁴.

V současnosti už můžeme na genderové identity nahlédnout jako na sebepojímání (post)moderního self, které nabývá různých významů v různých časech a na různých místech. Výklad genderové identity lze dobře přiblížit přes označení „*cisgender (cis)*“, což znamená, že „*genderová identita osoby odpovídá biologickému pohlaví ženskému nebo mužskému*“⁹⁵ tak, jak je známe. Vedle toho stojí termín „*transgender*“, používán k popisu toho, když „*genderová identita a pohlaví připsané po narození nejsou v souladu.*“ Pro případy, kdy se jedinci neztotožňují ani s jedním z uvedených pohlaví, užíváme termínu „*genderová fluidita*“, která popisuje „*změnu v čase – ať už v genderové expresi osoby, v genderové identitě, nebo v obojím*“⁹⁶. Pro někoho tak může být genderová fluidita „*způsobem, jak prozkoumat pohlaví před tím, než se dostanou ke stabilnějšímu genderovému projevu nebo identitě*“, u jiných může zase „*pokračovat donekonečna jako součást jejich životních zkušeností s pohlavím.*“⁹⁷

Genderové identity tak nemusí být nutně stálé; může docházet k jejich rekonstrukci (vidíme např. v tranzici, po coming outu z heterosexuality a u nebinárních osob), ale i k dekonstrukci (viz detranzice translidí) s ohledem na osobní, sociální, kulturní a politické potřeby a tlaky.

Takové příklady genderové fluidity, viz genderově expanzivní, viz Translidé, můžeme shrnout pod pojem „*Genderflux*“⁹⁸, obecné zastřešující označení pro takové genderové identity, které se „*mění v čase*“⁹⁹. To, že v těchto identitách dotyční*é mohou přestoupit své

---

⁹³ [překlad vlastní] z mapy *Sexual Orientation and Gender Identity Throughout History*, dostupné online <https://international.ucla.edu/burkle/article/139796>

⁹⁴ [překlad vlastní] z článku *Sexual orientation and gender identity are nothing new*, dostupné online <https://international.ucla.edu/burkle/article/139796>

⁹⁵ [překlad vlastní] Digitální databáze *Health Harvard*, dostupné online na <https://www.health.harvard.edu/>

⁹⁶ Tamtéž, pozn. 92

⁹⁷ Tamtéž, pozn. 92

⁹⁸ MARDELL, A. *The ABC's of LGBTQ+*, United States, 2016

⁹⁹ Tamtéž, pozn. 96

přiřazené pohlaví, slouží nejen k jejich sebeuskutečnění, ale i k zpochybnění heterosexistických dogmat.

Genderflux identity tak představují možnost, jak genderovou identitu opustit, což naplňuje definice spíše už jakési post-identity, kdy je genderová identita překonaná – hlavní fokus už není na gender, ale naopak na interakční kontextualitu identity. Vyjednávání identit je tak otázkou nejen intimní, osobní, kdy dochází k sebeidentifikaci a sebeaktualizaci dotyčných, jedná se i o věc veřejnou – už jen například veřejným coming outem a od toho momentu dalším veřejným potvrzováním LGBTQ+ identity v každodenních kontextech heteronormativity.

Viditelnost, a tedy i veřejné performování genderově nekonformních identit, souvisí s fenoménem „closetovanosti“¹⁰⁰ („zaskříňovanost“ nebo také „zaskříňovaný prostor“¹⁰¹), který zachycuje „kontextuální vyjednávání kde, kdy a za jakých okolností je osoba ‘venku ze skříně’ a kde se naopak v důsledku nejrůznějších faktorů, jako **diskriminace** či **strach**, ve svých „skříních“ drží.“¹⁰²

Můžeme se tedy ptát po tom, jak se projevy viditelnosti genderové identity mění v závislosti na školním kontextu v interakci žák-učitel, žák-žák, žák-vybraný okruh spolužáků, žák součástí podpůrné skupiny.

---

¹⁰⁰ PITOŇÁK, M. *Prostorovost, institucionalizace a kontextualita heteronormativity: studie vyjednávání neheterosexuálních identit v Česku*, 2013

¹⁰¹ Tamtéž, pozn. 98

¹⁰² Tamtéž, pozn. 98

5. Podpůrné skupiny LGBTQ+

„...abychom konečně v dohlednu byli legální - ustavení organizace musí být náš první a hlavní cíl.“

- Michal Rada, spolek Lambda¹⁰³

Podpůrné skupiny fungují na principu poskytnutí zázemí a bezpečného prostoru pro sdílení. Mohou také sloužit i jako kontaktní místo, poskytující základní intervenci LGBTQ+ studujícím.

Ještě před zřízením prvních podpůrných skupin se ve veřejném prostoru LGBTQ+ subkultura organizovala přes 3 typy institucí: *„veřejné toalety (v období před rokem 1989), gay diskotéky a studentské občanské sdružení“*¹⁰⁴. Až socioterapeutické skupiny, zřízeny v rámci sexuologických lékařských pracovišť pod vedením sexuologů či psychologů, představovaly *„počátky doložitelného organizovaného shromažďování homosexuálů v Československu, jehož účelem nebyla soukromá zábava.“*¹⁰⁵. První taková socioterapeutická skupina u nás byla založena roku 1988 při Sexuologickém ústavu v Praze, psychiatrem, sexuologem a gay aktivistou, MUDr. Procházkou¹⁰⁶. Přestože původním cílem skupiny bylo *„identifikovat se s vlastní odlišnou sexuální orientací, smířit homosexuály s jejich jinakostí, naučit je s ní žít a umožnit jim seznámení se stejně orientovanými lidmi“*¹⁰⁷, jejich původně komunitní sdílení nakonec vyústilo v organizované systemické boje za rovnoprávnost LGBTQ+ osob v nové demokratické společnosti po roce 1989 – viz *„zrovnoprávnění homosexuality s heterosexualitou“*; *„zrušení ustanovení trestající vzbuzení veřejného pohoršení homosexuálním chováním“*; *„vytvoření poradenské sítě k podpoře Coming outu a prevence HIV/AIDS“*; *„prosazení vysílání LGBTQ+ pořadu ve veřejnoprávním sdělovacím prostředí“*

---

¹⁰³ RADA, M: *Chtěl bych se podělit o pár myšlenek*, LAMBDA 1990

¹⁰⁴ NEDBÁLKOVÁ, K. *Proměny veřejného prostoru gay a lesbické subkultury*, 2003

¹⁰⁵ SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*, 2012.

¹⁰⁶ více na oficiálním webu spolku LAMBDA, dostupné online na <http://m.klub.lambda.sweb.cz/>

¹⁰⁷ Tamtéž, pozn. 104

(dodnes např. pořad *Queer* pod Českou televizí) a nakonec „*prosazení uzákonění registrovaného partnerství*“.¹⁰⁸

Doposud se tedy LGBTQ+ podpůrné skupiny formovaly mimo vzdělávací instituce pod sexuologickými lékařskými pracovišti. Později už měly možnost samostatně a viditelně existovat jako občanská sdružení (např. STUD Brno, pražský Trans*parent z. s.), a taková praxe pokračuje dodnes. Jednotlivé spolky, ve spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi nadále prosazují hájení LGBTQ+ práv a zvyšování informovanosti veřejnosti o sexuálních minoritách, za současného napomáhání LGBTQ+ osobám při hledání a rozvoji jejich vlastní identity. Vlastní občanské sdružení má od roku 1998 i trans komunita, vedené jako Transforum¹⁰⁹, jehož činnost je krom podpory členů a osvětové činnosti v současnosti soustředěna spíše ve webových projektech (např. www.translide.cz), které jsou více pro-uzivatelské ve formě online diskusního klubu, online seznamky, sdílení fotografií a příběhů tranzice ve fóru. O prosazování práv a pozitivních společenských změn ve prospěch transgender, nebinárních a intersex osob na společenské a legislativní úrovni, se v současnosti zasazuje organizace Trans*parent z. s.¹¹⁰

První dohledatelné prosazení zavedení podpůrných LGBTQ+ skupin do škol sledujeme u **univerzitních** studentských spolků, které jsou oficiálně pod záštitou samotných univerzit ať už Studentskou unií, či Akademickým senátem. V současnosti může být příkladem celouniverzitní spolek Univerzity Karlovy *Charlie, Queer spolek UK*, založen roku 2010¹¹¹ (pozn. v ten samý rok, kdy MŠMT vydává Doporučení k realizaci Sexuální výchovy na ZŠ a SŠ), který vznikl v reakci na to, že "v Praze ve své podstatě **není žádné takové centrum, jaké mají jiné metropole. Spolek na UK by tak mohl být prvotní krok k této nápravě.**"¹¹²

Cílem spolku je mimo sdílení i „*poskytnutí důstojného zázemí pro minoritu, díky kterému bude moci spolupracovat s majoritou a nebude se před ní uzavírat a vyčleňovat.*“¹¹³

---

¹⁰⁸ souhrnný výčet HROMADA, J., spolek Gay iniciativa, dostupné online na <http://gay.iniciativa.cz/> + SEIDL kol. – viz. pozn. 103

¹⁰⁹ více na <http://www.transsexualita.cz/> a <http://www.translide.cz/transforum>

¹¹⁰ oficiální webové stránky Trans*parent, dostupné online na <https://jsmetransparent.cz/>

¹¹¹ Digitální databáze „*Akademické centrum studentských aktivit*“ dostupné na <https://www.acsa.cz/psa/org/info/basic.php?org=203&stat=1>

¹¹² zakladatel Scholze v článku Novinky.cz, dostupné online na <https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/budouci-lekari-pravnici-a-knezi-z-uk-zalozili-homosexuální-klub-charlie-30194>

¹¹³ oficiální webové stránky spolku Charlie, Queer spolek Univerzity Karlovy, dostupné online na <https://spolekcharlie.cz/>

Spolek je otevřený pro „heterosexuály, sympatizanty, absolventy a další zájemce, kteří vnímají problém nerovných příležitostí jako společensky závažný jev.“¹¹⁴

Dalšími zavedenými univerzitními LGBTQ+ spolky jsou u nás **Galibi**¹¹⁵, LGBTQ+ klub Studentské unie ČVUT a **Gales**¹¹⁶, gay a lesbický diskuzní klub, který založilo několik studentů VŠE a ČVUT.

Uvedené studentské spolky byly zřízeny studujícími bez iniciativy akademické obce – přímo univerzity LGBTQ+ podpůrné skupiny tedy nezřizují, studentské žádosti o založení ale vyhoví a poskytnou prostory univerzit k setkávání a finanční i nefinanční podporu na jejich činnost. Zájemci tak mohou přijít na některá z pravidelných setkání, která se ale stejně typicky oddělují od prostor univerzit do klubů či parků (zavedené queer pikniky). I tak je ale jisté, že se akademická obec vysokých škol aktivně podílí na vytváření bezpečného prostoru pro všechny LGBTQ+ studující už jen tím, že LGBTQ+ spolky vůbec zavede, je tím veřejně a jasně určeno LGBTQ+ inkluzivní klima daných univerzit. Spolek Charlie je dokonce zařazen pod **Safe Space Alliance**, globální neziskovou organizaci, jejímž cílem je „pomáhat lidem identifikovat, navigovat a vytvářet bezpečné prostory pro LGBTQ+ komunitu po celém světě“¹¹⁷.

5.1 Bezpečný prostor ve škole pro LGBTQ+

Bezpečným prostorem pro LGBTQ+ se rozumí takové nastavení školního klimatu, které je chápavé, podporující, důvěryhodné; netoleruje násilí, šikanu a nenávislné projevy vůči LGBTQ+ komunitě. Na utváření bezpečného prostoru by se měly podílet samy vzdělávací instituce, jejich pracovníci a i všichni studující.

---

¹¹⁴ Tamtéž, pozn. 111

¹¹⁵ více na jejich oficiálních webových stránkách dostupných online na <https://galibi.cz/>

¹¹⁶ více v *Průvodci studentských organizací* na oficiálním webu Univerzity Palackého v Olomouci, dostupném online na <https://www.upol.cz/studenti/pruvodce/studentske-organizace/> a na <http://www.ollove.cz/>

¹¹⁷ informace dostupné online na oficiálních webových stránkách SSA <https://safespacealliance.com/>

Jedním ze způsobů, jak studenti mohou svou školu udělat bezpečnějším prostředím je vytvoření takzvané aliance gayů a heterosexuálů, známé pod „*Gay-Straight Alliance*“¹¹⁸ (dále jen GSA). Jedná se o „*svěpomocné studentské a žákovské skupiny typicky na střední škole a na univerzitách*“¹¹⁹, které „*poskytují bezpečné místo pro setkávání studentů, vzájemnou podporu a rozhovory o otázkách spojených se sexuální orientací, genderovou identitou a jejich vyjadřováním.*“¹²⁰ Z uvedeného popisu vidíme, že na principu GSA fungují studentské LGBTQ+ spolky i na našich univerzitách (viz kap.5). Nedostatečná institucionální vybavenost (ve smyslu poskytování prostor pro shromažďování a zavádění podpůrných skupin po vzoru GSA) se ovšem stále týká základních a středních škol – podpůrnou skupinu LGBTQ+ studujících u nás zavedla zatím jen dvě soukromá anglofonní gymnázia – International School of Prague a The English College in Prague¹²¹.

Ve Spojených státech amerických je celá nezisková organizace *GSA Network*¹²², která přímo pomáhá studentům s vytvářením LGBTQ+ aliancí v boji proti homofobii a transfobii ve školách. Od roku 2007 je také zaveden tzv. *Campus Pride Index*, „*první státní měřítko bezpečnosti a inkluze pro LGBTQ+ studující v univerzitních kampusech*“¹²³ (pozn. areál univerzit). Dle tohoto měřítka jsou pak v online databázi seřazeny jednotlivé kampusy dle míry vyjádřené podpory k LGBTQ+. Takové explicitní vyjádření podpory ze stran vzdělávacích institucí u nás zatím chybí, všimněme si ale, že neziskové organizace poskytují školám výpomoc i v zahraničí, kde je přitom vzdělávací politika LGBTQ+ a její praxe inkluzivnější a progresivnější, než u nás.

Určitě bychom se ale prozatím mohli rozvíjet v tom, že naše studující základních a středních škol seznámíme s tím, že mohou obsadit role „*allies*“¹²⁴ neboli spojenců*kyň, sympatizantů*tek, podporovatelů*ek LGBT+ komunity, kteří se společně s lidmi z komunity zaobírají procesem jejich inkluze a zrovnoprávnění, tak jak tomu je na našich univerzitních LGBTQ+ podpůrných spolcích a vytváří tak bezpečnější, vzdělávací prostředí.

---

¹¹⁸ [překlad vlastní] GSA Network: *What is a GSA*, Retrieved January 11, 2018.

¹¹⁹ Tamtéž, pozn. 116

¹²⁰ Tamtéž, pozn. 117

¹²¹ informace z mého rozhovoru se zakladatelkou LGBTQ+ podpůrné skupiny

¹²² viz pozn. 116

¹²³ [překlad vlastní], více na <https://www.campusprideindex.org/>

¹²⁴ Slovníček pojmů Prague pride z. s., dostupné online na www.praguepride.cz

5.2. Fyzická versus Virtuální LGBTQ+ komunita

Virtuální komunity jsou „sociální agregace, které vytváří sítě osobních vztahů v kyberprostoru; jsou to společenství nikoli společného umístění, ale společného zájmu.“¹²⁵

Fyzické podpůrné skupiny jsou popsány už v 5. kapitole. Specifickým typem podpůrných skupin jsou pak ty ve virtuálním prostoru, které jsou organizovány bez vazeb na konkrétní čas a místo. Vlastnosti virtuálního prostoru mění sociální organizaci komunity – je tak možné být členem několika virtuálních komunit současně namísto členství v izolovaných organických společenstvích (jakými jsou školy a dostupné podpůrné skupiny) a navíc mohou zůstat pasivní a nemusí se na komunitě nijak účastnit (mohou si např. jen pročítat obsahy webových stránek, sledovat videa, diskusní fóra) a vytvořením vlastní digitální identity zase mohou přetvářet své identity. Těmito možnostmi se ve virtuálu vytváří bezpečný prostor především pro období před coming outem a pro všechny „Q“ z LGBTQ – tedy všechny ty, kteří svou sexualitu a gender ještě stále objevují („Q“ = questioning; tázající, pochybující) a nejsou nijak vyhranění. Pro některé z komunity proto může virtuální prostor představovat jediné bezpečné místo, kde mohou být svobodně sami sebou.

Další z výhod online komunit je to, že se opouští snáz, než komunity fyzické – online komunity jsou totiž typické „volnějšimi sociálními vazbami a nižší mírou sociální kontroly a koheze.“¹²⁶ Důsledkem toho je pak ovšem to, že je ve virtuální komunitě pocit sounáležitosti a členství mnohem více rozptýlen a netvoří se jednotná subkultura – což je k dalšímu zhodnocení, co je pro dotyčné ve skutečnosti žádoucí, zda to, že se chtějí rozlišovat na subkultury a budovat si v nich pevné vazby odděleně od majority anebo zda se spíš chtějí začleňovat tím, že nebudou poukazovat na svou „jinakost“ otevřeným členstvím v LGBTQ+ komunitě.

V každém případě je v souvislosti s přesunem z fyzických skupin do online skupin nutné připomenout vysokou míru pravděpodobnosti výskytu rizikového chování na internetu

---

¹²⁵ [překlad vlastní] RHEINGOLD, H. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*, 1993

¹²⁶ [překlad vlastní] VAN DIJK, J. *The Reality of Virtual Community*, Utrecht University, 1997

(kyberšikana, harassment, ochrana osobních údajů, ad.), které ve virtuálním světě zatím není nijak ošetřeno.

6. EMPIRICKÁ ČÁST

6.1. Problematika, cíl a výzkumné otázky

Tématem diplomové práce jsou Podpůrné skupiny LGBTQ+ žáků ve školním prostředí.

V empirickém výzkumu sleduji **formy podpory** LGBTQ+ studentů ve všech typech škol. Pro odhalení procesu, zda a jak dochází k poskytování podpory, se zaměřuji i na možné **problémy**, které LGBTQ+ studující identifikují **při hledání podpory ve škole**. K zachycení širšího sociálního kontextu je pak artikulace problému zjišťována i ze stran aktérů působících v mimoškolních podpůrných skupinách.

Sledovaným cílem je ověření poskytování podpory LGBTQ+ a specifikace fungování mimoškolních podpůrných skupin.

Vymezení výzkumného problému se proto nejdříve orientuje na **Institucionální zabezpečení podpůrné sítě LGBTQ+ studujících od základních škol až po univerzity**, a poté na zkoumané prostředí samotných podpůrných skupin. Vzhledem k povaze etnografického výzkumu předem nestanovuji žádné pracovní hypotézy a zachovávám jeho průběh otevřený tomu, co se vynoří metodou Zakotvené teorie. Příležitě ke sledovanému tématu jsem si na začátku sběru dat nejdříve ověřila výchozí výzkumnou otázku:

1) Jaké jsou v současném vzdělávacím systému dostupné formy podpory LGBTQ+ studujících?

Na základě sebraných dat k této otázce jsem určila následující zpřesňující výzkumné otázky, které jsem dále ověřovala: **1a) Jaké jsou důvody absence LGBTQ+ podpůrných skupin na základních a středních školách?**

2) Jaké jsou motivy vedoucí ke zřizování podpůrných skupin mimo školní systém?

Jsou motivy ke zřizování podpůrných skupin (1) *dobrovolné*, navazující na jejich historii izolování do skryté subkultury; anebo je jejich samozřízení (2) *odpovědí na nedostatečné institucionální zajištění* podpůrné sítě a na heteronormativní nastavení škol.

6.2. Průběh výzkumu a jeho limity

V přípravné fázi výzkumu jsem se snažila zorientovat v komplexně nahlíženém tématu tak, že jsem zmapovala vývoj situace napříč konceptuálními změnami vzdělávací politiky až k soudobému výzkumu a praxi, viz rešerše v oddílu Teoretická východiska.

Předpokládaným postupem výzkumného šetření bylo provedení empirické etnografické studie. Vzhledem k nastalé koronavirové situaci jsem ale musela upustit z osobní účasti na terénním výzkumu přímo ve vybraných LGBTQ+ podpůrných skupinách. Skupiny svou činnost nyní přesunuly do online prostoru a svá setkání realizují přes webkamery v uzavřeném kruhu členů*ek. Z toho vyplývají i jisté limity tohoto výzkumu, které spatřuji převážně v tom, že nebylo možné sbírat data ve fyzickém, přirozeném prostředí zúčastněným pozorováním, neměla jsem z čeho sestavit terénní poznámky a má pozice výzkumnice byla v online terénu odkrytá.

Tyto změny v sociální realitě se pak přirozeně projeví i ve změně výzkumných metod, kdy se výzkumné pole omezilo jen na virtuální prostor, odkud jsem získávala etnografická data online z polostrukturovaných rozhovorů od jednotlivých informantů*tek. V důsledku online sběru dat jsem však neměla přístup k situačním kontextům a ke skupinové dynamice, které by určitě napomohly k podrobnějšímu zachycení aktérských perspektiv.

6. 3 Metodika práce a sběr dat

Ve výzkumu byla užita kvalitativní metoda Zakotvené teorie, která „*usiluje o vytváření teorií pevně zakotvených v datech*“¹²⁷ – začínáme proto zkoumaným fenoménem, nikoli teorií, a to proto, abychom „*nechali prostor pro vynoření toho, co je pro nás významné, aniž bychom to dopředu jakkoli označovali.*“¹²⁸ Do online terénu jsem tedy vstupovala s cílem nechat vyjít

---

¹²⁷ STRAUSS, L., CORBIN, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*, Brno, 1999

¹²⁸ Tamtéž, pozn. 125

najevo, co se děje v daném zkoumaném prostředí – v LGBTQ+ podpůrných skupinách. A případně pak dále zjistit, jak to lze vztáhnout k širšímu kontextu školního vzdělávání.

6.4 Sběr dat

Sběr dat probíhal online prostřednictvím písemné komunikace, u vybraných informantů*tek ještě i s podporou videokonferenčního hovoru přes webkamery. Se zakladatelkou mimoškolní podpůrné skupiny jsem ještě stihla osobní schůzku k rozhovoru, zbytek rozhovorů se zřizovateli ostatních podpůrných skupin probíhal už jen online. Veškerá data byla nahrána a následně přepsána anebo zkopírována v přesném znění pro citaci v Empirické části.

Úvodní otázky (ročník třídy a místo školy informantů*tek, jaký je jejich stav coming outu a jaká je jejich genderová identifikace a sexuální orientace) byly použity k získání demografických údajů. Aby se předešlo záměrnému zkreslení skutečnosti, zvolila jsem pro sběr dat metodu polostrukturovaných rozhovorů, které po úvodních otázkách přecházely do volného vyprávění. V polostruktuře jsem si jako záchytné body připravila následující tematické okruhy: 1. Školní klima, 2. Bezpečný prostor a 3. Dostupná podpora. Tyto okruhy pak byly využity v průběhu rozhovoru pomocí sondových otázek:

- Školní klima:
  - *Jaká je v mé škole celková nálada ohledně LGBTQIA+ studujících*
- Bezpečný prostor:
  - *Představ si a popiš, jak pro tebe vypadá dostatečně bezpečný prostor ve škole.*
  - *Mám ve škole bezpečný prostor být sám-a sebou?*
  - *Jak by se podle mě měl chovat vyučující, abych se tak cítil-a ?*
- Podpora: *Jakou mám ve škole podporu? Na koho se můžu obrátit? Existuje nějaká podpůrná skupina v mojí škole?*

6.5 Kódování

Kódování bylo otevřené dle pojmenování participantů*tek a indukce „zespodu“, kdy jsou kódy vytvářeny in vivo během analýzy dílčích rozhovorů – hledala jsem **prostorový překryv (v tomto případě škola) a opakující se motivy (viz. jednotlivé kódy pod celky 1. Potřeby, 2. Bariéry a 3. Příklady dobré praxe)**

Identifikované kategorie otevřeného kódování:

1. **Potřeby** – vše, co v rozhovorech zaznělo, že se mělo dít, ale zatím tomu tak není – vyslovení jejich potřeb
2. **Problémy** – bariéry, na které narazili během naplňování potřeb
3. **Dobrá praxe** – vše, co informanti*tky uváděli jako pozitivní facilitační zkušenost, - co jim pomohlo, co by doporučili ostatním jako užitečné

Tyto kategorie pak byly dále rozčleněny do kapitoly 7. *Analýza a Interpretace dat* v Empirické části studie, kde probíhala analytická reflexe těchto kategorií a interpretace jejich významu. Snažila jsem se o nalezení vztahů, které jsou „*doloženy pravidelnostmi, při nichž se určité kategorie jedné proměnné vyskytují společně s kategoriemi jiné proměnné*“¹²⁹ a odhalit tak odhalit proces konstruování reality, související se zkoumanou oblastí Forem podpory LGBTQ+ ve školách. Držela jsem se proto trajektorie 1. kódování – 2. kategorie – 3. Koncept.

Příklad postupu kódování:

Kódování jsem si rozdělila do **3 částí**:

1. Obsahová analýza sebraných dat v rozhovoru, během toho in vivo kódování

2. Identifikace vzniklých kódů v jednotlivých výpovědích, viz zkrácená verze úryvku:

(1) „*Možná by stačilo jen kdyby se učitelé více zmiňovali o queer lidech ve výuce a všechno nebylo "muž a žena". Taky by mi jako trans* člověku pomohlo, kdyby se zavedlo představování na úrovni "oficiální jméno, preferované jméno, pronouns"*“

(3)“*Co se týče spolužáků, je to na dobrý cestě, máme ve třídě FtM kluka a toho už i vyučující oslovujou mužským rodem a jeho už i oficiálním jménem.*“ (2) „*...ale v hodinách se pořád*“

---

¹²⁹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, Praha 2005

jedná o dost hetero a cisnormativní styl výuky.“ (2) „Podpůrná skupina na škole žádná není, ale podporu mám kolektivní, protože spolužáci buď sami patří do lgbtq+ komunity, nebo jsou podporující... ale to se zas jedná jen o spolužáky a velmi málo vybraných učitelů.“

Kdy pod (1) identifikuji nejdřív souhrnnou kategorii „**Potřeby**“, pod (2) „**Bariéry a problémy v naplňování těchto potřeb**“ a pod (3) příklady „**Dobré praxe**“.

a nakonec 3. část: **Teoretické nasycení kategorií a jejich překlad do jednotlivých kapitol**, viz následující podkapitola.

6.6 Teoretická saturace

Teoretické nasycení kategorií a jejich překlad do jednotlivých kapitol:

Opakující se významové jednotky byly napříč výpověďmi všech 16ti respondentů nejvíce v kategoriích **1. Potřeby a 2. Bariéry**. Jednotlivé kódy, teoreticky sytící kategorie „Potřeby“, jsem pak tematicky rozdělila do **jednotlivých kapitol: 1. Viditelnost, 2. Citlivost, 3. Bariéry a 4. Příklady dobré praxe**, které jsou dále podloženy citacemi v Empirické části.

Další kategorie, která se vynořila během analýzy získaných dat přímo ve výpovědích respondentů, byla „**Heteronormativita**“, identifikovaná jako souhrnná kategorie vytvářející bariéru v přístupnosti k LGBTQ+ informacím a LGBTQ+ inkluzivnímu vzdělávání.

Kategorie Genderově citlivé a inkluzivní vzdělávání (předmět Sexuální výchova, reprezentace LGBTQ+ v kurikulu a její zahrnutí do Školních vzdělávacích programů), Genderová citlivost (Genderově citlivá výuka, jazyk, vedení školy, viditelnost LGBTQ+), Heteronormativita; pak sloužily jako výchozí koncepty, ze kterých jsem sestavovala Teoretickou část této práce.

6.7 Charakteristika výzkumného souboru

V souladu se Zásadami ochrany osobních údajů GDPR jsou profily respondentů uváděny anonymně jako: „**R1 nebinární (they/them), bisexuál**“ a další následující v tabulce.

Profily respondentů*tek		
	Genderová identita	Sexuální orientace
R1	Nebinární (they/them)	Bisexuál
R2	Transsexuální muž (FtM)	Homosexuál
R3	Cisgender žena	Bisexuál
R4	pohlavím si nejsem úplně jistá, ale napíšu, že jsem žena	Pansexuál
R5	Cisgender žena	Asexuál
R6	Transgender žena (MtF)	v sexuální orientaci nemám jasno
R7	Genderfluid	Bisexuální
R8	Cisgender žena	Lesba
R9	beru se jako androgynní osoba	nevím
R10	Cisgender žena	Bisexuál
R11	Agenderflux	Demisexuál
R12	Cisgender žena, she/her i gender-neutral they/them	přitahuje ma celé fem spektrum, ale zjednodušenie lesbička
R13	Trans muž	Pansexuál
R14	Cisgender žena	Bisexuál
R15	Trans muž	mám rád ženy a další trans muže
R16	Muž po tranzici	Bisexuál

6.7.1 Proces výběru vzorku respondentů

Výběr LGBTQ+ podpůrných skupin byl záměrně takový, že jsem ke spolupráci oslovila všechny skupiny a spolky, co jsou u nás dostupné. I přes opakované snahy se však podařilo navázat spolupráci jen s několika z nich.

Nebyl proveden záměrný výběr respondentů*tek, podmínkou bylo jen to, aby informanti*tky byli*y studující členové LGBTQ+ podpůrné skupiny, nebo s ní alespoň měli*y zkušenost. Bližší specifikace osob určená nebyla, vzhledem k online formě sběru dat se v případě zájmu o spolupráci ozývali sami informanti*tky mně do e-mailové adresy, na základě inzerované žádosti ke spolupráci na sociálních sítích daných podpůrných skupin (se souhlasem jejich zřizovatelů*ek). Nakonec se ukázalo, že jsou informanti*tky často členy*kami několika LGBTQ+ podpůrných skupin najednou a v online prostoru mezi nimi volně přecházejí. Je tedy možné, že by se respondenti*tky překrývali*y, pokud by se nakonec sběr dat podařilo realizovat ve všech dostupných podpůrných skupinách.

V rámci sdílení mé žádosti ke sběru dat se na mě sama obrátila další podpůrná skupina, „Dobrý den, dostala se k nám informace o tom, že hledáte respondentky a respondenty do výzkumu k vaší diplomové práci o LGBTQ+ lidech na českých školách. Těší nás, že se tématu věnujete. S radostí vše nasdílíme, vzhledem k tomu, že jde o důležitou a potřebnou věc. Mohla byste nám prosím poslat všechny potřebné informace, abychom tak mohly*i učinit?“ (Kolektiv TakyTrans)

Podpůrné skupiny, ve kterých probíhal sběr dat:

- *Queer Trans Youth* – mimoškolní podpůrná skupina pro mládež v rozmezí od 13ti do 21 let, Praha
- mimoškolní *Logos Brno, TakyTrans* Praha
- *Galibi* – LGBTQ+ univerzitní spolek Studentské unie Českého vysokého učení technického v Praze
- *Olove* – LGBTQ+ spolek Univerzity Palackého v Olomouci

7. Analýza a interpretace dat

7.1.1 Vyhodnocování potřeb

Za potřeby jsem považovala vše, co v rozhovorech zaznělo jako způsob podpory, způsoby jak pomoci a usnadnit začlenění LGBTQ+ komunity. Pod souhrnnou kategorií "Potřeby" byly probírány tematické okruhy Školní klima a Bezpečný prostor v následujících sondových otázkách:

- *“Jaká je v mé škole celková nálada ohledně LGBTQ+ studujících?” (Ad. školní klima)*
- *„Mám ve škole bezpečný prostor být sám-a sebou?“*
- *„Představ si a popiš, jak pro tebe vypadá dostatečně bezpečný prostor ve škole.“*

7.1.2 Viditelnost

„Celá LGBTQ+ komunita by se měla víc probírat a měla by se víc ukazovat...měla by se probírat i LGBTQ+ sexuální výchova aby se člověk necítil tak moc zastrčen v koutě. Mělo by se probírat, co mají trans muži dělat se svým hrudníkem, pokud to chtěou skrýt protože já kvůli tomu, že jsem si zjistil málo informací tak mám zničené žebra a dýchám jak lokomotiva. Bójím se zvlášt' jednoho kluka o kterém vím, že opravdu není pro tyhle věci a nechci s ním mít žádné problémy, proto se radši držím od něj stranou a nechodím kvůli němu na klučičí záchody.“ (R2)

„Doufám, že časem přejdeme na školách k daleko lepší reprezentaci...jde o malé změny, jako třeba používání jiných párů než chlapec nebo dívka v teoretických příkladech. Ale i tyhle malé změny mají velký dopad...Zejména na to, jak jsou potom queer lidé vnímáni...navrhla bych zavést hodiny sexuální výchovy.“ (R5)

„Možná by stačilo jen kdyby se učitelé víc zmiňovali o queer lidech ve výuce a všechno nebylo jenom muž a žena... v hodinách se pořád jedná o dost hetero a cisnormativní styl výuky.“ (R1)

„V rovině školy mi rozhodně **chybí kontakt s někým podobným**. Jsem příliš sama, **pro ostatní divná, záhadná**, a nikdo se mnou nechce mít nic společného.“ (R6)

„...kdyby o takových tématech padla zmínka už někdy na gymnáziu, mohla jsem si možná **ušetřit spoustu problémů** s náběhem na schizofrenii a podobnými příjemnými věcmi, možná bych sama sobě už v té době **dávala smysl**.“ (R7)

...obecně celej školskej systém je hodně heteronormativní a vlastně dokud si člověk nenajde svoje fellow gay friends, tak se cítí divně, **jako kdyby ho společnost vůbec nebrala v potaz**.“ (R11)

„naopak viac tolerancie a bezpečného priestoru pre jednotlivca, kde je tolerancia a snaha pochopiť daného človeka, jeho inakosť a to, že má rovnaké práva dosiahnuť to, čo ostatní, ak mu svet aj ve škole dá šancu...“ (R12)

„...jelikož jsem se nevyoutovala ještě, tak nevím jak to přesně bude...ale myslím, že **ve škole to bude nějakou chvílku trvat než se s tím smíří a nějaké kecy tam asi budou, ale zas takový obrovský problém by jim to dělat nemělo... ale podle duhových placek na baťozích vim, že u nás na škole je celkem hodně LGBT lidí...mám některé spolužačky, školní psycholožku a případně i našeho třídního učitele, který byl i na Pridu, takže jeho názory jsou pozitivní... u jiných lidí jim to nevadí, tak snad jim to nebude vadit ani u mě... jsem srovnaná s tím, že jsem bi a nějak mi to nekazí, jak na sebe pohlížím, jsem na sebe spíš pyšná, že jsem se sama sobě vyoutovala.**“ (R3)

*„Myslím, že by se mohla **historie lgbtq+ a něco o sexualitě a genderu zapojit do výuky... nemusí to být nijak drsné, jen aby bylo vidět, že jsme si všichni rovni a normální... třeba, když se mluvilo o sexu, tak aby zapojili i něco z homosexuálního sexu a tím pádem děti uvidí, že je to naprosto normální a není se za co stydět... myslím, že jenom bez nějakého vnucování, v klidu zmiňovat tohle téma, by velmi pomohlo... jenom, aby děti pochopily, že LGBTQ+ vždycky existovali, existují a existovat budou a je to úplně normální. Prostě aby se s tím zacházelo tak lehce jako k heterosexualitě a bylo o tom mluveno stejně...“ (R4)***

Všimněme si, že informanti-čky **definují bezpečný prostor** nejčastěji **přes viditelnost, nikoliv přes konkrétně organizovaný fyzický prostor**, jakým jsou např. podpůrné skupiny. Ze všech výpovědí zaznělo jen jednou: *„jo mohla by být vyklizená jedna třída jako herna **jen pro naše setkávání, aby jsme měli prostor kde se třeba kámošit a pokecat a tak...“ (R10)***

Nejčastěji se odkazují spíše na **atmosféru**, podmínky, komunikační klima a jazyk instituce **akcentující jejich viditelnost**. Při požadavku „**být viděn**“ jde tedy v první řadě o přirozenou **potřebu cítit**, že jsou jejich existence důležité a že jsou viditelné pro ostatní.

Naproti viditelnosti můžeme postavit anonymitu – LGBTQ+ studující mohou zastávat obě z poloh – někteří zůstávají v anonymitě closetovaností (nevyoutování) a někteří jsou naopak z vlastní vůle viditelně označeni nápovědnými vodítky pro druhé (cues), jako je veřejné vyjádření genderové identity – jména, preferované rody oslovení (pronouns) a další atributy (například způsob mluvy, oblékání). Pro obě z těchto poloh platí, že ti, kdo se do nich ať už anonymně či viditelně umisťují, jsou přítomnou součástí kolektivu třídy, bez ohledu na to, co ze sebe veřejně sdílejí a dělají dostupným; a s tím by měli vyučující počítat.

*„**Za mě osobně by učitel neměl poukazovat na ten fakt, že patřím ke skupině LGBT - pokud o tom chci mluvit, říkám to lidem sám...rozhodně by to ale mělo být součástí výuky, kdy se gender identita i sexuální orientace vysvětlí s respektem a empatií, klidně už mladším dětem, aby se nebály coming outu kvůli reakcím okolí, jako jsem se hrozně dlouho bál já.**“¹³⁰*

Je proto důležité vytvářet takové školní klima, které má inkluzivní a reprezentativní kurikulum, ve kterém jsou teoreticky zahrnuti a validováni všichni studující. To se přeloží do praxe tím, že se o různých variantách sexualit bude hovořit za současného uvolňování

---

¹³⁰ R13

heteronormativních genderových představ tak, aby bylo všem studujícím zřejmé, že člověk není redukovatelný jen na osobní identitu a kategorizaci – viz „*aby děti pochopily, že LGBTQ+ vždycky existovali, existují a existovat budou a je to úplně normální. Prostě aby se s tím zacházelo tak lehce jako k heterosexuality a bylo o tom mluveno stejně.*“¹³¹“ Díky dostatečné LGBTQ+ reprezentaci a inkluzi pak budou dotyční vědět, že se s nimi počítá, kdykoliv se rozhodnou svou sexualitu zveřejnit a zpřístupnit ji ostatním. Zároveň tak s potenciálem toho, že „jsou mezi námi“ budou počítat i ti z heterosexuální většiny, kterých se to netýká přímo. Bez přiznané viditelnosti ve výuce dochází k segregaci studujících, kdy jsou implicitně učeni tomu, že se od sebe nejen zásadně liší, ale že jednotlivci mohou spadat pouze do té či oné kategorie. Intersex, Transgender a Genderfluidně identifikující se tak dostávají do nebezpečných pozic – tento **pocit prostorového vyloučení** se o to více upevňuje, čím vyšší a konkrétnější kontrast tělo v prostorech vytváří – viz relativně snadná identifikovatelnost Transgender studujících.

Viditelná prezentace LGBTQ+ tak podporuje přijetí a potvrzuje důvěru ve vlastní identitu, vytváří prostor k destigmatizaci, k bezpečnému Coming outu, nepodporuje příležitosti pro diskriminační fobní projevy a šikanu.

Viditelnost by však neměla být cílem sama o sobě. Viditelnost vycházející z potřeb LGBTQ+ je artikulována ve smyslu „*aby bylo vidět, že jsme si všichni rovni a normální a není se za co stydět*“¹³². Taková viditelnost je o určitém sjednocení, uskutečnitelném za spolupráce heterosexuální většiny, která s menšinami toto meziskupinové kontinuum ‘my versus oni’ žije.

Vedení k viditelnosti lze přiblížit přes **Genderově citlivé vzdělávání, která přináší obeznámenost – obeznámenost a opakované vystavení LGBTQ+ může postupně vést k nevědomému upřednostňování toho, co dobře známe** (známost vede ke komfortu - nechceme riskovat neznámé, něco, co známe, nám „ublíží“ méně) **a počáteční otřesení zavedených schémat nahradí psychická úleva ve známosti problematiky**. Původní desenzibilace a znečitlivění se tak může proměnit v akceptaci a později i zvyk. **Viditelnost s sebou tak přinese to, že si zviditelněného přestaneme všimát** jako něčeho neznámého, čemu nerozumíme a může být tedy potenciální hrozbou, protože je narušeno naše dosavadně stabilní chápání světa.

---

¹³¹ R4

¹³² viz. R4

„LGBT obraz tady je ‘my jsme jako vy, taky chceme mít dům a psa a chodit do lesa o víkendech a sbírat houby – jsme normální‘...ten obraz tý jinakosti je tak jako ta stejnost.“¹³³

Být vidět pro LGBTQ+ jednoduše znamená, že jsou společností vnímáni. Když jsou lidé schopni vidět něco reprezentovaného, jsou také schopni lépe porozumět a pochopit, kdo tito lidé jsou, a to vytváří důležitý posun ve společenském vědomí k začlenění druhých. Viditelnost by tak mohla být přemostěním k větší skupinové soudržnosti, kohezi; ideálně pak **rovnosti**, která se ukázala jako opakovaný požadavek při vyhodnocování LGBTQ+ potřeb.

7.1.3 Citlivost

Další z vyhodnocených potřeb byla „Citlivost“ jako druhé specifikum, rozšiřující představu bezpečného prostoru. Následující citované výpovědi jsou k otázce *„Jak by se podle mě měl chovat vyučující, abych se cítil-a bezpečně být sám-a sebou?“*

„...je potřeba, aby ten vyučující udělal okolí, které si naslouchá. Potom teprve může dělat progres, že jim bude vysvětlovat proč je jedno, že trans holka má třeba mužný hlas, nebo že některé osoby nechtějí hormonální léčbu, řezání do sebe, aby se mohli cítit, jak chtějí.

Mnoho psychologů, psychiatrů, sexuologů jsou v tom též amatéři, což trans, queer a ostatní gendery v komunitě znají...“ (R9)

„no měl by ten učitel být otevřený diskuzi na jakékoliv téma a neměl žáky znemožňovat... také by si měl uvědomit, že mu vlastně může být jedno jaká je žákova orientace a gender identita a spíš by se měl soustředit na zpestření výkladu a pozitivní přístup ke všem, protože od toho tu učitel je... taky by měl být tolerantní a empatický.“ (R3)

---

¹³³ zakladatelka mimoškolní LGBTQ+ podpůrné skupiny QTY

„...učitel by měl jít příkladem například sám jako člen LGBTQ+, ukázat, že nejsme jiný... učitelé by mohli být míň škrobení... a pokud jsou s tím ok, tak veřejně říct „jo jsem macho typ veterinář a jsem teplej, no a?“ (R10)

„...myslím, že minimální by bylo, aby se o LGBTQ+ vůbec začalo mluvit, protože my jsme o tom neslyšeli ani slovo. A myslím, že zrovna v občance to chybělo, protože součástí tohoto předmětu je i společnost.... myslím, že by i bylo dobré, zmiňovat se o sexualitě různých osobností a prosím neberte to špatně, samozřejmě je to osobní věc, ale pokud se můžeme učit, že někdo měl 15 dětí a 4 manželky, myslím, že by i bylo v pořádku říct i to, že někdo jiný zase měl kupříkladu partnera stejného pohlaví.“ (R4)

„Určitě bych ale ocenila nějakou historii LGBTQ+ v rámci třeba občanky nebo dějepisu. Pokud se učíme o vztazích mezi čechy a romy, židovské kultuře a něco málo...určitě bych ocenila, aby toto LGBTQ+ téma bylo rozvinuto ve vyučování...něco málo o černošské historii v tom...taky bychom se měli dozvědět něco o Stonewall riots, sexuální revoluci a epidemii HIV taky...“ (R8)

“učitelé by neměli mluvit o svých negativních názorech na LGBTQ+, neměli by do výuky vůbec tahat náboženství...“ (R11)

„Chcelo by, aby brali ohľad na diverzitu človeka... čiže menej ableizmu, psychického tlaku a rovnakého metra na všetkých bez ohľadu na ich zdravotný/psychický stav; naopak viac tolerancie a bezpečného priestoru pre jednotlivca... “ (R12)

„Aby se člověk mohl projevit jak chce sám, tak by měl vyučující u žáků projevit rázný názor, že buď ho, jí, je respektujte nebo budete vyloučeni ze školy. Protože šikana, miss gender a další tyhe věci tvoří psychické, fyzické nemoci a k tomu ničí i možnost vzdělání, sebevyjádření se jako duše. Né jako kostra, co má pindíka, vagínu nebo něco mezi.“ (R9)

„Neměly by se řešit pohlaví a k jakému pohlaví se řadí jaká sexualita. Měli by říkat, že holky i kluci můžou mít menstruaci, ale taky nemusí...“ (R2)

„Nebude mě missgenderovat, nebo zpochybňovat moji maskulinitu... nebo mít prostě jakýkoliv narážky na to, že jsem býval žena.“ (R14)

Informanti-tyky podávají doporučení, k čemu by měli být vyučující citliví. Učitel by dle nich měl být „*empatický, tolerantní, otevřený*¹³⁴“, „*s ohledem na diverzitu*¹³⁵, měl by „*projevit rázný názor*¹³⁶ v respektu k LGBTQ+ a „*jít sám příkladem a ukázat, že nejsme jiný*¹³⁷“. To ve své podstatě naplňuje principy genderově citlivého vzdělávání jako takového, které **zvažuje a uznává** dopad genderových aspektů v interakcích mezi vyučujícími a studenty.

LGBTQ+ studující chtějí, aby byl ve výuce otevřený prostor pro LGBTQ+ tematiku, která se drží v mezích a faktech; od vyučujícího si chtějí vzít „kus svého“ – tím je LGBTQ+ inkluzivní výuka. Jelikož se jedná o záležitosti všech a všude, kdekoliv se se sexuálními menšinami sdílí prostor, měl by mít každý student našich škol příležitost dozvědět se něco o rozdílech v pohlaví a sexualitě. K vytváření takových příležitosti může vyučující využít toho, že bude své studenty vybízet ke kritickému přemýšlení o převládajících genderových normách, které mohou nahradit znalostmi o rozdílech mezi lidmi v rozmanité, pluralitní a spravedlivé společnosti. Další vstupy ze stran vyučujících (ve formě subjektivních domněnek, odhadů a předpokladů), zasahující do osobních rovin (kterou genderová identita je), už studující považují za nežádoucí, odkloněné od role vyučujícího, viz „*spíš by se měl soustředit na zpestření výkladu a pozitivní přístup ke všem, protože od toho tu učitel je a uvědomit si, že mu vlastně může být jedno, jaká je žákova orientace a gender identita.*“¹³⁸

Je to také poprvé, kdy ve spojitosti s LGBTQ+ bezpečným prostorem ve výpovědích zaznívá zmínka o **genderové neutralitě**, viz „*neměly by se řešit pohlaví a k jakému pohlaví se řadí jaká sexualita*“¹³⁹ a viz „*může mu být vlastně jedno jaká je žákova orientace a gender*

---

¹³⁴ R3

¹³⁵ R12

¹³⁶ R9

¹³⁷ R10

¹³⁸ R3

¹³⁹ R2

*identita*¹⁴⁰, což je celý další vzdělávací koncept prosazující to, že by se mělo vůbec vyhnout rozlišování rolí podle pohlaví a genderové identity.

Když už k tomuto rozlišování nutně dochází, vzniká pak přirozeně potřeba **genderové korektnosti** při zacházení s LGBTQ+ identitami:

„Taky by mi jako trans člověku pomohlo, kdyby se zavedlo **představování** na úrovni "oficiální jméno, **preferované jméno, pronouns**" (R1)*

*„...před covidem jsem chodil na střední a před coming outem jsem školu změnil, zatím nikdy jsem neměl problém s učiteli ani spolužáky, **ale našlo se pár lidí, kteří se u mě občas přerekli, co se rodu týče, hlavně mezi učiteli.** Možná to byl opravdu omyl, **ale trochu mi to evokuje, že při mojí nepřítomnosti o mně mluvili v ženském rodě.** Další věc, co nebyla úplně ok, bylo **představení třídě, kdy mě učitelka představila v ženském rodě a až na konci jim řekla, že jsem trans a že si přeji oslovovat v mužském rodě.** Spolužákům pak delší dobu trvalo, aby mě brali vážně.“ (R13)*

*„abych mohl používat jméno Karel a k tomu mužský rod... učitelům asi plánuju napsat, ať mi říkaj Karle, což **můžu zamaskovat tím, že to je moje dlouholetá přezdívka... pár lidí se mě snaží udržet v komfortu a omluví se za ženský rod...někteří, kterým jsem to ale řekl se tváří, jako kdyby to v životě ode mě neslyšeli.**“ (R2)*

*„S profesory vycházím víceméně formálně, dobře, **ale najdou se takoví, kteří si na moji proměnu nezvykli a to je pro mě hodně dehonestující a bolestivé. Stačí jedno špatné oslovení a mám zkažený den.**“ (R6)*

*„Vzhledem k tomu, že studuju angličtinu, možná by bylo hezké **zmínit možnost používat zájmeno „they“ jako oslovení.**“*

„a přemýšlela jste o tom, že byste to vyučujícím navrhla?“

„Napadlo mě to, ale pro mě jako introverta se spoustou zkušeností se šikanou je to prostě moc riskantní...bojím se toho znova.“ (R7)

---

¹⁴⁰ R3

„Taktiež neviem, keďže spolu nezdíelame hodiny, či sú profesormi správne používané jeho pronouns alebo meno... podľa vlastnej skúsenosti, nie všetci tam prítomní profesori mi dávajú nádej, že to tak je.“ (R12)

Přístupný jazyk s citlivým a korektním **oslovováním** byl proto vyhodnocen jako další z proměnných, přes které je utvářen viditelný bezpečný prostor. Pokud se vyučující s LGBTQ+ studujícími setkává poprvé, zeptá se dotyčných, jaká jsou jejich zájmena, preferované rody, které chtějí užívat. Je to jeden z prostředků k jejich **potvrzení**, jak se viditelně uvést. Používání správných zájmen je afirmační, dochází přes ně k ujištění, že jsou ve své sebeidentifikaci **viděni a bráni vážně**. Pokud vyučující nebo ostatní spolužáci udělají chybu a odkážou na někoho špatným zájmenem, omluví se a pokračují.

7.2 Bariéry

Následující kategorii ‘Bariéry’ sytily kódy, které jsem identifikovala v odpovědích k otázkám ke školnímu klimatu a bezpečnému prostoru – tedy vše, co představovalo určitý problém nebo překážku, na kterou informanti-tyky během studia narazili-y. Nejčastější překážkou pak byla Stereotypizace (7.2.1) a Zneviditelnování (7.2.2). Ve výpovědích respondentů-tek, u kterých nebyly Bariéry kódovány, byly popisovány naopak pozitivní zkušenosti, kterým je věnován další úsek Příklady dobré praxe (7.3).

7.2.1 Stereotypizace

Stereotypizace se kterou se LGBTQ+ respondenti-tyky setkali, byla podle očekávání nejčastěji genderová. Probíhala na několika úrovních – ze stran spolužáků, vyučujících, ale i na rovině osobní ve formě internalizovaného autostereotypu.

„Samozřejmě jsou tu i lidé, kteří mi nejsou zrovna příjemní třeba **jeden spolužák mi stále říká, že jsem lesba kvůli stereotypům, že lesby nosí mužské oblečení a mají krátké vlasy.**“

„já se kvůli mužským stereotypům cítil hrozně špatně, a kdybych neznal jednu skupinu kluků, které nezajímají nějaký stereotypy a jsou prostě sami sebou tak nevím jak bych dopadl. **Několikrát jsem kvůli stereotypům dokonce měnil sexualitu, že když jsem kluk a chci být mužný tak nemůžu být gay. No prostě to shrnu tak, že bych byl opravdu rád, kdyby se odstranily tyhle stereotypy a cis a hetero normy.**“ (R2)

„Veřejnej projev má bejt vždy odpovídající tvému profilu... **super veterinář nebude přece homouš...ten vnitřní strach z odsouzení je velkej. Já ještě nevyšla ven naplno, protože se to od žen přece nečeká a holka jako já není na holky. Sere mě, jak kvůli orientaci bys měl bejt slabší, méněcennej... není to pravda.... taky umim ošetřit zvíře, makala jsem a vypadám jak traktoristka? Ne.**“ (R10)

„**Jsem trans muž, což bylo vlastně i to hlavní, co kolem mě lidi vnímali ...jinak jsem pansexuál, o tom jsem radši moc často nemluvil.**“ (R13)

„Klima ve škole, kde pracuji, není nejpříznivější. Ač by se tak nemuselo podle druhu instituce zdát, když je to Karlova univerzita, tak vnitřní nálada a chod je dost pragmatický a **mám pocit, že mi mou jinakost spíše tolerují, než aby mi nějak vycházeli vstříc. Samozřejmě jsem ovlivněná tím, že jsem trans...samozřejmě z některých negativních reakcí okolí člověk začne být v depresi z toho, že je v něčích očích zřejmě nějaká kreatura nebo nepovedenec, to velmi bolí a uzdravit se z takového pocitu trvá poměrně dlouhou dobu.**“

„Jsem hrdý na svoji sexualitu, ale s gender identitou je to trošku složitější a **myslím si, že bych se cítil šťastněji, kdybych byl jako cissexuální kluci. Mám na sobě rád svůj obličej, jenž mi připadá mužný, a pak mám rád ještě moji osobnost, nenávidím na sobě hlavně boky, hrudník a hlas, kvůli kterému se jen bojím třeba pozdravit lidi. Navíc se taky dost bojím, že komise mi třeba řekne, že mi změnu pohlaví nijak neumožní nebo, že dostanu nelidského sexuologa.**“ (R6)

„na univerzitě jsem, teď už jako pracující, 11 let, z toho poslední dva roky řeším tranzici. Bylo to ale pozvolné a i pár let před tím jsem už zřejmě byla kolegy považovaná za někoho přinejmenším zvláštního. Toho si člověk všimne hodně rychle podle stylu komunikace kolegové-kolegové versus kolegové-já...“když jsem se vyoutovala, kolegové ode mě dali ruce pryč a komunikujeme už jen na profesní úrovni. Dříve jsem se prezentovala hodně jak queer, nosila jsem ženské prvky oblečení a stala jsem se pro ně zřejmě trnem v jejich normalitě, která na pracovišti vládla. V podstatě se už v práci nebavím s nikým, buďto kvůli obavám nebo kvůli zachování soukromí...proto se raději s nikým nesocializuji.“ (R6)

„u nás na škole se třeba liší postoje vyučujících...třeba jejich přístup k bisexualitě a homosexualitě je dobrý, ale bohužel se to samé nedá říct i o přijetí trans a ostatních queer lidí. Podpůrnou skupinu na škole nemáme a zatím nikdo neprojevil zájem o její založení“ (R5)

„Ako človek s psychickými a zdravotnými problémami, všeobecne sa ve škole necítim bezpečne a podporovaná. Ako som spomenula, nie som o svojej orientácii out a ani to nejak neplánujem, pokiaľ to niekto náhodou nezistí a nebudem to musieť vysvetliť. No osobne si nevšímam aktívnu šikanu z dôvodu sexuálnej orientácie, pohlavia, rasovej príslušnosti... No druhá vec je, či to nebol dôvod niektorých profesorov zasahnúť si na daného žiaka a zbytočne mu spôsobovať problémy z dôvodu, že je súčasťou lgbt.“(R12)

„Čistě to, že jsem určitá odlišnost, vím od malička. Od 11ti mi to začalo jako sexuální podtext, ale potom se to kvůli škole a celkově splašenýma hormonama začalo formovat do moc velké mužnosti, až jsem byl nešťastný a dusil v sobě. Přitom jsem věděl, že jsem rád mužského pohlaví fyzicky, ale vadí mi jak testosteron ničí onu jemnost. Tak se beru jako něco mezi, které má ženské rysy ale jsem raději, když mě lidi berou jako něco, co je spíš ženského pohlaví. Kvůli DID, kde mám 3 osobnosti, mi často přepíná mezi moc ženou, moc mužem a takovým tím androgynem který se cítí jako nikdo ženského stylu.“ (...), Řekněme,

že jsem nikdy neměl moc podporu okolí, základní škola byla šikana, protože jsem brečel kvůli mým vadám učení a jak se mi lidi smáli...stejně věděli, že jsem byl vždy jemný a spíš ten ženský člověk. Okolí jsem to spíš neříkal najednou, protože jim nevěřím... jak se ke mě chovali, chovají. Nemám chuť se jim doprošovat o pomoc a raději se to snažím pomalu ale jistě víc žít. Ani chuť jim to vysvětlovat přesně nechci, protože nevidím u většiny respekt natož podporu.“ (...) „Střední škola obor truhlář, byla otřesně mužská a uměle jsem musel ze sebe dělat moc muže...jinak bych byl šikanovaný. Ale potom se to v pracovním světě uklidnilo. Do školy bych se nevrátil.“ (R9)

Jak z uvedeného vyplývá, se stereotypizací a předsudečností se do jisté míry setkali zatím všichni dotázaní studující od základních škol až po univerzity z různých regionů. Nezanedbatelnou roli jistě hraje i kolektivní a kulturní stránka stereotypů (viz kap. Teoretická východiska), nyní se však zaměřuji na to, jak s takovým předsudečným **stereotypizováním ve školním kontextu pracovat**. Paušálně – opakovaný výskyt tohoto jevu vybízí ke zkvalitňování klimatu školy/třídy. Konkrétně byl pak ve výpovědích detekován častý výskyt negativních autostereotypů (tedy stereotypů, které si vytvářejí členové skupin k sobě samým) postavených na vnímání ostatními spolužáky v důsledku jejich kritických heterostereotypů – stereotypů o „těch druhých“. Nabízí se proto, abychom se nezaměřovali výběrově jen na LGBTQ+ studující jako na objekt konkrétních projevů stereotypizace, ale pracovali se stereotypizací jako s globálním jevem třídy, který se může týkat všech, kteří jsou v zásadě vnímáni jako odlišní.

Když se školy otevřeně přihlásí k odmítnutí předsudečnosti, budou tak přirozeně i všichni studující socializováni v této konfiguraci, která předsudečné projevy chápe jako iracionální, nespravedlivé nebo ostudné a nastaví se tak jasné hranice toho, co se v daném školním klimatu (ne)může odehrávat. Současně se tím zahájí dlouhodobý proces přehodnocení postoje orientace, a to nejen u studujících, ale i u vyučujících. Pozornost se tak opět obrací na praxi citlivého, inkluzivního vzdělávání a vedení škol, které má potenciál přeměřovat zjednodušené předsudečně motivované projevy do **posilování kompetencí v zodpovědnost za udržení zdravého klimatu třídy**, na kterém by se měla celá třída podílet společně na základě sdílených norem. Jedny z takových norem by mohly být právě **ustanovené viditelnosti** (kap. 7.1.2), **validující existenci LGBTQ+ jako legitimní součást kolektivu třídy**, **citlivě specifikující rozdíly mezi výstižným obrazem a neadekvátním**

stereotypem (tedy mezi nezbytnou kategorizací a už škodlivou stereotypizací), **poskytující teoretické pozadí podpory a ochrany LGBTQ+**.

7.2.2 Zneviditelnění

Zneviditelněním se v kontextu následujících výpovědí rozumí vše, co ze stran škol zůstalo ve věci LGBTQ+ **nevysloveno, přehlíženo nebo opomíjeno**. V praxi to pak znamená, že se o LGBTQ+ tématu „*nemluví*“¹⁴¹, „*není vyučována sexuální výchova*“¹⁴² nebo se „*učitelé tváří jako kdyby žádná LGBTQ+ komunita nebyla*“¹⁴³

„...ve škole sice mám prostor pro to být mužem, ale diskrétně. Učitelé jsou taky diskrétní. Většina to řešit vůbec nechce...radši. Nejsou z lgbt propagandy nadšení...určitě nemůžu na potkání říkat, že jsem trans'ák... ani bych nechtěl. Jsme ústav, kde jsou i malý děti, takže duha a lgbt komunita by se tam moc ukazovat neměla...furt je to tabu a morálně nevyhovné.“ „...ve škole podpůrnou skupinu nemáme, nemám, nikdy mít nebudu... jestli to někde reálně je, tak by mě to zajímalo.“ (R15)

„ A někteří učitelé se tváří jako kdyby žádná LGBTQ+ komunita nebyla, třeba naše učitelka na přírodopis...probírali jsme zrovna menstruační cyklus a samozřejmě mířila jen na dívky což je špatně a vždycky říká na kluky že...“až si jednou najdete přítelkyni“ a na holky zase „až si jednou najdete přítele“. Na mojí škole jsem neslyšel o tom, že by učitelé řešili něčí sexualitu a gender identitu jednou jen můj třídní narazil na registrované partnerství s tím, že takové partnerství je celkem na nic a to je tak všechno.“ (R2)

„O tomto tématu se prostě nemluví a nejsem si vědoma, co se o mě říká v mé nepřítomnosti...člověk si všimne, že někdo se divně dívá nebo neví, jak se mnou mluvit, ale

---

¹⁴¹ R6 a další výpovědi v podkapitole Viditelnost (7.1.2)

¹⁴² R4, R5

¹⁴³ R2

bohužel s tím nemohou nic dělat. Se studenty nepřicházím do přímého styku, takže nevím, zda vůbec u nás nějakí queer lidé existují.“ (R6)

„Bohužel nemáme ani sexuální výchovu... jak jsem koukala do učebnice, měli jsme to na základní škole brát v občanské výuce, ale buď jsme se k tomu nedostali nebo se tomu učitel vyhnul... hlavní problém u nás na škole bylo, že se to jednoduše nijak neřešilo“...“bohužel jedna z věcí, která mi hodně scházela byla školní psycholožka, protože jsme sice měli poradkyni, ale nebyla tam na pomoc osobních problémů jako spíš na to aby nám pomohla vyplnit přihlášky na SŠ. Nikdo by se k ní nikdy neodvážil přijít s takovýmhle problémem a to je velká škoda.“ (R4)

„O češtině jsme probírali básně od Sappo a pani profesorka nějak nezamítala když jsem řekla, že byla podle jejich básní, kde obdivovala ženy, asi teplá a potom v opakování zmínila i původ slova lesba a žádné homofobní kecy neměla, i když teda bylo vidět, že je tématem trochu zaražená... všichni tihle učitelé jsou ale mladí a postoje těch starších na naší škole neznám... ale od bratra jsem se dozvěděla, že jeden starší učitel biologie na hodině říkal, že jsou jen heterosexuálové, homosexuálové a bisexuálové a vše ostatní je kravina...ohledně trans lidí se prý vyjadřoval taky negativně.“ (R3)

„Navštěvuji Ostravskou univerzitu a mám pocit, že se to liší katedra od katedry. Nenarazila jsem na žádný vážný problém, i když už se mi stalo, že jsem se v přednášce dozvěděla, že homosexualita je důsledek traumatu. Mezi studenty jsem nikdy neslyšela nic negativního ohledně queer komunity.“ (...) „Předtím na ZŠ jsem nic z toho neřešila, ještě mě to netrápilo. Pak na osmiletém gymnáziu jsem měla mnohem vážnější starosti a problémy se šikanou jak od spolužáků, tak od třídní učitelky, takže tam by mě už vůbec nenapadlo, že může existovat bezpečné místo. ...Svou vlastní genderovou identitu jsem začala poznávat až před pár lety, kdy už jsem byla studentkou Ostravské univerzity.“ (R7)

„zatímco na některých školách se řeší inkluze LGBTQ+ lidí v sexuální výchově, naše škola ještě neposkytuje samotný předmět...Na základce nám sexuální výchovu zahrnuli do 90 minut rodinné výchovy a jediné co jsme pokryli bylo používání prezervativů...a to je žalostně málo.“ (R5)

„Žádná podpora ani podpůrná skupina u nás nebyla, ani jsem nevěděl o LGBT studentech kromě sebe“ (R13)

„Podpůrná skupina žádná není, ale jak jsem už říkal, ředitelka a sekretářka byly v tomhle úžasné.“ (R14)

„Žádné zaměřené skupiny u nás ve škole nejsou...moc na to není čas.“ (R8)

„...v současné škole mám podporu, dřív křesťanské gymnázium, tam moc ne. Podpůrná skupina tady žádná neexistuje.“ (R11)

„no všimla som si, ako mladšia žiačka na telesnej výchove, keď sme mali spojenú hodinu s inou triedou, akurát tou kde je ten transgender a musel zdieľať šatňu a wc s dievčatami, aj keď bol FtM... nejak mi to neprišlo vhodné s ohľadom naňho, sám sa necítil komfortne a dokonca sa vyhýbal spoločnému priestoru a radšej sa šiel prezliecť mimo...prišlo mi to dosť necitlivé od školy.“

„podporná skupina nie, neexistuje, hoci by to bolo pekné. Nebyť môjho strachu z vyššie spomínaných vecí a môjho nedostatku vodcovského ducha, určite by som sa iniciovala na vytvorení niečoho takého“ (R12)

Částečně bude zneviditelnování způsobeno kurikulárním diskurzem, který může studentům znemožnit přístup k informacím, jak už bylo odhaleno ve veřejných školních osnovách sexuální výchovy v kapitole Rámování sexualit vzdělávací politikou (kap. 2.). Nedostatečné zastoupení LGBTQ+ v kurikulu pak v praxi zastíní viditelnost a umlčí perspektivy

protikladné k heteronormativnímu nastavení vzdělávání. Zčásti jsou ale stále za přístup k informacím o LGBTQ+ tématech odpovědni i sami vyučující a vedení škol při naplňování Školních vzdělávacích programů. Apel na inkluzi se tak vztahuje na celou vzdělávací soustavu a vzdělávací politiku, která by měla poskytnout pedagogickým pracovníkům dostatečnou teoretickou a metodickou oporu bez gatekeepingu (viz. kap. 2.1 Sexuální výchova v kontextu transformace českého školství a kap. 2.1.1 Gatekeeping) a případně poskytnout adekvátní proškolení pedagogických pracovníků. Inkluze LGBTQ+ témat by přitom nepůsobila jen osvětově šířením vzdělávání o sexuálních menšinách; zvětšila by i prostor pro předcházení obtěžování (harassmentu) a jiných typů špatného zacházení, které zatím zůstává bez povšimnutí. Zvýšenou pozornost by si tak zasloužili (mimo jiné) zejména Transgender studující, jakožto nejvíce viditelní.

První intervence zaměřené na Rizikové chování ve školním prostředí se LGBTQ+ komunitě dostává až v případě řešení homofobní šikany. Zkušenosti studentů s mikroagresí a diskriminací přitom přicházejí ještě dříve, než se za homofobní šikanu uznají a označí. Zneviditelnování LGBTQ+ v kurikulu tak nejenže určuje, co se (ne)bude vyučovat, ale i proti čemu se (ne)bude zasahovat – nahlašování těchto incidentů pak zůstává zdokumentováno jen v rámci Diplomových prací a v kvantitativních šetřeních některých neziskových organizací, případně za zavřenými dveřmi jednotlivých tříd. Opakované výpovědi o tom, že *„žádná podpora ani podpůrná skupina u nás nebyla, ani jsem nevěděl o LGBT studentech kromě sebe“¹⁴⁴*, *„o tomto tématu se prostě nemluví“* nebo že *„hlavní problém u nás na škole bylo, že se to jednoduše nijak neřešilo“* a *„moc na to není čas“¹⁴⁵* naznačují, že diskriminace, včetně **opomíjení**, je z LGBTQ+ perspektivy **pocitovaná jako systémová**.

---

¹⁴⁴ R13

¹⁴⁵ R8

7.3 Příklady dobré praxe

Ve výpovědích jsem se setkala i s pozitivními zkušenostmi, které zde s potěšením uvádím jako příklady dobré praxe. Jedná se o různé situace, které studentům usnadnily pobyt ve škole. Můžeme z nich čerpat při dalším setkávání s LGBTQ+ studenty a zahrnout je do facilitačních technik v práci se skupinou a zapojit tak rovnou celý kolektiv třídy do budování inkluzivního klimatu třídy.

Vybrané citace jsou z odpovědí na okruhy otázek ke Školnímu klimatu (*Jaká je ve škole celková nálada ohledně LGBTQIA+ studujících*), k Bezpečnému prostoru (*Představ si a popiš, jak pro tebe vypadá dostatečně bezpečný prostor ve škole. Mám ve škole bezpečný prostor být sám-a sebou? Jak by se podle mě měl chovat vyučující, abych se tak cítil-a?*) a z dalšího volného vyprávění, které obsahovalo pozitivní školní zkušenost.

„Mojí školu naprosto miluju! Chodím na uměleckou střední a celá škola je v podstatě takové queer doupe jestli jde o studenty. Jestli jde o učitele tak jsem se nikdy nepotkala s jakoukoli homofobií či transfobií... víceméně se to u nás moc neřeší, bere se to asi jako normální.“

„Jak říkám nikdy jsem se v mojí škole nesetkala s žádnou diskriminací či šikanou z důvodu orientace či identity takže vlastně nevím, jak by to vypadalo, kdyby se tomu tak dělo...já osobně mám vytipovaných pár učitelů, kterým bych se nebála svěřit...osobně jsem ve škole spokojená a cítím, že se můžu projevit a vyjádřit, jak verbálně, tak třeba i tím jak vypadám.“¹⁴⁶

*„nálada ve škole ohledně lgbtq+ je taková **neutrální**, v současné škole podporu už mám ... nynější gymnázium a jeho program druhé šance je plný lidí, kteří jsou nějak jiní a učitelé jsou o dost vstřícnější.“¹⁴⁷*

„Jsme gympl... moc se to tam neřeší, lidi tam nejsou ani tolerantní ani nenávistní.“¹⁴⁸

---

¹⁴⁶ R8

¹⁴⁷ R11

¹⁴⁸ R16

„(...) pak jsem přešla na Waldorfskou střední školu, kde bylo všechno zase naopak ideální. Spolužáci i učitelé otevřeně mluvili o své genderové identitě a sexuální orientaci, každý každého respektoval a rodinná atmosféra školy dovoľovala svěřit se kterémukoli z pedagogů nebo spolužáků, protože jsme k nim měli důvěru a brali jsme je spíš jako rádce než jako autoritu. Proto si myslím, že tam není žádný spolek ani nic podobného vůbec potřeba, protože se věci řeší tou nejideálnější přirozenou cestou.“¹⁴⁹

Jednou z proměnných se ukázal být konkrétní Vzdělávací program škol. Zjevně se osvědčila jak neutralita, kdy se „to tam moc neřeší“¹⁵⁰ a „bere se to jako **normální**“¹⁵¹, tak i přímá zaměřenost, kdy se „věci řeší tou nejideálnější přirozenou cestou“ a kdy „spolužáci i učitelé otevřeně mluvili o své genderové identitě a sexuální orientaci.“¹⁵². Obě z pozitivně zhodnocených variant naznačují o práci se Školním vzdělávacím programem, a ač by se mohlo namítat, že projevy genderové neutrality nejsou programově zavedené a mají původ spíš v lhostejnosti, protože jednoduše „neřeší“ – nic to nemění na tom, že pro LGBTQ+ studující taková neutralita představuje určitý postoj školy, který pak dále určuje stav školního klimatu. Nezkoumala jsem už dál, zda šlo u jednotlivých škol o skutečné snahy k orientaci do neutrality, vzhledem ke sledovanému cíli této práce považuji za důležité to, že se to (třebaže z různých důvodů) děje a působí to pro LGBTQ+ podpůrně.

„jediný, kdo ví, že jsem trans, je ředitelka a její sekretářka... jejich přístup byl naprosto úžasný, nikomu to neřekly a vůbec s tím nebyl žádný problém. Ve třídě mám ještě lesbu, která je ohledně toho otevřená, a všichni jí v pohodě berou, ale jelikož jsem nikomu neřekl, že jsem trans, tak se nemůžu vyjádřit úplně objektivně. Podpůrná skupina žádná není, ale jak jsem už říkal, ředitelka a sekretářka byly v tomhle úžasné. No, napřed se řešilo, že jsem měl vysvědčení na svoje staré, ženské, jméno, do té doby o tom nevěděly. Vzaly to úplně v pohodě, vůbec nic neřekly, v té době jsem měl jen nový rodný list, ale občanku pořád starou, i přesto mě sekretářka napsala do bakalářů pod novým jménem, což nebyla její povinnost.“¹⁵³

„Jelikož jsem nastupoval na konci listopadu, tak o mě měli učitelé trochu větší zájem, jako o nového studenta, ale ani přesto se nedozvěděli, že jsem trans, takže zároveň ředitelka a

---

¹⁴⁹ R7

¹⁵⁰ R8+R16

¹⁵¹ R8

¹⁵² R7

¹⁵³ R14

sekretářka respektují moje soukromí, což mě nesmírně potěšilo, jelikož jsem čekal, že budu muset každému učiteli vysvětlovat ty klasický otázky ohledně trans procesu. ¹⁵⁴

„Mezi spolužáky je to lepší. Nad ničí sexualitou se zatím kolektiv příliš nevzrušoval a genderové identity jsou respektovány většinou kolektivu. Podpora mých spolužáků a přátel obecně je lepší, než bych se kdy troufla doufat... podpoří vždy přátelé a vybraní učitelé. ¹⁵⁵

„...ve škole se mezi lidma, kteří mě oslovují správně, cítím skvěle, obzvlášť s jednou, která se od té doby, co jsem jí to řekl, snad jen jednou přerekla a snaží se být ke mně ohleduplná. ¹⁵⁶

„...co se týče spolužáků, je to na dobrý cestě, máme ve třídě FtM kluka a toho už i vyučující oslovujou mužským rodem a jeho už i oficiálním jménem. ¹⁵⁷

„...v biologii jsme se jednu hodinu v primě věnovali LGBT tématu a vše v pozitivním smyslu...o angličtině jsme se bavili o možnosti adopce dětí pro homosexuály a pan profesor vypadal sice, že není nějak zaujatý tímto tématem, ale zase neměl žádné kecy a vesměs souhlasil s tím, že by to mělo být možné. ¹⁵⁸

„podle duhových placek na bat'ozích vim, že u nás na škole je celkem hodně LGBT lidi... náš třídní byl dokonce na Pridu. Jsme ve třídě tři queer holky o kterých stopro vim, takže se podporujeme navzájem...ale ano mám se na koho obrátit, na některé spolužačky, školní psychologku a případně i našeho třídního učitele, který byl i na Pridu, takže jeho názory jsou pozitivní“ ¹⁵⁹

„Spolužáci jsou skvělí, málokdy se najde někdo proti nám. U učitelů nevím. Jsem na nové škole, ale na bývalé byli čtyři učitelé, u kterých vim, že jsou s LGBTQ+ v pořádku, u ostatních nevím. Zrovna jsem nastoupila na střední školu. Podpůrná skupina není a se

---

¹⁵⁴ R14

¹⁵⁵ R5

¹⁵⁶ R2

¹⁵⁷ R1

¹⁵⁸ R3

¹⁵⁹ R4

spolužáky se ještě moc neznám, ale zatím nevypadá, že by tu byl někdo phobní nebo tak... mám tam homosexuálního spolužáka, takže vím, že minimálně na něj se můžu obrátit, ale jsem si jistá, že by se tu ještě někdo našel. Z personálu bych se obrátila jedině na psycholožku, jinak si ještě nejsem nikým jistá. ¹⁶⁰

„Za seba nejak nevnímam šikanu, nie som out, čiže na vlastnej koži nejak nenávisť nepociťujem. Ale poznám, síce len z videnia transgender študenta v našej škole. ¹⁶¹

Za další proměnnou zavádím Podporu řízenou jednotlivcem, která byla zachycena v (1) individuálním přístupu a respektování soukromí od vedení školy, v (2) korektním oslovování preferovaného rodu a jména, a nakonec ve (3) viditelnosti, tentokrát už více ve smyslu interpersonální výměny symbolického zobrazení viz *„podle duhových placek na baťozích vim, že u nás na škole je celkem hodně LGBT lidí... náš třídní byl dokonce na Pridu. Jsme ve třídě tři queer holky o kterých stopro vim, takže se podporujeme navzájem*¹⁶²“ a viz *„poznám, síce len z videnia transgender študenta v našej škole.* ¹⁶³

Viditelnost se zde objevuje opět artikulovaná přes pocit normality viz *„můžu chodit na pánský záchody, můžu mít telocvik s klukama, můžu se chovat víceméně jako normální student, já to moc neřeším jak to tady je, ve škole se cítím dobře, protože nikdo už neřeší, že jsem v tranzici, respektive po... Jsem po celý přeměně a nikdo už mi to nemůže zkazit.* ¹⁶⁴

a přes rovné příležitosti viz *„nevím o ničem konkrétně zaměřeném na queer studenty, myslím ale, že při nějakém problému se dají využít klasické mechanismy, jakože studijní oddělení, poradenské centrum jako pro normální studenty (...). Nikdy jsem neměla pocit nebezpečí ve škole ohledně své identity, opravdu ke mně byli většinou moc milí. Na Poradenském centru mohu kdykoli s jakýmkoli problémem kontaktovat psychologa, se kterým už jsem pracovala a mám k němu důvěru.* ¹⁶⁵

---

¹⁶⁰ R4

¹⁶¹ R12

¹⁶² R4

¹⁶³ R12

¹⁶⁴ R15

¹⁶⁵ R7

8. Praxe roztržité podpory

Během hledání teoretických vztahů mezi jednotlivými koncepty docházím induktivním odvozením k ústřednímu teoretickému základu, kterým se zdá být určitá **nejednotnost a fragmentarizace** programu podpory LGBTQ+ komunity, která se nakonec promítla i do motivů k založení LGBTQ+ podpůrných skupin.

8.1 Fragmentarizace podpůrných skupin

Dotazované skupiny – 1 mimoškolní (Queer Trans Youth) a 2 univerzitní (Galibi České vysoké učení technické v Praze, Ollove Univerzita Palackého v Olomouci), se lišily v motivech k jejich zavádění.

Založení podpůrných skupin bylo buď samo zřízené, mimo školní systém:

„(...) co já vím, tak to vzniklo tak, že se několik tehdy asi studentů a studentek katedry filmové a divadelní vědy rozhodlo pořádat v Olomouci Ozvěny Mezipater Queer film festivalu, včetně doprovodného programu...a potom si uvědomili*y, že těch nápadů mají víc a postupně to vedlo k založení sdružení následně zapsaného spolku, možná že to bylo i administrativně jednodušší, než studentský spolek.“ (Ollove)

„Vlastně já jsem chodila na něco velmi podobného, proto jsem to vytvořila, protože jsem si pamatovala, že jsem potřebovala nějakou podpůrnou skupinu, tady jsem viděla, že ty teenageri nemaj vůbec kam jít, proto máme ty skupiny, aby mohli mít tu sílu jít zpátky do škol, takže my jsme chtěly poskytovat místo. My se snažíme být aspoň jednou měsíčně faktický fyzický místo, kam můžou přijít když maj problémy nebo jenom když se chtěj potkávat, velmi často říkaj, že chodí jenom kvůli tomu, že můžou bejt sami sebou tři hodiny a nikdo se jich na nic neptá, proč seš takový a nemusí všechno vysvětlovat. Naše práce je jenom jakoby mít nákej prostor, aby věděli, že nejsou divný.“ (Queer Trans Youth)

a nebo byly zavedeny v celouniverzitní struktuře:

„Náš spolek Galibi je součástí Studentské unie ČVUT... musím říct, že jsme minulý rok vylepovali propagační plakáty o našem spolku na jednotlivých fakultách a i v dalších prostorách spadající pod ČVUT a myslím si, že máme se Studentskou unií dobré vztahy. Nedokážu však říct, jaký na nás jako na klub mají pohled studenti, jestli je pro ně heterosexuality ta běžná sexuální orientace, nebo ne (...) na ČVUT jsou studenti technických oborů a podle mého názoru studenti těchto oborů mají větší sklony k homofobii, nebo nejsou tolik tolerantní vůči LGBT+ komunitě. Myslím si tedy, že i zastávají názor heteronormativity...to ale mluvím o studentech samostatně. Co se týče zřizování podpůrných LGBT+ skupin jako tak to si myslím, že by to byl dobrý nápad uskutečnit takovéto skupiny. I mě samotného by zajímalo, jestli by tyto skupiny měly u studentů technických oborů úspěch.“ (Galibi, předseda spolku)

„nemyslím, že by ten vznik bylo nějak motivováno třeba hostilním prostředím ze strany univerzity a s univerzitou i nadále spolupracujeme, např. na Majálesu, propagují nás i v rámci univerzitních spolků“ (Ollove, předseda spolku)

Přestože jsou univerzity LGBTQ+ spolkům přístupné (propagace, poskytnutí prostor fakult) tak pro ně zůstává překážka v nejasném určení programu podpory, viz *„Ve vztahu se školou by bylo dobré prohloubit podpůrnou síť, já osobně jsem na ČVUT a ve spolku teprve 2 roky, ve vedení klubu od ledna a zatím jsem neměl možnost se s klubem zapojit do akce, která by byla organizována školou. (...) Nemám taky žádné zpětné vazby od studentů na LGBT+ komunitu nebo náš klub. (Předseda spolku Galibi) a viz „...na druhou stranu ale, že by nás třeba oslovovali v rámci nějakých témat na užší spolupráci, to zase ne, to spíš jednotlivé organizace samy.“* (Ollove).

Limitující je v tomto případě to, že není zmapované, zda je toto běžná praxe pro všechny univerzitní spolky anebo je to záležitostí výlučně LGBTQ+ spolků – tím spíš by ale bylo vhodné zveřejnit jednotnou koncepci programu podpory LGBTQ+ při sdílení akademické půdy.

Veřejné přihlášení akademické obce k podpoře LGBTQ+ pak navíc zredukuje možné pocity ohrožení, jako například: *„ty špatné pocity se prohlubují, protože s těmi lidmi přicházím do styku častěji, než bych třeba potkala někoho anonymně na ulici, proto z toho nemám dobrý pocit, nemám totiž od nich žádný feedback o tom, co si o tom problému obecně třeba myslí.“*

Stejně tak, jako se v tom prostředí třeba o gayích mluvilo vždy potichu a s posměšky, ani si nechci představit, co se tam teď šíří o mně. Ptát se obávám, nechci zbytečně někoho dráždit a přijít o místo, protože tuším, že to téma tam není populární. Není to vyloženě homofobní či transfobní prostředí, ale takové dost neutrální. S pochopením a tolerancí jsem se naštěstí setkala, a je to v pořádku, ale nic víc. ¹⁶⁶

Také by to pomohlo k lepšímu zorientování se v tom, jaká je přístupnost dostupných forem podpory, viz „o spolku Charlie vím, pracuji na UK, takže by se mě to mohlo týkat, ale mám takové tušení, že jde jen o sdružení pro studenty a vlastně nevím, jak se s nimi spojit ve smyslu jak navázat kontakt a jestli by to pro mě mělo nějaký význam. Přece jenom queer studentů bude zřejmě podstatně víc, než queer zaměstnanců UK. Jinak kontakty s queer a hlavně trans lidmi mimo UK, respektive mimo zaměstnání mám a to celkem hodně. Pokud jde o pracovní prostředí, tak vůbec.“ ¹⁶⁷

Ještě před vstupem do terénu jsem během své rešerše zaznamenala, že spolky zřízeny mimo školu jsou určeny pro studující základních a středních škol, zatímco na vysokých školách je celá soustava Studentské unie, zaštiťující členské spolky, včetně těch LGBTQ+. Z rozhovoru se zřizovatelkou mimoškolní Podpůrné skupiny pro queer mládež jsem se dozvěděla, že v Praze jsou školní LGBTQ+ podpůrné skupiny oficiálně zavedeny jen ve dvou soukromých, anglofonních gymnáziích. Pokud se tyto skupiny zavedly i na některých dalších, státních základních a středních školách, tak o tom nejsou zveřejněny žádné dohledatelné informace, které by to potvrzovaly.

Přístup k LGBTQ+ studujícím tak stále není nijak plošně ošetřen a opravdu se bude lišit „škola od školy“. V této návaznosti věnuji zvýšenou pozornost tomu, že konkrétně Gymnázia byla zmíněna už v kapitole 7. *Příklady dobré praxe*, kdy ve výpovědích studujících zaznělo, že jsou Gymnázia vůči LGBTQ+ podpůrná, aniž by v nich musely být zavedeny přímo podpůrné LGBTQ+ skupiny. Naznačuje to tedy možnost toho, že specifika vzdělávání na gymnáziích směřují k inkluzivnímu modelu vzdělávání, které se osvědčilo v podpoře LGBTQ+.

---

¹⁶⁶ R9

¹⁶⁷ R9

Dokládá to i zkušenost zakladatelky jedné z mimoškolních podpůrných skupin: „*moje zkušenost a i to co sem slyšela od dětí, co k nám dochází, tak fakt hodně záleží na individuuu, některý ty učitelé jsou fakt podpůrný, třeba na gymnáziích. Tam byli od nás dva trans kluci v jedny třídě, vyoutovali se spolu a v tý škole už říkaj, že je to docela v pořádku. V těch školách, co jsme pochopily, že fakt to je o těch jednotlivcích. Někteří učitelé jsou otevřený a chtějí vědět, kdy to dítě už má sílu a chce se vyoutovat a nebo říct něco, zmínit se o tom, tak někteří učitelé se k tomu postaví tak, že s tím budou pracovat, když třeba někdo přišel s tím, že si z něj někdo dělá srandu, tak byli responzivní a nebo taky ne, jsou všechny zkušenosti. Ale zase to je pořád jen na tý úrovni tý třídy a potřebuje to být na školní úrovni, aby všichni věděli, že ‘tady to funguje tak’.*“¹⁶⁸

Stejně jako v případě vysokých škol, i na základních a středních školách by měla být jednotně deklarována podpora všem studujícím, tedy i těm z řad LGBTQ+, tak jak to zavádí už např. Campus Pride Index, státní měřítko bezpečnosti a inkluze pro LGBTQ+ studující (více v kap. 5.1 Bezpečný prostor ve škole pro LGBTQ+)

Nejednotnost a roztržitost podpůrných skupin je i regionální, jistou roli bude hrát i pragocentrismus, viz „a bezpečné místo jsou jediné skupinky stejně jako u psychicky nemocných lidí, kteří si dělají podpůrné skupiny...ale pro mimo Pražáky je to problém, mimo Prahu skoro nic není.“¹⁶⁹, viz „...i k nám do skupiny někdo jezdí klidně až ze Zlína, každý měsíc z Hradce Králové, pak už se asi cejtil dobře a už nemusel“¹⁷⁰ a viz „v minulosti jsme realizovali přednášky z projektu Ollove do škol, kdy lektor a lektorky z našich řad proškolení od PROUDu nabízeli přes koordinátory*ky minimální prevence tyto přednášky do škol...několik se jich realizovalo, ale nakonec většina z proškolených přešla do Prahy a tím pádem to upadlo v zapomnění.“¹⁷¹

---

¹⁶⁸ Zakladatelka a vedoucí mimoškolní podpůrné skupiny Queer Trans Youth

¹⁶⁹ R9

¹⁷⁰ Zakladatelka a vedoucí mimoškolní podpůrné skupiny Queer Trans Youth

¹⁷¹ Předseda spolku Ollove

8.2 Spolupráce škol a LGBTQ+ podpůrných skupin

Následující text je složen z citací výpovědí, které se mnou volným vyprávěním sdílela zakladatelka mimoškolní podpůrné LGBTQ+ skupiny Queer & Trans Youth¹⁷². Popisuje současnou praxi navazování spolupráce mezi školami a podpůrnými LGBTQ+ skupinami.

Základní a střední školy dnes fungují bez podpůrných LGBTQ+ skupin, mohou sice využívat služeb programů primární prevence od neziskových organizací, ale z mých sebraných dat vyplynulo, že „**nikdo ze škol prej stejně nevolá na ten jejich program** (pozn. program od organizace PROUD¹⁷³) **celá ta komunita je fragmentovaná, chtěli jsme se spojit, víc síťovat ty služby, snažili jsme se navázat nějaký komunitní vztahy, abychom mohli víc pracovat spolu a lidi prostě nemaj čas, nebo zájem, nevím, mají tam strašně málo lidí.**“

Další možností jak síťovat služby je navázání spolupráce přímo s mimoškolními podpůrnými skupinami tím, že je do škol pozvou jako hosty, kterým dají prostor pro přednášku či workshop: „**my jsme vždycky otevřený jít do nějaký školy a mluvit... a to jsme byly pozvaný párkrát (...)** **my jsme i těm dospívajícím nabídli, že přijdeme do jejich škol a promluvíme s těma lidma, ale sami za sebe, psát všem školám v Praze, to není reálný. (...)** „**i jsme jednou dělali workshop na to jak založit právě tu podpůrnou skupinu, tu skupinu jak mají v X¹⁷⁴, děti z X mluvily o tom jak to založily a ty děti v těch školách řekly že to teda fakt ne, že to je moc riskantní.**“

„**Ale že bych já šla do té školy a říkala jako ‘hele víte, že máte jakoby tam dva trans kluky a oni potřebujou podporu?’ já bych v tom radši podporovala je, protože pak jsem někdo mimo, někdo odjinud, kdo to přijde říct a oni to potřebují říct jako zevnitř.**“ Zdá se tedy, že by se měla přesunout pozornost z odpovědnosti škol za zajištění podpory a inkluze, na studenty a jejich „hnutí zdola“ v grassroots modelu.

---

¹⁷² informace ke skupině dostupné online např. na Facebook: Queer & Trans Youth CZ)

¹⁷³ od organizace *Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z.s.*, více viz www.proud.cz

¹⁷⁴ jedno ze 2 gymnázií, kde je zavedená LGBTQ+ podpůrná skupina

Skutečná praxe však naznačuje, že na to studující ještě nejsou připraveni: „**ta organizovanost že já jsem tady, já mám tu prosbu a řeknu to...že by mohli jít k učitelce nebo k řediteli a říct my chceme založit nákou podpůrnou skupinu pro LGBT, at' se můžeme nějak sejít, to tady ještě není, to ještě bude trvat. Ty děti nerostou s tím, že řeknou, co potřebují. Je to těžký protože chceme samozřejmě všem pomoci, ale nemůžeme. Ještě nejsme tak dobře síťovaný. (...) Dětem a dospívajícím jsme navrhli, aby se naučili... a jsou zdroje všude na internetu, jak založit tu skupinu, jak oslovit ty učitele, protože my jako dospělý to nechceme dělat za ně, my chceme, aby oni přišli, ťukali na dveře a řekli “my máme důležitý téma, je to důležitý pro nás“...ale oni nejsou pospolu dohromady, protože většinou žijou online. Takže se setkávat je už těžký. Některý z nich mají hodně sociální úzkosti, fobie a mají pocit, že je hrozně těžký jít do nějaký skupiny.“**

Kompromisem mezi zaváděním podpůrných skupin a plošnou realizací inkluzivního, genderově citlivého vzdělávání, by tak pro začátek mohlo být alespoň pravidelné **vyhodnocování potřeb** studujících. Školy tím budou své studující podpůrně provázet už jen tím, že vyšlou jasný signál (slovy zakladatelky): „**jsme k dispozici pro ty děti, abychom je podpořili, v čemkoliv jsou.**“¹⁷⁵

---

¹⁷⁵ Zakladatelka a vedoucí mimoškolní podpůrné skupiny Queer Trans Youth

8.3 Přesun LGBTQ+ do online komunity

Následující text je složen pouze z výpovědí zakladatelky¹⁷⁶ LGBTQ+ podpůrné skupiny. Online komunitě se zde věnuji pro přiblížení toho, jaký vliv má online prostor na LGBTQ+ komunitu a její kohezi v reálném světě – například neomezeným přístupem k informacím na internetu, používáním aplikace gay seznamky a trávením společného času online.

Zajímalo mě také, zda může stát za přesunem LGBTQ+ komunity do onlinu nedostatek fyzických skupin na školách. Ptala jsem se proto zakladatelky, zda má „*zkušenost toho, že by odůvodnili ten svůj příchod k vám tím, že nemaj kam jinam jít?*“

Zakladatelka: „*Ano, nemaj kam jinam. Maj virtuální svět. Jestli maj velký štěstí, tak maj aspoň jednoho kamaráda v tý škole, ale často je to tak, že nemaj...že říkaj ve škole jsem jak mimozemšťan...často ti dospívající říkaj, že jsou online, znaj se online a když je čas přijít naživo do naší skupiny, i když jsou zasít'ovaný jakoby mimo, tak říkaj že maj tak silný sociální úzkosti, že nemůžou přijít. Nebo nám píšou „hele já strašně chci přijít na ten workshop, ale strašně se stydím“*

Zdá se, že popisované „*zasít'ování mimo*“, tedy to online, může být pro dospívající dostačující formou účasti v LGBTQ+ komunitě. Svou roli přirozeně hrají už zmiňované překážky lokální (ne)dostupnosti skupin a sociální úzkosti, které dotyčným brání v přestupu z online do reálné, fyzické skupiny.

Problém kyberprostoru vidím v tom, že v něm slábnou hranice LGBTQ+ bezpečného prostoru, který může být bez dalšího dohledu narušen pro snadnou přístupnost skupiny. Navíc si takovou online skupinu může založit docela kdokoliv, hned na několika známých komunikačních platformách (kromě sociálních sítí např. na Discordu, platformě pro komunity, která je zrovna mezi tou LGBTQ+ velmi rozšířená).

Záruka bezpečného prostoru se tak vztahuje pouze na skupiny fyzické, pod vedením zakladatelů, které se za chod skupiny zodpovídají, viz „*my se snažíme co nejvíc můžem říct jako budeš v bezpečným prostoru, prostě zkus to, přijď o 15 minut dřív a nějak se poznáme, ošetříme to, ale často nechodí, často to pak vzdaj.*“

„*Někdy chodí jenom 4-5 lidí. Tak maj možná pocit, že to zas není dost lidí na to, aby je to táhlo ven z domova. Ale pro některý je to zase dobrý, že tam není hodně lidí, takže fakt je to*

---

¹⁷⁶ Zakladatelka a vedoucí mimoškolní podpůrné skupiny Queer Trans Youth

všelijaký. Ale když jsou třeba jen 4, tak pak možná nepříjdou příští týden, protože možná čekali, že někoho potkají a byli jen 4.“

*„My jsme začaly tu skupinu s tím, že **my budeme něk pomáhat a ty děti, dospívající si vytvoří náskou skupinu, která je na jejich specifikace. Ale za těch 5 let jsme nikdy nepotkaly náskou jednu skupinu, která by dělala jádro, je to pořád roztráštěný, nechodí pravidelně.“***

Mnohem větší návštěvnost podpůrných skupin tak bude udržována převážně ve virtuálním prostoru, nežli v tom fyzickém. Je proto zapotřebí se snažit o to, aby takové skupiny našly své zastoupení i mimo kyberprostor, kde kromě jejich podpůrného působení lze zaregistrovat a zavčas podchytit možné rizikové chování online uživatelů, viz „...právě jako strašně rychle vyspějou, když třeba ty gay kluci začnou chodit na ty **seznamovací aplikace** (pozn. aplikace Grindr, Tinder) a potkají se tak kluci s muži, kterým je 24 a víc a už je tím to jejich **dospívání urychlený**, už jsou v tom světě kterej je, ten gay svět je hodně jakoby hierarchální, je tam hodně posuzování.“

Naopak výhodou přesunu LGBTQ+ komunity do online prostoru se zdá být snadný přístup k informacím, kterých se jim ve škole v rámci vyučování zatím nedostává, viz „**vlastně ta výhoda toho že žijou online je, že oni čtou všechno, učejí se anglicky hned, čtou věci v angličtině, chápou jaký to je v San Franciscu nebo v Londýně, kde je fakt hodně, hodně podpory, do toho YouTube... a oni vlastně začnou mít ten pocit taky, že ta společnost je hodně vzadu, že oni jsou vpředu, oni vlastně přinesou tu další vlnu.**“

*„Podle mě je to velká revoluce genderová, nejenom jakoby nebinární a trans, ale vůbec to, že začínáme mít pojmy jako pansexuál. To už je nový box, úplně nový areál, kde se může hodně zkoumat. Tohle je vědomí, že si říkáme, že **chci poslouchat své vnitřní já a dělat to co chci dělat. Ale i tak, že si můžu jako 14letá holka říct, že já budu jezdit na skejtu, což už je jako klučičí místo a budu jako nosit oblečení, který nejsou holčičí a možná i náskou pusinku s holkou na veřejnosti. Když to ty učitelé nevědí co se děje, tak to už je velká ztráta pro ty učitele, jsou tímhletem pozadu, fakt vůbec nevědí, kam to míří. Takže si myslím, že to není jenom o genderu nebo jenom o sexualitě, ale o změně společnosti. Ty děti říkají velmi jasně***

– nechceme jenom „kluci“ a „holky“, chceme něco mezi, chceme něco mimo, chceme něco prostě tvořit sami... a to oni jsou ta budoucnost.“

8.4 Činnost podpůrné skupiny

Následující text je opět složen pouze z citací rozhovoru se zakladatelkou mimoškolní podpůrné skupiny pro mládež. Její výpovědi přibližují činnost této skupiny.

Během definování činnosti skupiny zakladatelka kladla důraz spíše na symboliku toho, že vůbec nějaká taková skupina existuje. Vedoucím motivem pro založení skupiny bylo nedostatečné zajištění podpory LGBTQ+ studujícím ze stran škol, kdy „**teenageri nemaj vůbec kam jít, proto máme ty skupiny, aby mohli mít tu sílu jít zpátky do škol**“

Zakladatelka také vydefinovala, že primární funkcí skupiny je především poskytnutí otevřeného, bezpečného prostoru, viz „**můj cíl je mít otevřený prostor, aby děti nešly domů a nespáchaly sebevraždu. Nejenom tady, ale po celým světě je strašný procento pokusů o sebevraždu u LGBT. Do jakýho procenta to musí jít, než se na to podíváme a řekneme, že tohle není potřeba? Takže můj cíl je fakt jako být, mít ten prostor, i kdybychom ničeho jinýho nedosáhli**“, za doprovodu pravidelného programu: „*my máme vždycky nějaký program, většinou je to o sebevědomí, o obrácení do sebe, máme téma třeba moje silný stránky, máme tříhodinový workshopy kdy diskutujeme, děláme nějaký art, ale není to terapie, je to takový jako jenom místo kde můžou mluvit o všech těch věcech a taky ještě máme sociální čas, kde nemáme ten program a můžou hodinu klidně jenom mluvit... někdy i místo setkání jsme dělali procházku po Žižkově po queer pamětních místech (pozn. trasy podle knihy Teplá Praha). Scházíme se jednou měsíčně, ale chtěly bychom samozřejmě mít program jednou týdně, kdybychom měli nějaký komunitní centrum. (pozn. doposud se scházeli v prostorách Cirqueon, Centrum pro nový cirkus)“ (...) „*snažíme se aspoň podporovat ty dospívající, aby oni měli sílu a věřili v sebe, to je nejdůležitější. Tady děti často žijou doma v ponížení, schovaný, rodiče vůbec nevidí nebo nechtěj vidět a ty děti trpěj. V 18ti říkaj, že musej odejít z domova, nebo odejdou a pak až řeknou rodičům coming out. Ale fakt nemaj tu podporu, nebo, maj tu podporu v tom, že je rodiče odvezou na psychiatrii, dostanou diagnózu, emočně nestabilní porucha, je to instituovaný.*“*

V bezpečném prostoru podpůrné skupiny mohou dospívající nalézt útočiště i před nevyhovujícími podmínkami v rodinném zázemí, viz *„měli jsme jednoho trans kluka, jeho maminka si z něj dělala srandu, ponižovala ho, sestra taky, nevlastní táta ho zneužíval sexuálně a snažil se to nahlásit, chodil k nám každý měsíc. Musel bydlet s tou maminkou, ona se snažila o to, aby ho zbavila svéprávnosti, vzala ho k soudu, takže jsem musela s ním obvolat sociálku, kdybychom tady nebyli, tak spáchá sebevraždu. Takže to je pro mě jako, i když to je jeden jediný příběh tak to za to stojí. Měli jsme více těch případů.“*, a nebo mohou dočasně suplovat zázemí a podporu, které se jim nedostává v konkrétní škole, kterou navštěvují, viz *„Měli jsme i něký věřící, co chodili do katolický školy, to se stalo xkrát a nemohli říct, že skupinu navštěvují, kdyby maminka věděla, že navštěvuje skupinu, tak by bylo zle.“* (pozn. pro věřící z LGBTQ+ komunity je u nás LGBTQ+ ekumenické společenství *Logos*, které ale není podpůrnou skupinou působící ve školství, a to na všech jeho stupních, tedy ani na univerzitách. Práci ve školách se nevěnují a věkový průměr jejich členů a sympatizantů je spíše vyšší, resp. školní mládež mezi nimi není zastoupena).¹⁷⁷

Snahy o budování komunity LGBTQ+ mladistvých tím, aby ve svém volném čase pravidelně docházeli do konkrétních skupin, v současné době naráží na všudypřítomnou digitalizaci. Přesun do virtuálního světa se pak u mladých dospívajících projevuje nízkou či nepravidelnou návštěvností fyzických podpůrných skupin. A jelikož je tato konkrétní podpůrná skupina dostupná i online (mohou se na ni obrátit přes sociální sítě a zkontaktovat je), často to končí u toho, že jí zájemci navštíví jen ve virtuálním prostoru.

Zakladatelka zmínila, že skupinu někdy skutečně navštíví *„jen 4-5 lidí“* a že to možná v ostatních budí pocit, že to *„není dost lidí na to, aby je to táhlo ven z domova (...) ty děti nemají ten pocit jako že něco vlastní, že to je jejich a můžou tvořit, co potřebují s tím. Maj ten pocit, že my poskytujeme prostor a program a potom jako oni přijdou a odejdou. Naše vize byla, že my budem jenom podporovat jejich touhu, no ale oni ji přitom ani neumí vyjádřit, tu jejich touhu. Ale my jsme doufaly a chceme pořád budovat ten pocit, že tady je tvoje – můžeš to tvarovat jak chceš.“*

Evidentně nestmelené uspořádání komunity se projevuje i v této nízké angažovanosti a závazku vůči skupině, potažmo potenciálně i vůči zbytku komunity. Zdá se, že chybí pocit komunity, nebo alespoň příslušnosti k ní. Kontakt s podpůrnou skupinou se zdá být letmý, bez

---

¹⁷⁷ informace z mé korespondence s A. Roztočilem z Logos Brno

pevnějších vazeb. Právě v této souvislosti jsem se zakladatelky doptávala ještě na vnímaný vliv digitalizace a s ní spojenou migraci do onlinu.

*„Ty online věci jsou prozatím ok, ale myslím si, že **lidí strašně touží po tom setkání, po tom kontaktu... takže se budeme snažit pořád scházet, jsme kmenový lidi, potřebujeme být spolu.**“*

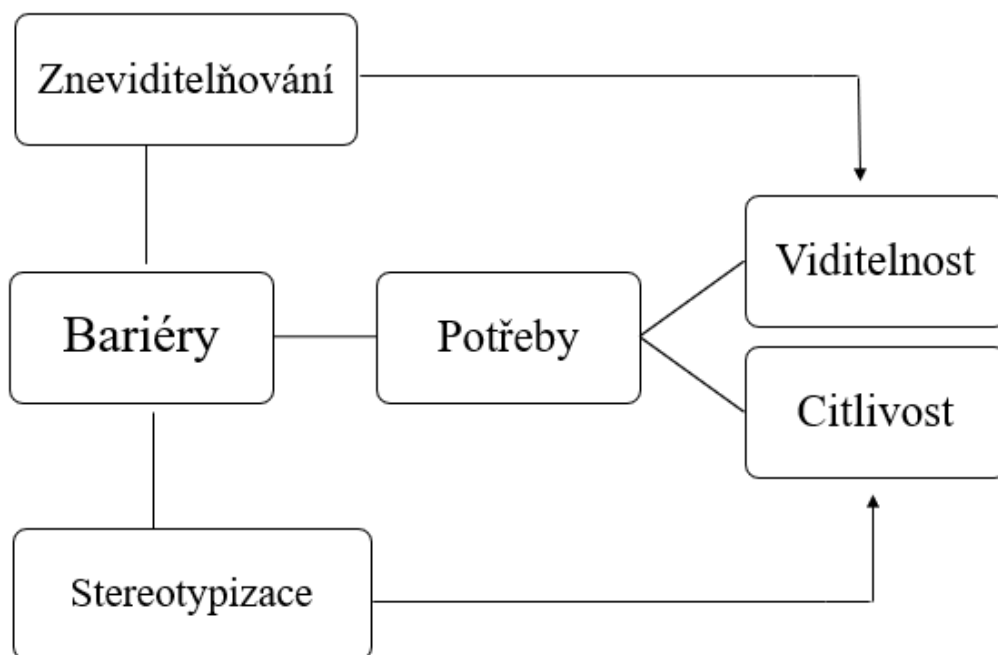
Do budoucna se tedy budou zachovávat fyzické podpůrné skupiny, stejně tak jako jejich online alternativy. Pokud by se měl naplnit předpoklad zakladatelky, že lidé „touží po setkání, potřebují být spolu a budou se proto tedy snažit dál scházet fyzicky“, je třeba v LGBTQ+ dospívajících vzbudit větší pocit sounáležitosti a příslušnosti ke komunitě – aby už dostaly pocitu, že „něco vlastní“, že je to „jejich“ a „můžou s tím tvořit, co potřebují“, viz citace výše.

Naléhavost proaktivního přístupu samotných LGBTQ+ studujících by se dala stejně tak zvědomovat i ve školní třídě, čímž se opět vrátíme k zavedení LGBTQ+ inkluzivního vzdělávání a bezpečného klimatu školy, ve kterém budou LGBTQ+ studující otevřeně artikulovat své potřeby a zmiňované „touhy“.

A na závěr zakladatelčino zhodnocení vývoje současné situace: *„Tohle je stejně jako když v 60., 70. letech, když se začalo mluvit o gay, homosexuálech, tak **společnost musela kolektivně rozšířit svoje vědění o ten pojem. Myslím, že to je úplně stejný teď, co se týká třeba nebinární identity, je to o genderu, ale není to o genderu, je to takový jakože já smím být čím chci být a to že to ruší společenský myšlení o tom, co je holka nebo kluk, to je kam to trefí moje rozhodnutí. Ale není to ten zdroj. Já jsem jenom sám jak jsem a náhodou to „sem“ ňák nevyjde.**“*

9. Shrnutí výzkumného šetření

Schéma 1: Kauzální vztahy mezi koncepty

Ve schématu jsou znázorněny kauzální vztahy mezi koncepty v prvním zkoumaném oddílu – Vyhodnocování potřeb (kap.7.1.1). Nejčastěji identifikovanými potřebami byla potřeba viditelnosti a genderové citlivosti. Jak už schéma naznačuje, v naplňování těchto dvou potřeb stojí identifikované Bariéry (Zneviditelňování a Stereotypizace).

Jednotlivé bariéry a potřeby jsou na sobě vzájemně závislé – stereotypizace drží genderovou citlivost, zároveň genderová citlivost má v sobě potenciál k zeslabení a potlačení stereotypizace; stereotypizace dále potlačuje viditelnost, stejně tak jako bariéra samostatného zneviditelňování.

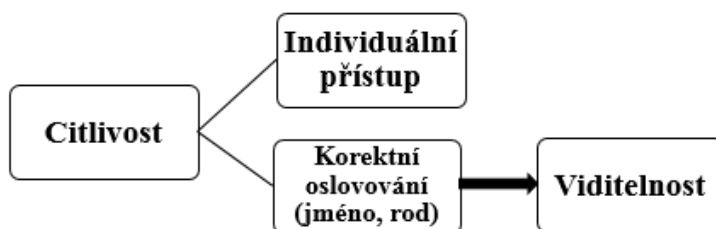
Schéma 2: Příklady dobré praxe

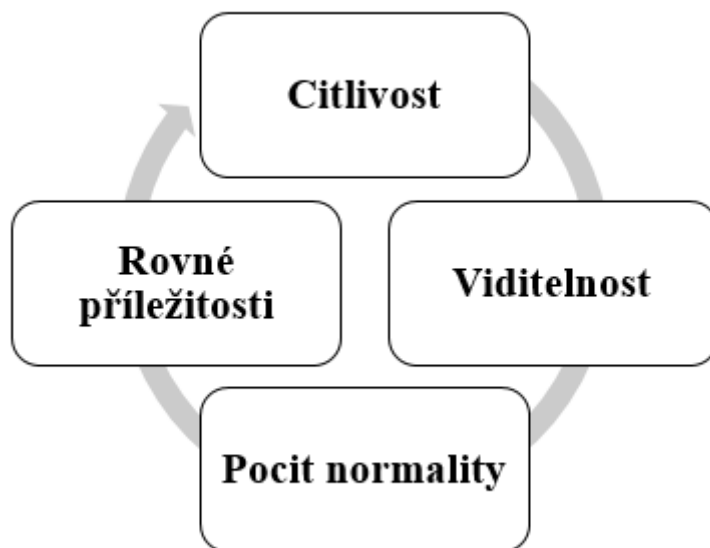
V dalším zkoumaném oddílu, kapitole 7.6 *Příklady dobré praxe* – identifikované pozitivní zkušenosti, které LGBTQ+ studujícím usnadnily pobyt ve škole, můžeme je tedy pracovně nazývat jako „facilitační techniky“, které se dle studentů osvědčily.

Shrnuji je do 3 proměnných:

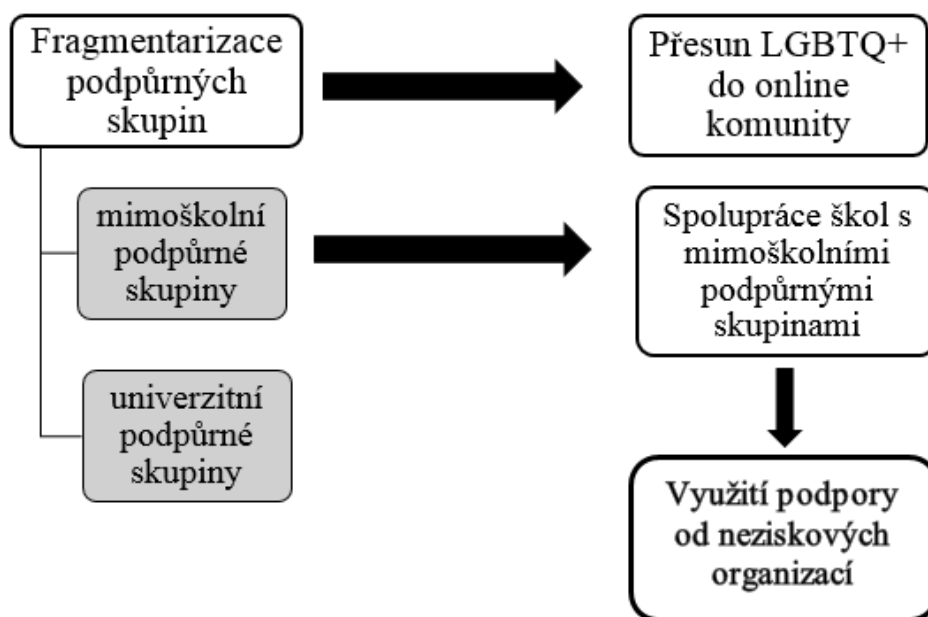
1. *Školní vzdělávací program* směřující ke genderové neutralitě.
2. *Podpora řízená jednotlivcem*, která byla artikulována *Citlivostí* tentokrát v podobě (1) individuálního přístupu a respektování soukromí od vedení školy a v (2) korektním oslovování preferovaného rodu a jména.

3. *Viditelnost*, tentokrát už více ve smyslu interpersonální výměny, kdy se objevuje opět artikulovaná přes *pocit normality* a přes *rovné příležitosti*.

Schéma 3: Současný stav forem podpory a síťování služeb

10. Výsledky

Otevřené odpovědi informantů*tek zdůrazňují témata zahrnující neutěšenou situaci poskytování podpory LGBTQ+ studentům ze stran základních a středních škol, včetně poskytování úplného přístupu k informacím o LGBTQ+ problematice.

Z výpovědí LGBTQ+ studujících byl nejčastěji artikulovaný problém nízké LGBTQ+ viditelnosti (nedostatečná reprezentace LGBTQ+ tematiky, její umístění mimo školní kurikulum a hlavní vzdělávací proud) a nedostatečné genderové citlivosti ze stran škol. Překážkou v zpřístupnění informací k LGBTQ+ je nedostatečná nebo vůbec nerealizovaná výuka Sexuální výchovy napříč regiony v různých základních a středních školách, které dotazovaní navštěvují.

Jako nejvíce relevantní koncepty ke zkoumanému tématu vychází bariéry Stereotypizace a Zneviditelňování a potřeby Viditelnosti a (genderové) Citlivosti. Naplňování těchto potřeb se pak jeví jako možný způsob, jak těmto překážkám čelit a trvale je zeslabit. Zatím je ale v důsledku těchto bariér LGBTQ+ komunita zneviditelňovaná či umlčovaná. Jistou roli hraje i její umístění do všudypřítomného heteronormativního rámce.

Vyjednávání viditelnosti se tak prozatím ujímají samotné podpůrné skupiny a neziskové organizace, v možné reakci na nedostatečné poskytování institucionální podpory. Příkladem uvádím projekt od Iniciativy *TakyTrans*, který vznikl jako **„iniciativa bojující proti stereotypizaci trans lidí s cílem usilovat o lepší a přesnější obraz binárních i nebinárních trans osob v České republice.. Smyslem projektu je informovat o průbězích a zkušenostech trans lidí v České republice a pomoci šířit osvětu směřující k odklonu od lékařské definice tzv. „transsexuality“, která bývá až příliš často zobrazovaná jako jediná možná a správná, k inkluzivnější a reálnější představě toho, že neexistuje jen jeden způsob „jak být trans“. Hlavní je zveřejňování fotografií lidí s různou genderovou identitou včetně jejich vlastní reflexe veřejného vnímání trans osob v České republice.“**¹⁷⁸ Takovéto vyjednávání viditelnosti ve svém původním smyslu – tedy v „ukazování se“, sledujeme už od

---

¹⁷⁸ informace z mého rozhovoru s jednou ze zakladatelek

období sametové revoluce, kdy tehdy LGBTQ+ identifikující studenti vylepovaly po Praze plakáty, vybízející ke zformování podpůrného spolku.¹⁷⁹

Viditelnost vytváří zásadní pocit individuální **sounáležitosti a bezpečí** pro LGBTQ+ studující; a navíc ti, kteří jsou schopni otevřeně mluvit o své sexualitě a genderové identitě, mohou pak dál působit jako vzory pro širší komunitu (jak ukazuje praxe například ve Waldorfské škole, v kapitole 7.6 *Příklady dobré praxe*), která se netýká pouze zbylé části LGBTQ+, ale všech ostatních, zdánlivě mimo komunitu (majorita heterosexuálů).

Potřeba viditelnosti se ukázala ještě ve smyslu širší veřejné reprezentace – poskytováním úplných informací k LGBTQ, úplné zastoupení LGBTQ+ problematiky v kurikulu a vzdělávacím obsahu předmětu Sexuální výchova. Přes viditelnost se tak může dojít ke zvýšení citlivosti u studujících tím, že je učí, aby se méně spoléhaly na podvědomé předpoklady a zobecnění a orientovali se více na individuální osobnostní rysy – a to nejen u LGBTQ+ spolužáků. Tento předpoklad dokládají i výsledky z praxe od Hajdíkové.¹⁸⁰

Vzhledem k tomu, že se v kategorii Dobré praxe objevují ty samé proměnné¹⁸¹ jako v kategorii Potřeby, předpokládám, že jejich postupným naplňováním by se mohly oslabit stávající bariéry Stereotypizace a Zneviditelňování. Zjištěné výsledky týkající se artikulace identity v kritických momentech školního vzdělávání naznačují existenci strukturálních kontextů (heteronormativní řád škol) a bariér (identifikovaná Stereotypizace a Zneviditelňování), které pak brání schopnosti komunikovat své sebevyjádření.

Pro LGBTQ+ studující je stěžejní mít (nejen) ve školách Bezpečný prostor. Ten ale v získaných datech **nebyl definován přes nějaký konkrétně organizovaný fyzický prostor**, jakým jsou např. podpůrné skupiny. Při definování bezpečného prostoru se dotazovaní odkazovali spíše na **atmosféru**, podmínky, komunikační klima a jazyk instituce **akcentující jejich viditelnost**. Při požadavku „**být viděn**“ jde tedy v první řadě o přirozenou **potřebu cítit**, že jsou jejich existence důležité a že jsou viditelné pro ostatní a tím zpětně potvrzovány.

Samotní zakladatelé podpůrných skupin v podstatě vyjadřují to samé, viz:

---

¹⁷⁹ Drslevský - *Proč musím znovu ...*, in SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*, 2012.

¹⁸⁰ HAJDÍKOVÁ, L. *Příprava a evaluace primárně preventivního programu "Heterosexismus a homofobie" na základní škole*, Praha, 2015

¹⁸¹ Genderová citlivost a Viditelnost LGBTQ+

„...nešlo tedy přímo o podpůrnou skupinu, ale něco v tom smyslu děláme ve formě pikniků v létě - safe space, přátelské prostředí, sdílení zkušeností, někteří*ré z nás jsou i vystudovaní*é psychologové*žky, takže i jakási odborná záštita tam je, ale nikdy jsme tam nemuseli řešit nic vážného.¹⁸²“ a viz: „myslim že reprezentujeme trošku jakoby maminky pro ty který jako nemaj dobrý maminky doma nebo maj ten pocit, že nemůžou mluvit s maminkou moc dobře, takže ňák lákáme trošku tyhle typy.¹⁸³“

Důraz tedy není kladen na organizovanost do vydělené skupiny, ale na vytváření situací, které byly z perspektivy LGBTQ+ vnímány jako bezpečné. Možná to naznačuje, že jsou už tak vydělováni dost a nyní nevnímají potřebu mít speciálně oddělený prostor k tomu, kde se mohou cítit bezpečně v tom být sami sebou. Nasvědčují tomu i opakující se požadavky rovnosti a označení normality, viz „aby bylo vidět, že jsme si všichni rovni a normální a není se za co stydět¹⁸⁴“ a nakonec i realita toho, že fyzické podpůrné skupiny mají dle získaných dat nízkou návštěvnost a pocit výlučné LGBTQ+ komunity se vytrácí.

Otázka, která se zpočátku týkala jen menšiny, nakonec patří většině – není to o vydělení do skupin, ale o sjednocení, rovnosti a společného vytváření atmosféry, kde je v pořádku být LGBTQ+, viz: „v tý škole už říkaj, že je to docela v pořádku, že ta atmosféra tý školy je už docela otevřená, ne snad že by se změnila ta její administrativa, ale to studentstvo, jak se chovaj mezi sebou, ňák to jakoby šlo. Není to ale vůbec na administrativní úrovni.¹⁸⁵“

Administrativní úroveň, a tedy zavádění genderu a LGBTQ+ do škol, Rámcových a Školních vzdělávacích programů za současné realizace výuky Sexuální výchovy, která bude LGBTQ+ inkluzivní, v českém školství je ještě v zárodku. Je proto důležité prozatím alespoň vytvářet takové školní klima, které má inkluzivní a reprezentativní kurikulum (na úrovni Školních vzdělávacích programů, které si sestavují školy samy), ve kterém jsou teoreticky zahrnuti a validováni všichni studující, tak, jak to dokládají příklady dobré praxe na soukromých gymnáziích, na Waldorfském lyceu a na Gymnáziu s programem „Škola druhé šance“¹⁸⁶.

Navzdory tomu, že vzdělávací politika zatím nepřipouští přístup k LGBTQ+ inkluzivnímu vzdělávání, si škola vytváří vlastní kulturu, ve které se může odklonit od genderových stereotypů prosazovaných v heteronormativním řádu současné společnosti.

---

¹⁸² Předseda spolku Ollove

¹⁸³ Zakladatelka mimoškolní podpůrné skupiny QTY

¹⁸⁴ R4

¹⁸⁵ Zakladatelka mimoškolní podpůrné skupiny QTY

¹⁸⁶ více viz kapitola 7.3 Příklady dobré praxe

Utvoření bezpečného prostoru, kvůli kterému byly zřizovány LGBTQ+ podpůrné skupiny, by se tak mohlo zavést i do školní třídy.

11. Diskuse

Jelikož se jedná o docela neprozkoumanou oblast našeho školství, nedohledala jsem žádné další práce, které by se zabývaly přímo podporou LGBTQ+ studujících anebo vůbec konceptem LGBTQ+ podpůrných skupin na školách. V souvislosti s LGBTQ+ problematikou ale existuje větší počet bakalářských a diplomových prací, převážně na téma výuky Sexuální výchovy, která úzce souvisí s poskytováním informací a podpory LGBTQ+ studujícím, stejně jako práce věnované genderu a homofobii v žákovských kolektivech. Příkladem uvádím práce: *Sexuální výchova na základních školách* (Šaršonová, 2006), *Sexuální výchova jako veřejněpolitický problém* (Horáková, 2013), *Škola jako heteronormativní instituce* (Kusá, 2016), *Problematika genderu na základní škole* (Červinková, 2010), *Problematika homofobie v žákovských kolektivech pohledem učitelů* (Golebiowska, 2016), *Problematika LGBT v českých a zahraničních kurikulárních materiálech* (Jírová, 2016), *Ověřování programu primární prevence proti homofobii na školách* (Sodomková, 2016), *Diskriminace na základě sexuální orientace* (Pechová, 2009), *Prostorovost, Institucionalizace a Kontextualita heteronormativity: Studie vyjednávání neheterosexuálních identit v Česku* (Pitoňák, 2013).

Další snahy o zachycení vývoje a současného stavu situace přináší až kvantitativní výzkumy veřejného mínění (CVVM, 2020), plošně mapující postoje obyvatelstva k sexuálním menšinám. Výzkumy přímo ze školního prostředí se v otázce LGBTQ+ orientují převážně na fenomén homofobní šikany, příkladem *Homofobie v žákovských kolektivech* (Smetáčková, Braun, 2009) a *České školy pod lupou: Výzkum homofobie a transfobie na školách* (PROUD, 2016). Sledují tedy spíše oblast prevence, což je vzhledem k prostředí škol a i např. ke grantovému financování realizace výzkumů pochopitelné).

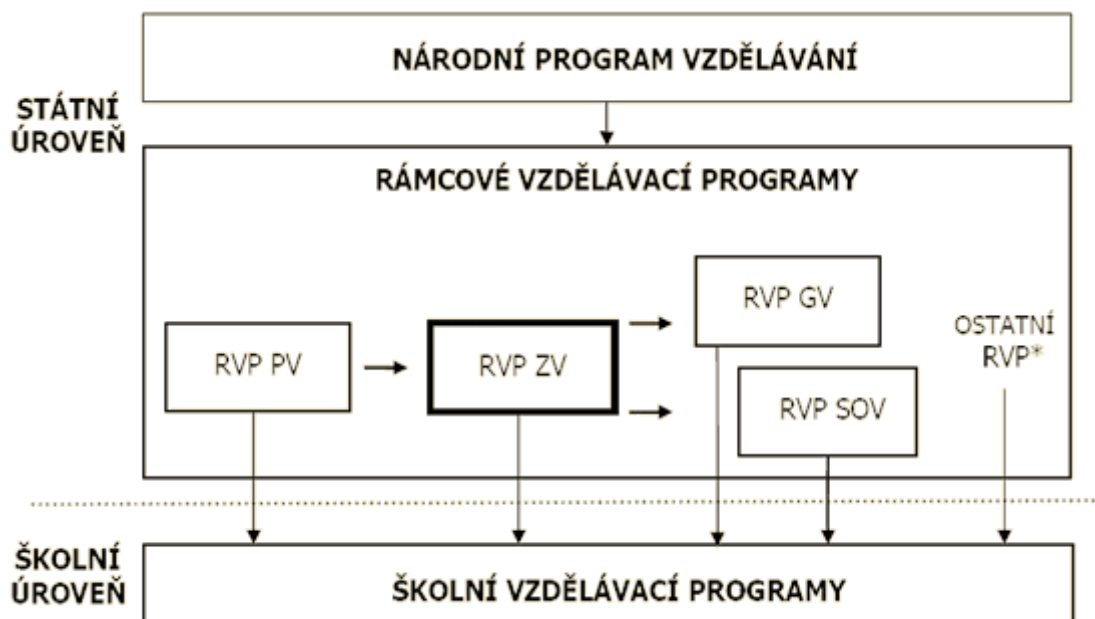
Stále je ale aktuální potřeba zavedení pravidelného monitoring a evaluace situace LGBTQ+ studujících se zaměřením na zabezpečení jejich podpory ze stran vzdělávacích institucí. Poslední rozsáhlý výzkum (tehdy ještě) ombudsmanky Šabatové přináší výsledky, z nichž plynoucí doporučení Ministerstvu školství se téměř neliší od těch, které byly formulované před třinácti lety¹⁸⁷.

Doporučení MŠMT k realizaci Sexuální výchovy v roce 2010 a další materiály, které mají charakter pouze metodických doporučení se bez závazného zahrnutí do Rámcových

---

¹⁸⁷ více viz kapitola Teoretická východiska

vzdělávacích programů ani nedostanou do Školních vzdělávacích programů těch, jak vidíme v propůjčeném schématu z RVP.

Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, MŠMT, 2017

Téměř veškerá práce, která by měla být zajištěna na státní úrovni, je tak řešena až na školní úrovni školních vzdělávacích programů, kdy je na každém učiteli, jak s výukou naloží. Vzhledem k choulostivosti LGBTQ+ tematiky a vzhledem k chybějící praxi v genderově citlivém vzdělávání, se pak snadno může stát, že se budou vyučující LGBTQ+ tématu vyhýbat, a v neposlední řadě možná také pro obavy rodičů studujících. Výslovné zařazení LGBTQ+ vzdělávacích obsahů do hlavního vzdělávacího proudu RVP by jim tak poskytlo potřebnou oporu.

12. Závěr

Sledovaným cílem bylo zorientování se v komplexně nahlíženém tématu LGBTQ+ a zmapování vývoje situace napříč konceptuálními změnami vzdělávací politiky až k soudobému výzkumu a praxi.

Výsledky získaných dat přinesly reflexi současné situace, ze které plyne důrazná potřeba k vytvoření bezpečného prostoru pro LGBTQ+ ve školách a aktualizace LGBTQ+ vzdělávací politiky.

Nad stávající potřebu zabezpečení podpory LGBTQ+ studentů vzniká ještě potřeba formální opory Ministerstva školství a krajských v koncepci vzdělávací politiky a učebních osnov. Společně s tím vzniká i potřeba dalšího proškolení pedagogických pracovníků v genderově citlivém vzdělávání, které dnes nabízí už několik neziskových organizací¹⁸⁸. Zajímavé je v souvislosti s poskytováním podpory ve vzdělávání využívání podpory Neziskových organizací jak u nás, tak v zahraniční praxi (viz. např. americké GSA¹⁸⁹), jejichž projekty jsou zčásti financovány státním rozpočtem, přestože se jedná o projekt jako je např. projekt Genderově citlivého vzdělávání, který nakonec supluje funkce, kterých by se klidně mohly zhostit samy vzdělávací instituce s adekvátně proškoleným personálem.

Tyto a další zmíněné performativní akty, jen dále poukazují na nutnost komplexního přístupu při tvorbě Národního programu vzdělávání, příp. RVP a ŠVP. Ideálním východiskem by pak mohlo mimo jiné být i zavedení veřejného ukazatele (typu Campus Pride Index¹⁹⁰) institucionální angažovanosti v politice a jednotného programu podpory zahrnující LGBTQ+.

Zatímco vysoké školy mají zavedené LGBTQ+ podpůrné skupiny, LGBTQ+ studující ze základní a střední škol je musí vyhledat jen mimo školu. Nakonec ve škole ani nedochází k jednotné realizaci výuky Sexuální výchovy, která by byla ještě ke všemu LGBTQ+ inkluzivní.

---

¹⁸⁸ více viz kapitola 3. Formy podpory

¹⁸⁹ Tamtéž, pozn. 175.

¹⁹⁰ o kterém se zmiňuji v kapitole 5.1 Bezpečný prostor ve škole pro LGBTQ+

V závislosti na vývoji výsledků pravidelného výzkumu sexuálního chování na území České republiky¹⁹¹, kdy v poskytování informací z oblasti Sexuální výchovy „*stále vedou informace od kamarádů a z internetu*“ a právě „*zavádějící webové informace by ale měly školy uvádět na pravou míru*“ nejspíše podle všeho došlo k „*redukci učiva, a to i v oblasti týkající se sexuálního chování, protože bylo nutné najít prostor pro digitální gramotnost.*“¹⁹²

Poslední výsledky z výzkumu sexuálního chování na území ČR jsou však z roku 2013 (pozn. „*výzkum měl od roku 1993 pravidelné pětileté intervaly, na rok 2018 tehdy ale už nesehnali peníze.*“¹⁹³)

Vzhledem k současnému stavu LGBTQ+ studujících a jejich přesunu do online komunit, by bylo vhodné znovu zmapovat situaci sexuálního chování na území České republiky.

Ze studie vyplývá, že se zmíněné potřebné změny mohou začít zavádět už na rovině školy. Školy by tak měly začít podporovat rovné, maximální příležitosti všech svých žáků a žákyň; měly by se zasadit o systematické vytváření bezpečného prostředí od reprezentace v ŠVP až po třídní klima, které vede ke genderové otevřenosti a citlivosti, ideálně až k neutralitě, ve které je genderová příslušnost žáků*yň nepodstatná, jak sami informanti*tky tvrdili*y.

---

¹⁹¹ WEISS, P., ZVĚŘINA J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*, Praha, 2001

¹⁹² Článek Aktuálně.cz. Smetáčková: *O sexualitě se má mluvit už ve školce, i učitelé v tom však tápou*, 2021, dostupné online na <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/o-sexualite-se-ma-mluvit-uz-ve-skolce/>

¹⁹³ Článek iDnes, *Uzel: Třetina učitelů tápe v sexuální výchově*, dostupné online na <http://www.ceskaskola.cz/> a na <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sexualni-vychova-na-skolach>

Seznam použité literatury

Digitální zdroje

ACKER, Joan. (1992). Gendered Institutions. From Sex Roles to Gendered Institutions. *Contemporary Sociology*, 21, 565-569. Dostupné online na <http://dx.doi.org/10.2307/2075528>

BIANCHI, Gabriel. *Upgrade pre sexuálnu výchovu: (zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy"*, Modra 28.-30.11.2001. Bratislava: Veda, 2003.

BUTLER, Judith. 2004. *Undoing gender*. New York: Routledge. Page 19. GENDER & SOCIETY, February 2007.

Cambridge Dictionary, dostupné online na <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/gatekeeper> [překlad vlastní]

Digitální databáze „Akademické centrum studentských aktivit“ dostupné na <https://www.acsa.cz/pso/org/info/basic.php?org=203&stat=1>

ČECHOVÁ, Helena a Lada HAJDÍKOVÁ. *Duhová příručka pro vyučující: jak přispívat k bezpečnému a zdravému klimatu v prostředí školy na příkladu prevence homofobní šikany*. V Praze: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, [2016]. ISBN 978-80-88175-01-8.

KOTÁSEK, Jiří. *Bílá kniha po pěti letech*. *Učitelství*, 23.2. 2006. Dostupné online na www.ucitelskelisty.cz

GSA Network: *What is a GSA*, Retrieved January 11, 2018, <https://gsanetwork.org/what-is-a-gsa/>

Digitální databáze *Health Harvard*, dostupné online na <https://www.health.harvard.edu/> [překlad vlastní]

JARKOVSKÁ, Lucie a Kateřina LIŠKOVÁ. Tradice, její rozpad a záchrana skrze sex: Diskurzivní strategie odpůrců sexuální výchovy. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2013, roč. 49, č. 2, s. 269-290. ISSN 0038-0288.

KRIŠOVÁ, Dagmar. *Genderově citlivé vzdělávání jako prostředek k vytváření inkluzivního školního prostředí: Porovnání situace v České republice, Rakousku a Maďarsku*. Sociální pedagogika/Social Education, 7(2), 32–46.

KOTÁSEK, J. *Bílá kniha po pěti letech*. Učitelství listy, 23.2. 2006. Dostupné online na www.ucitelskelisty.cz

LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena, *Studijní opora k inovovanému předmětu: Gender v občanské výchově: Gender ve vzdělávací oblasti člověk a společnost*, Ostrava, 2013, dostupné online na www.projekty.osu.cz

PECHOVÁ, Olga. *Diskriminace na základě sexuální orientace*. E-psychologie [online]. 3(3), 1-16, 2009

PITONĚK, Michal. *Prostorovost, institucionalizace a kontextualita heteronormativity: studie vyjednávání neheterosexuálních identit v Česku*, Praha, 2013, dostupné online na <https://www.genderonline.cz/>

PROUD (Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu) Výzkumná zpráva. *České školy pod lupou: výzkum homofobie a transfobie na školách: Czech schools through the looking glass: national research on homophobia and transphobia*. Praha: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, 2016.

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7

SKÁLOVÁ, Helena, *Genderovou optikou: zaměřeno na český vzdělávací systém, Sborník textů kolektivu autorek k problematice genderových aspektů školství v ČR*, Praha, 2008, ISBN 978-80-86520-28-5

SMETÁČKOVÁ, Irena a Lucie JARKOVSKÁ. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006. ISBN 80-903331-5-x.

SMETÁČKOVÁ, Irena. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*, Otevřená společnost, o.p.s., Praha, 2007

SMETÁČKOVÁ, Irena. *Genderový potenciál rámcových vzdělávacích programů in Genderovou optikou*. Gender Studies, o.p.s., 2008, ISBN 978-80-86520-28-5

SMETÁČKOVÁ, Irena a Richard BRAUN. *Homofobie v žákovských kolektivech: homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách - jak se projevuje a jak se proti ní bránit : doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. ISBN 978-80-7440-016-2.

The Kinsey Institute, *Kinsey's Heterosexual–Homosexual Rating Scale*". Retrieved 8 September 2011, dostupné online na <https://kinseyinstitute.org/research/publications/kinsey-scale.php>

TVERSKY, Amos. ,KAHNEMAN, Daniel. *The framing of decisions and the psychology of choice*, 1981, in *Science*, 211(4481), 453–458. dostupné online na <https://doi.org/10.1126/science.7455683>

VAN DIJK, Jagm. *The Reality of Virtual Community*, In: *Trends in Communication*, 1(1), 39-63. Utrecht University, 1997

Výzkumná zpráva *Být LGBT v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti*, Kancelář veřejného ochránce práv, Brno, 2019

Závěrečná výzkumná zpráva *Rovnost je cool*, ČVT, Praha, 2007, pro humanitární, rozvojovou, vzdělávací a lidskoprávní organizaci Člověk v tísni, dostupné online v Digitální parlamentní knihovně na www.vlada.cz.

Závěrečná výzkumná zpráva *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů*, 2019, CVVM, dostupné online na Datový archiv Centra pro výzkum veřejného mínění, CVVM SOÚ AV ČR

Závěrečná výzkumná zpráva *Tolerance k vybraným skupinám obyvatel*, 2020, CVVM, dostupné online na Datový archiv Centra pro výzkum veřejného mínění, CVVM SOÚ AV ČR

ZEMAN, Václav. *Reforma školství v české republice*, 2006 Člověk v Tísni, dostupné online na www.varianty.cz

[Digitální parlamentní knihovna, www.vlada.cz](http://www.vlada.cz)

Metodické dokumenty (Doporučení a Pokyny) MŠMT, dostupné na www.msmt.cz

Kurikulární dokumenty, dostupné na www.rvp.cz

Vysokoškolské kvalifikační práce

- BOLÍVAR, Monika. *Problematka sexuální výchovy na ZŠ, České Budějovice*, 2014
- GOLEBIOVSKÁ, Irena. *Problematika homofobie v žákovských kolektivech pohledem vyučujících*, Praha, 2016
- HAJDÍKOVÁ, Lada. *Příprava a evaluace primárně preventivního programu "Heterosexismus a homofobie" na základní škole*, Praha, 2015
- JÍROVÁ, Dominika. *Problematika LGBT v českých a zahraničních kurikulárních materiálech*, Praha, 2016
- KOUTNÁ, Martina. *Sexuální výchova na základních školách v České republice*, Praha, 2012
- NETÍKOVÁ, Sabina. *Výuka tématu homosexualita a prevence homofobie na druhém stupni základní školy*, Brno, 2014
- PETRNOUŠEK, Pavel. *Sexuální výchova v ČR z pohledu ředitele základní školy*, In: Bolívar, *Problematka sexuální výchovy na ZŠ, České Budějovice*, 2014
- SODOMKOVÁ, Nikola. *Ověřování programu primární prevence proti homofobii*, Praha, 2016
- SUCHÁNKOVÁ, Hana. *Sexuální výchova z pohledu žáků prvních ročníků*, Zlín, 2012

Legislativa

- ČESKO. Zákon č. 198/2009 Sb., *o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (Antidiskriminační zákon)*. In: *Sbírka zákonů České republiky 2021*, 1211-1244. Dostupné online na www.zakonyprolidi.cz
- ČESKO. Zákon č. 349/2020 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky 2021*, 1211-1244. Dostupné online na www.zakonyprolidi.cz

Ostatní zdroje

BEŇOVÁ, Kateřina. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*. Praha: Úřad vlády ČR, 2007. ISBN 978-80-87041-33-8.

BERGER, Peter, LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 8085959461.

BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-775-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

JANIŠ, Kamil a Dagmar MARKOVÁ. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-621-1.

JARKOVSKÁ, Lucie. *Gender před tabulí: etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-119-0.

MARDELL, Ashley. *The ABC's of LGBT+*, United States, 2016, Mango Media ISBN13:2016163353409X

NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Proměny veřejného prostoru gay a lesbické subkultury*, In: SZALÓ, Csaba a Igor NOSÁL, ed. *Mozaika v re-konstrukci: formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2003. ISBN 80-210-3306-1.

PROCHÁZKA, Ivo, JANÍK, David, HROMADA, Jiří. *Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v ČR*, Praha: Gay iniciativa v ČR, 2003

RHEINGOLD, Howard. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*, 1993, ISBN 0-201-60870-7 H

RADA, Michal: *Chtěl bych se podělit o pár myšlenek*, LAMBDA 1990, In: SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012, ISBN 978-80-7294-585-6

SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012, ISBN 978-80-7294-585-6

STRAUSS, Anselm , CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*, Brno, 1999, ISBN 80-85834-60-X

WEISS, Petr, ZVĚŘINA Jaroslav. *Sexuální chování v ČR - situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. ISBN sbn80-7178-558-x.

Přílohy

Citace výpovědí z polostrukturovaných rozhovorů byly v textu Empirické části uváděny ve svém plném znění. Vzhledem k jejich rozsahu je nebudu znovu uvádět v plné verzi, ale jen za pomoci příkladů, úryvků pro přiblížení průběhu rozhovorů.

Ukázka z videohovoru:

R9: *„Dobrý den, reaguju protože jsem viděl inzerát na stránce TakyTrans. Jsem androgynní človíček 24 let, co má náhodou tolik psychických nemocí až jsem kuriozní a možná bych pomohl. Pokud máte zájem, klidně si můžete napsat co potřebujete klidně i přes skype. Je mi to jedno. Díky a příjemný den.“*

AH: Dobrý den, moc děkuji za zájem se na tom společně podílet! Předně Vás poprosím o pronouns, kterými si přejete abych Vás oslovovala. Děkuju a těším se na spolupráci.

R9: *„Jojo no tohle je mi nějak jedno, mužský rod používám nejčastěji, ale to vždy člověk pozná podle rodu, co píšu, ale nic mě neurazí.“*

AH: Dobře, děkuju a znovu dobrý den, ahoj. Ještě něco k tomu výzkumu - mám připravené nějaké otázky, jsou to takové sondy pro začátek k zorientování, jakou mají konkrétní respondenti*tky žitou realitu ve škole...dál to nechávám otevřené, aby se rozproudila diskuse, samozřejmě platí, že každý sdílí jen to, co chce on sám*a.

R9: *„Ok. Beru se jako androgynní osoba, jak vzhledem, genderem, tak i celkově (né ten modní styl) a spíš ženského stylu. Jemnosti rysů, proto plánuji hormonální léčbu, nebo nějak tak. Chodím asi 7 měsíců k sexuoložce, ale u mě je to na dlouho.“*

AH: Dobře, tak skvělé. A jaká byla tahle cesta k tvému coming outu? Kde se ti dostávalo podpory třeba?

R8: *„No řekněme, že jsem nikdy neměl moc podporu okolí a jak mi to začalo sexuálně, tak ve škole už vůbec...to začalo u mé dřívější přítelkyně na dálku a úplně první holky se kterou se do teď bavím. Okolo technik strap-on. Ale stejně věděla, že jsem byl vždy jemný a spíš ten ženský člověk. Okolí jsem to spíš neříkal najednou, protože jim nevěřím. Jak se ke mě chovali,*

chovají. Nemám chuť se jim doprošovat o pomoc a raději se to snažím pomalu ale jistě víc žít. Ani chuť jim to vysvětlovat přesně nechci, protože nevidím u většiny respekt natož podporu. “

AH: Jasně, rozumím. A když bys mohl dát nějaký tip, jak to zlepšit, jaká podpora by byla v tu chvíli žádoucí, tak co by to bylo?

R9: *No aby se člověk mohl projevit jak chce sám, tak by měl vyučující u žáků projevit rázný názor, že buď ho, jí, je respektujte a nebo budete vyloučeni ze školy. Protože šikana, miss gender a další tyhle věci tvoří psychické, fyzické nemoci a k tomu ničí i možnost vzdělání, sebevyjádření se jako duše. Né jako kostra, co má pindíka, vagínu nebo něco mezi. A vůbec všeobecně je potřeba, aby ten vyučující udělal okolí, které si naslouchá. Potom teprve může dělat progres, že jim bude vysvětlovat proč je jedno, že trans holka má třeba mužný hlas, nebo že některé osoby nechtějí hormonální léčbu, řezání do sebe aby se mohli cítit, jak chtějí. Jako mnoho psychologů, psychiatrů, sexuologů jsou v též amateři. Což trans, queer a ostatní gendery v komunitě znají. “*

AH: Jasně, rozumím. No a jaká je tvoje zkušenost ve škole, co se týče bezpečného prostoru? Kdyby sis mohl sestavit nějaký podle sebe, tak jak by vypadal?

R9: *„co znám cisgender lidi, tak ty nemají na střední škole problémy, hlavně teda cisgender genetický holky...u mě nebylo komu to říct. A bezpečné místo, jsou jediné skupinky stejně jako u psychicky nemocných lidí, kteří si dělají podpůrné skupiny. Ale pro mimo Pražáky je to problém, mimo Prahu skoro nic není. “*

(...)

Online korespondence

R8: „Dobrý den, chtěla jsem se zúčastnit výzkumu ohledně queer mládeže ve školství. Je to pro mě důležité téma, děkuji a doufám, že moje odpovědi k něčemu budou.“

AH: Dobrý den, ahoj, děkuji za Tvůj čas a chuť se na tomto výzkumu podílet. Ještě k výzkumu - původně to měly být rozhovory, ale vzhledem k přetrvávající korona situaci to řeším touto alternativou - rozmluva aspoň takto online. Mám připravené nějaké otázky, jsou to takové sondy pro začátek k zorientování, jakou mají konkrétní respondenti*tky žitou realitu ve škole...dál to nechávám otevřené, aby se rozproutila diskuse, samozřejmě platí, že každý sdílí jen to, co chce on sám*a.

R8: *Jasně.*

AH: Pro začátek tě tedy poprosím, aby ses představila, jak se identifikuješ, případně jaké si přeješ volit pronouns.

R8: „*No identifikuji se jako cis žena a lesba....miluji se, taková jaká jsem. Se svojí genderovou identitou jsem nikdy neměla problém, jako holka jsem se vždy cítila. Jestli jde o orientaci, tak to byla docela dlouhá cesta, vlastně pořád je. Furt občas váhám ohledně kategorie, kterou používám a asi se k ni nechci nějak obzvlášť vázat, protože člověk se poznává a učí celý život a nikdo neví, co může přijít. Zatím jsem na tom tak, že jsem na holky a je mi s tím dobře.*“

AH: Dobře, tak super. A jaká byla tvá cesta coming outu ke tvojí identifikaci?

R8: „*Tak širšímu okolí jsem se vyoutovala před rokem v září. Před tím, když jsem z toho byla zmatená a tak nějak mi došlo, že tak úplně rovná nebudu, jsem to řekla mým dvěma queer kamarádům, u kterých jsem věděla, že bude reakce pozitivní.*“

AH: Protože jsou oni sami queer?

R8: „*Jo jen protože jsou oni sami queer... jako jedna z prvních to taky o mně věděla máma. Tihle tři lidé mi na začátku moc pomohli si mnoho uvědomit a přiznat a jsou se mnou doted.*“

AH: Tak to je skvělé, že tě v tom měl kdo provázet a našla jsi podporu, to je důležité.

R8: „*No to já jsem out doma, všude, ve škole, mezi novými lidmi, vlastně fakt všude až na moji širší rodinu. Z rodiny to o mě ví a absolutně akceptují oba rodiče. Jsem jim za to moc vděčná, někteří lidé tolik štěstí nemaj. Bohužel se trošku bojím vyoutovat před zbytkem rodiny, celá moje rodina totiž pochází z Polska kde taky žije, navíc je dost křesťansky založená. Jak jistě víte pro queer lidi to v Polsku to není poslední dobou moc jednoduché a jedna část mé rodiny bohužel propadla nenávislné propagandě. Došla jsem k názoru, že dokud nebudu ve vážném vztahu asi se o tuto část mě s rodinou nepodělím.*“

AH: Jistě, to je ještě dlouhá cesta. Ale jak říkáš, někteří nemají ani tu podporu doma, od rodičů, takže je třeba to brát takhle postupně. A ve škole tedy říkáš, že jsi out. Tak jak to u vás ve škole vypadá?

R8: „*Já moji školu naprosto miluju, chodím na uměleckou střední a celá škola je v podstatě takové queer doupě jestli jde o studenty.*“

AH: A učitelé?

R8: „*A jestli jde o učitele tak jsem se nikdy nepotkala s jakoukoli homofobií či transfobií...víceméně se to u nás moc neřeší, bere se to asi jako normální.*“

AH: Tak to je skvělá zkušenost. Jak to pak vypadá ve výuce? Nebo třeba v kolektivu třídy?

R8: „*No určitě bych ale ocenila nějakou historii LGBTQ+ v rámci např. občanky/svz nebo dějepisu. Pokud se učíme o vztazích mezi čechy a romy, židovské kuluře a něco málo(určitě bych ocenila, aby toto téma bylo rozvinuto ve vyučování, něco málo o černošské historii tak bychom se měli dozvědět něco o Stonewall riots, sexuální revoluci a epidemii HIV. Jak říkám nikdy jsem se v mojí škole nesetkala s žádnou diskriminací či šikanou z důvodu orientace či identity takže vlastně nevím, jak by to vypadalo kdyby se tomu tak dělo. Já osobně mám vytipovaných pár učitelů, kterým bych se nebála svěřit. Osobně jsem ve škole spokojená a cítím, že se můžu projevit a vyjádřit, jak verbálně, tak např. i tím, jak vypadám.*“

(...)

R12: „*som cis žena, she/her (opt. They/them - opt for gender-neutral pronoun), sexuálna orientácia je komplikovanejšia, priťahuje ma celé fem spektrum, zjednodušenie lesbička.*“

AH: A jaká je/ byla tvoje cesta coming outu? Případně jak jsi to během toho prožívala ve škole? Měla jsi tam k tomu dostatečně bezpečný prostor?

R12: „*Nie som out, čiže na vlastnej koži nejak nenávisť nepociťujem. Ako človek s psychickými a zdravotnými problémami, všeobecne sa tam necítim bezpečne a podporovaná. Ako som spomenula, nie som o svojej orientácii out a ani to nejak neplánujem, pokiaľ to niekto náhodou nezistí a nebudem to musieť vysvetliť.*“

AH: Jasně, chápu. A jaká bys řekla, že je celková nálada u vás ve škole ohledně LGBTQ+?

R12: „*no poznám, síce len z videnia transgender študenta v našej škole. Nejak nevnímam šikanu, no na druhej strane predsalen s ním nechodím do triedy a nemôžem súdiť. No všimla som si, ako mladšia žiačka na telesnej výchove, keď sme mali "spojenú hodinu" s inou triedou (akurát tou jeho), musel zdieľať šatňu/wc s dievčatami, aj keď bol FtM. Nejak mi to neprišlo vhodné s ohľadom naňho, sám sa necítil komfortne a dokonca sa vyhýbal spoločnému priestoru a radšej sa šiel prezliecť mimo. Prišlo mi to dosť necitlivé od školy. Taktiež neviem, keďže spolu nezdielame hodiny, či sú profesormi správne používané jeho pronouns alebo meno. Podľa vlastnej skúsenosti, nie všetci tam prítomní profesori mi dávajú nádej, že to tak je.*“

AH: A co by jsi pro školu doporučila, jaká by měla být ta podpora od ní?

R12: *Všeobecne? Aby brali ohľad na diverzitu človeka ..menej ableizmu, psychického tlaku a "rovnakého metra" na všetkých bez ohľadu na ich zdravotný/psychický stav; naopak viac tolerancie a bezpečného priestoru pre jednotlivca*

AH: A takový nějaký bezpečný prostor, co teď popisuješ, už někde na škole máte?

R12: „*nie, to neexistuje, hoci by to bolo pekné. Nebyť môjho strachu z vyššie spomínaných vecí a môjho nedostatku vodcovského ducha, určite by som sa iniciovala na vytvorení niečoho takého*“

(...)